

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI

HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA

Yüksek Lisans Tezi

GÜLHAN GENÇ

İstanbul, 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI

HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA

Yüksek Lisans Tezi

GÜLHAN GENÇ

Danışman: DOÇ.DR. BURAK ARZOVA

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İŞLETME Anabilim Dalı MUHASEBE FİNANSMAN Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi GÜLHAN GENÇ' nin HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.06.2009 tarih ve 2009-10/28 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

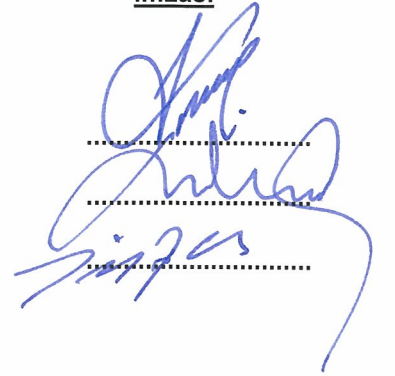
İmzası

Tez Savunma Tarihi : 07.07.2009

1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. SABRİ BURAK ARZOVA

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. ÖMER LALİK

3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. SİNAN ASLAN

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Gülhan Genç
Anabilim Dalı	: İşletme
Programı	: Muhasebe Finansman
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Burak Arzova
Tez Türü ve Tarihi	:Yüksek Lisans – Temmuz 2009
Anahtar Kelimeler	: Hata, Hile, Hileli Finansal Raporlama

ÖZET

HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA

Küreselleşmenin sonucunda; finansal piyasalardaki sınırların kalkması, dolayısıyla yatırımların uluslararası nitelik kazanması, finansal tablolardaki bilgilerin güvenilir olmasına olan ihtiyacı her geçen gün daha da artırmıştır. Bu boyutuyla, finansal tablolardaki bilgiler sadece ulusal değil uluslararası boyutta da önem kazanmıştır. Geçtiğimiz yıllarda başta Enron olmak üzere halka açık şirketlerde yaşanan muhasebe skandalları ve yaşanan zarar büyük boyutlara ulaşmıştır. Hileli finansal raporlama yöntemi kullanılarak yaşanan bu skandallar hile ve hileli finansal raporlama konularına verilen önemi kurumsal boyutlara taşımıştır.

Bu çalışma ile hile ve hileli finansal raporlama ile ilgili birçok kavramsal boyut irdelenmiş, birçok açılarından ele alınmış ve Türkiye’de uygulanan Tekdüzen Hesap Planı Çerçevesinde ve Hesap Planı bazında yapılması muhtemel hileli işlemler örnekleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu örneklemeler, Gelir Tablosu ve Bilânço gibi genel amaçlı finansal tablolardaki olası hileli işlemler örnek alınarak sınırlı tutulmuştur. Türk Muhasebe Sisteminde olası hileli işlemlerin varlığı örneklerle ortaya konulurken; muhasebe sisteminin ve dolayısıyla da finansal raporlamanın daha sağlıklı yürütülmesinin gerekliliği sonucuna varılmıştır. İlgili önlemlerin öncelikle şirket bazındaki iç kontrol mekanizmalarıyla sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, işletmelerin kurumsallaşma yolunda adım atmaları ve hilenin önlenmesiyle ilgili ülkemizde de uzmanlaşmış bir yapı içerisinde hilelerin minimize edilmesi gerektiği görüşüne ulaşılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Gülhan Genç
Field	: Business Administration
Programme	: Account- Finance
Supervisor	: Doç. Dr. Burak Arzova
Degree Awarded and Date	: Master – July 2009
Keywords	: Error, Fraud, Fraudulent Financial Reporting

ABSTRACT

FRAUDULENT FINANCIAL REPORTING

In the wake of globalization, removing the borders of financial markets, hence gaining of a international qualification of investments increased the need of trustworthy of statement datas day by day. With this dimension statement datas gained important not only in national but also international dimension. Last years the accounting scandals and deficiency encountered in the public company foremost Enron reached big dimensions. These scandals encountered by using the fraudulent financial report bring the importance of deception and fraudulent financial report to corporate dimensions.

With this work, many conceptual dimensions are examined and discussed in many aspects, and also probable fraudulent treatments as part of routinised account charts applied in Turkey and on the basis of account charts are explained with cases. These exemplifications are cramped by modeling fraudulent treatments in the general purpose financial charts like Income Table and Schedule. While the existence of fraudulent treatments in Turkish Accounting System is presented with examples, the need of straight implement of accounting system and hence financial reports is deduced. The need of minimize the deceptions in a specialized way in our country is deduced about implementation of related provisions with on the basis of internal check mechanism, taking a step to institutionalization of business firms and preventing the deceptions.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLO LİSTESİ	XI
ŞEKİL LİSTESİ	XII
KISALTMALAR	XIII
1.GİRİŞ	1
2.HATA VE HİLE KAVRAMLARI	3
2.1.Hata Kavramı	3
2.1.1.Sözlük Anlamı Olarak Hata	3
2.1.2.Borçlar Hukukunda Hata.....	3
2.1.3.Vergi Usul Kanununda Hata	5
2.1.4. SAS 82 Açısından Hata	6
2.1.5.Türk Ticaret Kanununda Hata	7
2.1.6. Muhasebe Açısından Hata.....	7
2.1.6.1.Muhasebe Hatalarının Sınıflandırılması.....	8
2.1.6.1.1.Matematik Hataları.....	8
2.1.6.1.2.Kayıt Hataları.....	9
2.1.6.1.3.Devir Hataları (Aktarma Hataları).....	10
2.1.6.1.4. Unutma ve Tekrarlama Hataları.....	10
2.1.6.1.5.Belge Ve Defter Düzeninde Hata.....	11
2.1.6.1.6.Sayım Hataları.....	11
2.1.6.1.7.Muhasebe İlkelerini Uygulamada Hata.....	11
2.1.6.1.8.Finansal Tablolar Üzerine Yaptıkları Etki Bakımından.....	12
2.1.6.1.8.1.Bilânço Etkileyen Muhasebe Hataları.....	12
2.1.6.1.8.1.1.Değerleme Hataları.....	12
2.1.6.1.8.1.2.Hesapların Birleştirilmesi.....	13
2.1.6.1.8.2.Gelir Tablosunu Etkileyen Muhasebe Hataları.....	13
2.1.6.1.8.3.Bilânço ve Gelir Tablosunu Etkileyen Muhasebe Hataları.....	14
2.2.Hile Kavramı	14
2.2.1.Sözlük Anlamı Olarak Hile.....	14
2.2.2.Roma Hukukunda Hile.....	14
2.2.3.Borçlar Hukukunda Hile	15
2.2.4.Ceza Hukukunda Hile.....	17
2.2.5.İcra Ve İflas Kanununda Hile	18
2.2.6.Vergi Usul Kanununda Hile	19
2.2.7.6183 Sayılı Kanun Hükümleri Ve Amme Alacağının Korunması Kanununda Hile.....	24

2.2.8.SAS 82 ve SAS 53 Açısından Hile.....	24
2.2.9.Türk Ticaret Kanununda Hile.....	25
2.3.0.İşletme ve Muhasebe Açısından Hile.....	27
2.3.0.1.İşletmecilik Açısından Hile.....	27
2.3.0.1.1. İşletme Varlık Ve Kaynaklarının Kişisel Çıkar Amaçlı Kullanılması.....	31
2.3.0.1.2. İşletme Finansal Tablolarının Hileli Biçimde Düzenlenmesi.....	35
2.3.0.1.3. Yolsuzluk Ve Ahlaki Olmayan Davranışlar	35
2.3.0.2. Hile ve Yolsuzluk Nedenleri	37
2.3.0.2.1.Özenti/Baskılar.....	37
2.3.0.2.2.Fırsatlar	38
2.3.0.2.3.Davranış/Bahaneler.....	38
2.3.0.3.Muhasebe Açısından Hile.....	39
2.3.0.3.1.Muhasebe Hilesi Yapmanın Amaçları	40
2.3.0.3.2.Muhasebe Hilelerinin Türleri.....	41
2.3.0.3.2.1.Kasdi Hatalar.....	41
2.3.0.3.2.2.Kayıt Dışı İşlemler	41
2.3.0.3.2.3.İşlemden Önce Veya Sonra Kayıt.....	41
2.3.0.3.2.4.Uydurma Hesaplar.....	42
2.3.0.3.2.5.Belge Sahtekârlığı.....	42
2.3.0.3.2.6.Bilânço Oyunları.....	43
3.FİNANSAL TABLolar VE HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA.....	50
3.1.Finansal Raporlama Aracı Olarak Finansal Tablolar Tanımı, Önemi ve Türleri.....	50
3.1.1.Tanımı.....	50
3.1.2.Önemi ve Türleri.....	51
3.1.2.1.Bilânço Ve Önemi.....	52
3.1.2.1.1.Bilânço İlkeleri.....	53
3.1.2.1.1.1.Varlıklara İlişkin İlkeler.....	53
3.1.2.1.1.1.2.Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler	55
3.1.2.1.1.1.3.Öz kaynaklara İlişkin İlkeler.....	55
3.1.2.2.Gelir Tablosu.....	56
3.1.2.2.1.Gelir Tablosu İlkeleri.....	57
3.1.2.3.Satışların Maliyeti Tablosu.....	58
3.1.2.4.Fon Akım Tabloları.....	59
3.1.2.5.Nakit Akım Tablosu.....	60
3.1.2.6.Kar Dağıtım Tablosu.....	61
3.1.2.7.Özkaynaklar Değişim Tablosu.....	61
3.2.Finansal Tabloların Amacı.....	61
3.3.Finansal Tabloların Kullanıcıları Ve İhtiyaçları.....	63
3.4.Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri.....	64
3.4.1.Anlaşılabilirlik.....	65
3.4.2.İhtiyaca Uygunluk.....	65
3.4.3. Güvenilirlik.....	65
3.4.4.Karşılaştırılabilirlik.....	66

3.4.5.Şeffaflık.....	66
3.5.Finansal Tablolardaki Bilgilerin Güvenilir Olmama İhtimali.....	67
3.6.Finansal Bilgi Ve Finansal Tablolar	67
3.7.Finansal Bilgi Manipülasyonu.....	69
3.8.Yönetim Hileleri ve Hileli Finansal Raporlama.....	73
3.9.Hileli Finansal Raporlamanın Nedenleri.....	76
3.9.1.Özenti/Baskılar.....	77
3.9.2.Fırsatlar.....	79
3.9.3.Davranış/ Bahaneler.....	79
4.0. Finansal Tablolardaki Hile Belirteçleri; Kırmızı Bayraklar (Red Flags).....	79
4.0.1.Faaliyetlerle İlgili Anormallikler.....	81
4.0.2.Yöneticilerin Özellikleri İle İlgili Anormallikler.....	81
4.0.3.Örgütsel Yapı Anormallikleri.....	82
4.0.4.Üçüncü Kişilerle Olan İlişkilerdeki Düzensizlikler.....	82
4.0.5.Muhasebe Kayıtları Ve Mali Tablolardaki Anormallikler.....	83
4.1.Hileli Finansal Raporlamada Risk Faktörleri.....	84
4.1.1.Yönetimin Karakteristikleri Ve Kontrol Çevresi Üzerindeki Etkisi.....	85
4.1.2.Endüstri Koşulları İle İlgili Risk Faktörleri.....	85
4.1.3.Faaliyet Özellikleri Ve Finansal İstikrar İle İlgili Risk Faktörleri.....	86
4.2.Finansal Tablolar Üzerinde Yapılan Hileli Düzenlemeler.....	86
4.3.Hilelerin Parasal ve Parasal Olmayan Etkileri.....	86
4.3.1.Hilelerin Parasal Olmayan Etkileri.....	91
4.3.2.Hilelerin Parasal Etkileri.....	91
4.4.Yönetim Hileleri Önlemek Amacıyla Yapılabilecekler.....	92
4.FİNANSAL TABLO HİLELERİ.....	94
4.1.Bilânço Hesaplarında Yapılan Hileler.....	94
4.1.1.Kasa Hesabının Tanımı, İşleyişi (100).....	94
4.1.1.1.Kasa Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	94
4.1.2.Alınan Çekler Hesabının Tanımı, İşleyişi (101).....	98
4.1.2.1.Alınan Çekler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	98
4.1.3.Bankalar Hesabının Tanımı, İşleyişi(102).....	99
4.1.3.1.Bankalar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	99
4.1.4.Verilen Çekler Hesabının Tanımı, İşleyişi (103).....	101
4.1.4.1.Verilen Çekler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	102
4.1.5.Diğer Hazır Değerler Hesabının Tanımı, İşleyişi (108)	103
4.1.5.1.Diğer Hazır Değerler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	103
4.1.6.Menkul Kıymetler Hesap Grubu.....	104
4.1.6.1.Hisse Senetleri Hesabının Tanımı, İşleyişi (110).....	105

4.1.6.2.Özel ve Kamu Kesimi Tahvil Senet Ve Bonoları Hesabının Tanımı, İşleyişi (111),(112).....	105
4.1.6.3.Diğer Menkul Kıymetler Hesabının Tanımı, İşleyişi (118).....	105
4.1.6.4.Menkul Kıymetler Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	106
4.1.7.Ticari Alacaklar Hesap Grubu.....	108
4.1.7.1.Alicılar Hesabının Tanımı, İşleyişi (120;220).....	109
4.1.7.2.Alicılar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	109
4.1.8.Alacak Senetleri Hesabının Tanımı, İşleyişi (121;221).....	110
4.1.8.1.Alacak Senetleri Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	110
4.1.9.Alacak Senetleri Reeskontu Hesabının Tanımı, İşleyişi(122).....	111
4.1.9.1.Alacak Senetleri Reeskontu Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	111
4.2.0.Verilen Depozito ve Teminatlar Hesabının Tanımı, İşleyişi(126;226).....	112
4.2.0.1.Verilen Depozite ve Teminatlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	113
4.2.1.Diğer Ticari Alacaklar Hesabının Tanımı, İşleyişi (127).....	114
4.2.1.1.Diğer Ticari Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	114
4.2.2.Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabının Tanımı, İşleyişi (128).....	114
4.2.2.1.Şüpheli Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	115
4.2.3.Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabının Tanımı, İşleyişi (129).....	116
4.2.3.1.Şüpheli Alacaklar Karşılığı Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	116
4.2.4.Diğer Alacaklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	116
4.2.4.1.Diğer Alacaklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	117
4.2.5.Stoklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	119
4.2.5.1.Stoklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	119
4.2.6.Mali Duran Varlıklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	125
4.2.6.1.Mali Duran Varlıklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	125
4.2.7.Maddi Duran Varlıklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	126
4.2.7.1.Maddi Duran Varlıklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	127
4.2.8.Maddi Olmayan Duran Varlıklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	129
4.2.8.1.Maddi Olmayan Duran Varlıklar Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	130
4.2.9.Mali Borçlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	131
4.2.9.1.Mali Borçlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	131
4.3.0.Ticari Borçlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	133
4.3.0.1.Ticari Borçlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	134
4.3.1.Diğer Borçlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	135
4.3.1.1.Diğer Borçlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	135
4.3.2.Özkaynaklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	136
4.3.2.1.Özkaynaklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	137

4.2.Gelir Tablosu Hesaplarında Yapılan Hileler 139

4.2.1.Brüt Satışlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	139
4.2.1.1.Brüt Satışlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	139
4.2.2.Satış İndirimleri Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	148
4.2.2.1.Satış İndirimleri Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	148
4.2.2.2.Satış İskontoları Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	150
4.2.3.Satışların Maliyeti Hesabı Tanımı, İşleyişi.....	151
4.2.3.1.Satışların Maliyeti Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	152
4.2.4.Faaliyet Giderleri Hesap Grubu Tanımı, İşleyişi.....	152
4.2.4.1.Faaliyet Giderleri Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler.....	153
4.2.5.Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi.....	158
4.2.5.1.Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlarda Yapılan Hileli İşlemler.....	159

5.SONUÇ.....	160
KAYNAKÇA.....	165

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Hile Türleri	30
Tablo 2: Hile ve Kar Yönetimi Arasındaki Farklılık	70
Tablo 3: Muhtemel Hileli İşlemler Örnekleri	90

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Hile Sınıflandırması	36
Şekil:2: Hile Üçgeni	37
Şekil 3: Satış Faturalarıyla İlgili Yevmiye Kayıtları	147

KISALTMALAR

A.g.e.	:Adı geçen eser
ACFE	:The Association of Certified Fraud Examiners
A.B.D	:Amerika Birleşik Devletleri
ACFE	:A.B.D.'de Sertifikalı Hile Araştırmacıları Kurumu
ASB	:Auditing Standards Board
BK	:Borçlar Kanunu
COSO	:Committee of Sponsoring Organization
CEO	:Chief Executive Officer
CFO	:Chief Financial Officer
COO	:Chief Operating Officer
C/H	:Cari Hesap
Dolus	:Hile
Fraud	:Hile
İİK.	:İcra İflas Kanunu
Kg	:Kilogram
KDV	:Katma Değer Vergisi
M.S.U.G.T	:Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
Md.	:Madde
m.	:Madde
ÖAV	:Özel Amaçlı Varlıklar
Ör.	:Örneğin
P.O.S	:Point of sale
PTT	:Posta Telefon Telgraf
Red Flags	:Kırmızı Bayraklar
SPK	:Sermaye Piyasası Kurulu
Special Purpose Entity	:Özel Amaçlı Şirket
SEC'e	:Securities and Exchange: Commission
SPES	:Special Purpose Entities

s.	:Sayfa
SAS	:Statement on Auditing Standards
SAS 53	:The Auditor Responsibility to Detect and Report Errors Irregularities-“Denetçinin Hataları ve Yanlışlıkları Belirleme”standardı
SAS No.82	:Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit-”Finansal Tablo Denetiminde Hilenin Göz Önüne Alınması”standardı
T.C.K.	:Türk Ceza Kanunu
T.T.K.	:Türk Ticaret Kanunu
TL	:Türk Lirası
TMS	:Türkiye Muhasebe Standardı
TMSK	:Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
USD	:Amerikan Doları
Vb.	:Ve bu
Vbg.	:Ve bu gibi
V.U.K	:Vergi Usul Kanunu
YTCK	:Yeni Türk Ceza Kanunu
YTL	:Yeni Türk Lirası

1.GİRİŞ

Bu çalışmamızın amacı, işletmede yapılan hile türlerinden önemli ölçüde paya sahip olan finansal raporlamayı etkileyecek, değiştirecek ve böylelikle finansal tablo kullanıcılarını yanıltacak hileler içeren finansal raporlama hilelerini detaylı olarak incelemek; kavramsal boyutlarının yanı sıra uygulamada çıkabilecek türlerini açıklığa kavuşturmadır.

Çalışmamız toplam 3 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Öncelikle hata kavramı sözlük anlamıyla ele alınıp, Borçlar Hukuku, Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, SAS 82 açısından hatanın ne anlam ifade ettiğı ve bu kanunlardaki yeri ve yaptırımlarından bahsedilmiştir. Daha sonra muhasebe hataları ayrıntılı olarak ve türleriyle birlikte açıklanarak finansal tabloları etkileyecek hatalar üzerinde örnekler verilerek durulmuştur. Bu bölümde hile sözlük anlamı olarak ele alınmıştır. Kanuna karşı hile, tarafların kanunun geçerli saydığı hukuki işlemleri, yine kanunun emredici bir hükmü ile elde edilmesini yasakladığı hukuki ve ekonomik sonuca ulaşmak amacıyla yapmalarıdır. Bu açıklama bağlamında kanundaki hilelerden bahsetmenin önemli olduğunu düşünerek ve tüm bu kanunların sonuç olarak işletmede yapılan hilelerin sonuçları itibariyle ilgilendirmesi nedeniyle de, Roma Hukukunda, Borçlar Hukukunda, Ceza Hukukunda, İcra ve İflas Hukukunda, Vergi Usul Kanununda 6183 Sayılı Amme Alacakları Tahsili Hakkındaki Kanunda, Türk Ticaret Kanununda hilenin hangi şekillerde var olduğu, kanunda nasıl düzenlendiğı ve hangi yaptırımları ifade ettiğı üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde ise öncelikle, finansal tablo ve finansal raporlama kavramlarına özet bilgilerle açıklama getirildikten sonra, finansal tabloların amaçlarından bahsedilmiştir. Finansal tablo kullanıcılarını ve bunların finansal tablo bilgisine neden ihtiyaç duydukları üzerinde durulmuştur. Finansal tabloların niteliksel özelliklerinden bahsedildikten sonrada finansal bilgilerin güvenilir olmama ihtimallerinin neler olabileceğı üzerinde durulmuştur. Ve hileli finansal raporlamaya götürecek finansal bilgi manipölasyonu kavramı nedir üzerinde durulmuş ve bundan sonra finansal raporlama hileleri kavramsal olarak açıklanmış, nedenleri, belirtileri üzerinde durulmuş.

Hileli finansal raporlamadaki risk faktörlerinden, parasal ve parasal olmayan etkilerinden bahsedildikten sonra, yönetim hilelerini önlemek amacıyla yapılabilecekler üzerinde durularak bölüm sonlandırılmıştır.

Üçüncü bölümde, Tekdüzen Hesap Planı çerçevesinde Bilanço ve Gelir Tablosu Hesapları baz alınarak finansal raporlamayı etkileyecek tüm hileler hesap bazında muhtemel hileli işlemlerden bahsedilmiştir.

Tez boyunca elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar “*Sonuç*” başlığı altında özetlenmiştir.

2.HATA VE HİLE KAVRAMLARI

2.1.Hata Kavramı

2.1.1.Sözlük Anlamı Olarak Hata

Hata kelimesi Türkçe sözlük de “*Yanlış. Yanlışlık. Yanılma*“ olarak tanımlanmaktadır.¹

2.1.2.Borçlar Hukukunda Hata

Kanuna karşı hile, tarafların kanunun geçerli saydığı hukuki işlemleri, yine kanunun emredici bir hükmü ile elde edilmesini yasakladığı hukuki ve ekonomik sonuca ulaşmak amacıyla yapmalarıdır.²

Borçlar Kanunu’nda dar anlamda hata, gerçek hakkında bilinçli olmayan yanlış veya eksiklik halidir. Geniş anlamda hata ise bilgisizliği de ihtiva eder (bilgisizlik hatayı meydana getirir).³Bilgisizlikle dar anlamda hata hukuken bir tutulur ve ikisi birlikte geniş anlamda hatayı meydana getirir. Bu sebeple, bir olay veya duruma ilişkin düşünce ve tasavvurun doğruluk ve gerçekliği hakkındaki şüphe, hatayı ortadan kaldırır.⁴

İrade bozukluğu (irade fesadı) hallerinde, irade ile iradenin açıklanması arasındaki uygunsuzluk bilmeyerek ve istenmeyerek, yani gayrı kasdi olarak meydana gelir. Diğer bir deyimle, irade ile irade açıklaması arasındaki uygunsuzluk kanunda belirtilmiş olan sebepler yüzünden meydana gelmiş olabilir ki, istenmeyerek ortaya çıkmış olan bu uygunsuzluk haline “*irade bozukluğu*” deriz. Hatada irade ile irade açıklaması arasındaki uygunsuzluk, irade açıklamasında bulunan tarafın dikkatsizliğinden ileri gelir. Açıklama sahibi, yeteri kadar dikkat göstermediğinden hiç de arzu etmediği ve düşünmediği bir açıklamada bulunmuş olur.⁵ Hata eden taraf,

¹ Mustafa Nihat Özön, **Küçük Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, 7.Basım, İstanbul: İnkılâp Kitabevi 1996,s.288

² Türkbent Pedük, Kanuna Karşı Hile, Muvazaa, Peçeleme Ve Vergi Planlaması Kavramları, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:13,Sayı:155,2005,s. 81

³ Burak Arzova, İşletmelerde Çalışanlar Tarafından Yapılan Hilelerin Kırmızı Bayraklar Yoluyla İzlenmesi, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 20,2003,s.118

⁴ Ayşe Pamukçu, Muhasebedeki Hata ve Hilelerin Raporlama İlkeleri Yönünden Değerlendirilmesi,(**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2000),s.3.

⁵ Oğuzhan Ardıç ve Emel Ersol, **Borçlar Hukuku**,5.Basım, Ankara: Agon Bilgi Akademisi,2007,s.68–69

iradesi ile beyanı arasındaki uyumsuzluğun farkına varmaz.⁶ **Özetle;** Bir kimsenin, gerek iradesinin oluşması esnasında gerekse iradesini beyan etmesi aşamasında dikkatsizlik, tedbirsizlik, vasıtanın hatası gibi istenmeyen nedenlerle ve herhangi bir dış etki olmaksızın, gerçek iradesine uymayan bir beyanda bulunması halinde **hata** söz konusu olur.⁷

Örneğin; bir tacirin 10 ton pamuk satın almak istediği halde, yanlışlıkla iradesini 100 ton pamuk alacağı şeklinde açıklaması veya bir kimsenin portresini meşhur ressam X' e yaptırmak istemesine rağmen isim benzerliğinden dolayı yanlış olarak bu husustaki iradesini Y' ye açıklaması hallerinde "*hata*" vardır.⁸

Borçlar Kanunumuza göre, bir hatanın akdi sakatlayabilmesi için esaslı hata olması gerekmektedir. Yine Borçlar Kanunumuzun 24. maddesi esaslı hata hallerini tahdidi olmayan bir şekilde saymıştır.

Bu esaslı hata halleri:

- Sözleşmenin Türünde Hata
- Sözleşmenin Konusu Olan Şeyde Hata
- Sözleşmenin Karşı Tarafında Hata
- Miktarda Hata
- Sözleşmenin Saikinde Hata
- Vasıtanın Hatası⁹

⁶ Pamukçu, s.3.

⁷ Ardiç ve Ersol, s.68–69

⁸ Turgut Akıntürk, **Borçlar Hukuku**, İkinci Basım, Ankara, Savaş Kitap ve Yayınevi, 1989, s.37–38

⁹ Ardiç ve Ersol, s.68–69

2.1.3.Vergi Usul Kanununda Hata

V.U.K.'nın 116'ncı maddesinde vergi hatası aynen şu şekilde tarif edilmiştir;

“Vergi hatası, vergiye müteallik hesaplarda veya vergilendirmede yapılan hatalar yüzünden haksız yere fazla veya eksik vergi istenmesi veya alınmasıdır.” denilmiştir.

Bu tariftten de anlaşılacağı üzere vergi hatası, mükelleften istenen veya alınan vergi miktarına yöneliktir. Bir verginin asıl veya cezasına taalluk etmeyen, vergi miktarına tesiri olmayan sair hatalar vergi hatası olarak kabul edilemez.¹⁰

V.U.K' un 117. maddesinde hesap hataları şunlardır:

- **Matrah hataları:** Vergilendirme ile ilgili beyanname, tahakkuk fişi, ihbarname, tekâlif cetveli ve kararlarda matraha ait rakamların veya indirimlerin eksik veya fazla gösterilmiş veya hesaplanmış olmasıdır.
- **Vergi miktarında hatalar:** Vergi nispet ve tarifelerinin yanlış uygulanması, mahsupların yapılmamış veya yanlış yapılmış olması birinci bentte yazılı vesikalarda verginin eksik veya fazla hesaplanmış veya gösterilmiş olmasıdır.
- **Verginin mükerrer olması:** Aynı vergi kanununun uygulanmasında belli bir vergilendirme dönemi için aynı matrah üzerinden bir defadan fazla vergi istenmesi veya alınmasıdır.

V.U.K' un 118. maddesinde vergilendirme hataları şunlardır:

- ✓ **Mükellefin şahsında hata:** Bir verginin asıl borçlusu yerine başka bir kişiden istenmesi veya alınmasıdır.
- ✓ **Mükellefiyette hata:** Açık olarak vergiye tabi olmayan veya vergiden muaf bulunan kimselerden vergi istenmesi veya alınmasıdır.

¹⁰ Ali Uysal ve Nurettin Eroğlu, **Açıklamalı ve İçtihatlı Vergi Usul Kanunu**,3.Baskı, Ankara, Sözkesen Matbaacılık,2005,s.168

✓ **Mevzuda hata:** Açık olarak vergi mevzuuna girmeyen veya vergiden müstesna bulunan gelir, servet, madde, kıymet, evrak ve işlemler üzerinden vergi istenmesi veya alınmasıdır.

✓ **Vergilendirme veya muafiyet döneminde hata:** Aranan verginin ilgili bulunduğu vergilendirme döneminin yanlış gösterilmiş veya süre itibariyle eksik veya fazla hesaplanmış olmasıdır.¹¹

2.1.4. SAS 82 Açısından Hata

SAS No.82’de hilelerin tanımlaması yapılırken hata’yı hileden ayıran özellikler üzerinde durulmuş. **Şöyle ki;** Tanıma göre hatada kasıt yoktur ve herhangi bir zamanda ve yerde önceden tahmin edilemeyen finansal tablo etkileriyle ortaya çıkabilir. Hataların meydana gelmesini önlemek veya meydana gelmiş olanları ortaya çıkartmak ve düzeltmek için tasarlanmış faaliyet politikalarına ve yordamlara yer veren sıkı bir iç kontrol yapısı önemli hataların yapılması riskini azaltabilir.¹²

SAS 82 ve SAS 82 ile yürürlükten kaldırılan SAS 53’te hatalar; “*mali tablolardaki kasıtlı olmayan yanlışlıklar*” olarak tanımlanmıştır. Her ne kadar SAS 82’de hatalara ilişkin ayrıntılı açıklama bulunmasa da, SAS 53’te hatalar; “*mali tabloların hazırlanması sırasında hesaplamalarda, hesap kalemlerine ilişkin kayıtlarda, muhasebe ilkelerinin uygulanmasında ve olayların yorumlanmasında matematiksel ve yönetsel yanlışlıklar*” olarak açıklanmıştır.¹³

¹¹ Oluş (Özbalcı) Mali Hukuk Bürosu, **Tüm Vergi Kanunları**, 7.Baskı, Ankara: Oluş Yayıncılık, 2002, s.325

¹² Nurten, Erdoğan, “Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS No.82”. **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı.6, 2002, s.21

¹³ <http://www.spk.gov.tr/yayin.aspx?type=yay02-ErişimTarihi02/05/2008>

2.1.5.Türk Ticaret Kanununda Hata

T.T.K.’un 99. ve 1466. maddelerinde hatayla ilgili düzenlemeler mevcuttur:

- **Madde 99-** Cari hesabın tasfiyesine, kabul edilen veya hükmen tayin olunan bakiyeye veya faiz bakiyelerine, hesap **hata** ve zühullerine, cari hesaptan hariç addolunmak lazım gelen veya haksız olarak cari hesaba geçirilmiş olan kalemlere veya mükerrer kayıtlara ilişkin bulunan davalar, beş yıl geçmekle müruruzamana uğrarlar.

- **Madde 1466 -** Ticari hükümler yasak edilmiş bulunan muamele veya şartlar, aksine hususi bir hüküm bulunmadıkça, batıldır; şu kadar ki bir akit hükmünce yerine getirilmesi gereken edalar hakkında kanun veya salahiyetli makamların kabul etmiş olduğu en yüksek haddi aşan mukaveleler, en yüksek had üzerinden yapılmış sayılır ve bu hadden fazla olan edalar, **hata** ile yapılmış olmasa dahi geri alınır. Bu hallerde Borçlar Kanununun 20’nci maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesi tatbik olunmaz.¹⁴

2.1.6. Muhasebe Açısından Hata

Muhasebe hataları unutkanlık, dikkatsizlik veya bilgisizlik yüzünden muhasebe ile ilgili işlem, kayıt ve hesaplarda yapılan yanlışlıklardır.¹⁵

Muhasebe bilimi için hata; finansal tablolarda ve muhasebe kayıtlarında yapılan matematiksel yanlışlıklar ya da muhasebe ilkelerinin uygulanmasında gözden kaçma ve gerçek verilerin istem dışı yanlış beyanlarıdır.¹⁶

Daha açıklayıcı olması açısından bir başka hata tanımı ise şöyledir; Muhasebe hataları genel olarak kanunlara, yönetmelik ve yönerge gibi yasal mevzuata, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile işletme politikalarına ve doğruluğu kabul

¹⁴ <http://www.hukuki.net/kanun/6762.13.frameset.asp> (Erişim Tarihi 21/05/2008)

¹⁵ <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/guray/012>. Erişim Tarihi 30/04/2009

¹⁶ Özgür Çatıkkaş ve Yıldırım Ercan Çalış” İşletmelerde Muhasebe Hilelerinin Önlenilmesi İçin Hile Belirtileri ”**Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. Cilt 9, Sayı.2,(2007),s.188

edilen diğerk ilke ve prensiplere aykırı ancak kasıt unsuru içermeyen fiil ve davranışlar olarak tanımlanabilir.

Muhasebe hatalarının başlıca sebepleri şunlardır:¹⁷

- Gereken dikkat ve özenin gösterilmemesi,
- İhmal,
- Bilgi ve deneyim yetersizliği,
- Yasal hükümlerin yeterince anlaşılabilmesi,
- Plansız ve programsız çalışma

2.1.6.1.Muhasebe Hatalarının Sınıflandırılması

2.1.6.1.1.Matematik Hataları

Muhasebe işlemlerine ilişkin olarak matematiksel işlemlerde yapılan hatalardır.¹⁸ Fiş girişi sırasında ek belgelerin toplamalarında, reeskont, faiz, karşılık gibi hesaplar nedeniyle muhasebe dışında yapılan matematiksel işlemlerde yapılan hatalar.¹⁹

Örneğin; Genel giderler hesabının borç bakiyesi 10.000.-TL iken yanlışlıkla 12.000.-TL olarak toplanarak kar-zarar hesabına bu haliyle aktarıldığında, 2.000.-TL tutarında bir fark söz konusu olacaktır.²⁰

Örneğin; İşletmenin alış faturasındaki mal kalem miktarlarının fazla olması nedeniyle fatura tutarının fazla hesaplanması matematiksel bir hatadır.

Matematik hataları genellikle amortisman, yeniden değerlendirme, katma değer vergisi, maliyet artış fonu gibi aritmetik işlemlerin yapıldığı hesaplarda ortaya çıkmaktadır.²¹

¹⁷ Ramazan Irmak ve Diğerleri, **Muhasebenin Genel Esasları Muhasebe Hata ve Hileleri İle Bunların Tespit Yöntemleri ve Hesapların Denetimi**, 1. Baskı, Ankara: Şafak Matbaacılık, 2002, s.30–32

¹⁸ Irmak ve Diğerleri, s.33

¹⁹ Hasan, Kaval, **Muhasebe Denetimi**, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, 2005, s.64

²⁰ Yako Gökay, **İşletmelerde Vergi Denetimi**, 1. Baskı, Boyut Yayıncılık, 1994, s.118

Bilindiği gibi her mal ve hizmet teslimi KDV doğurur. Hangi mal ve hizmetin ne oranda (%0, 1, 8, 18 gibi) KDV'ye tabii olduğu yasayla belirlenmiştir. Düzenlenen belgelerde oran hatası ya da KDV miktar hesaplanmasında hatayla karşılaşmak mümkündür.²²

2.1.6.1.2.Kayıt Hataları

Günümüzde muhasebeleştirme ağırlıklı olarak bilgisayar destekli olduğu için örneklerine sık rastlanmamakla birlikte, henüz manüel bir muhasebe uygulanıyor ise, herhangi bir maddenin borç ve alacağının birbirini tutmaması veya yevmiye defterinden defteri kebire nakil olurken, başka hesaplara veya farklı rakamlarla yanlış tutarların nakledilmesi.²³

- **Hesap adında hata:** Muhasebe işlemlerinin vergi kanunları ile muhasebe usul ve esaslarına uygun yorumlanmaması sonucu, işlemin başka hesaba kaydedilerek hataya sebebiyet verilmesi şeklinde ortaya çıkan hatalardır.

- ✓ **Örneğin;** İşletmenin kendi ihtiyacı için yapmakta olduğu bir binayı “258 Yapılmakta Olan Yatırımlar” hesabında izlemesi gerekirken, yıllara sari inşaat işi gibi düşünerek “170 Yıllara Sari İnşaat ve Onarım Maliyetleri” hesabında izlemesi hesap hatasıdır.²⁴

- ✓ **Keza yine;** Kasa hesabına borç yazılması gerekirken alıcılar hesabına borç yazılması gibi ya da peşin mal satışı olduğu bir işlemde kasa hesabının borçlandırılmamasında olduğu gibi.

- **Miktarlarda hata:** Depoya giren veya çıkan malın (stok) denetiminde fatura muhteviyatındaki mal miktarı önem kazanır. Muhteviyatta yapılacak bir hata stok eksikliği ya da stok fazlasına neden olabilir.

²¹ Irmak ve Diğerleri, s.33

²² Faruk Güçlü, **Muhasebe Denetimi**, 1.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık, 2005, s.74–75

²³ Kaval, s.64

²⁴ Irmak ve Diğerleri, s.34

- **Tutarda hata:** Vesikalara yazılı tutarların defterlere noksan veya fazla yazılması gibi hatalardır.²⁵ Gerek fatura vb. belgelerin tutarında gerekse bu belgeleri kayıtlara yansıtırken hata yapılması mümkündür. Miktar, birim fiyat ve tutar uyumsuzluğu.

- **Tarihte hata:** Belgenin tarihi ile kaydın tarihinin uyumlu olmaması durumu.

- **Zaman diliminde hata:** İncelenen dönemle, hazırlanan mali tabloların ya da mizanın aynı döneme ait olmaması.

- **Muhteviyatta hata:** Alınan malın farklı bir mal olmasına rağmen başka bir mal alınmış gibi fatura düzenlenmesi.

2.1.6.1.3.Devir Hataları (Aktarma Hataları)

Bir önceki döneme ait verilerin bir sonraki döneme devrinde bazı hatalar yapılabilmektedir.²⁶

Örnek: Yevmiye defterinde genel giderler hesabına 10.000.TL tutarıyla borç kaydedilen bir rakamın defter-i kebire 100.000.-TL olarak nakledilmesi gibi hatalardır.²⁷

2.1.6.1.4. Unutma ve Tekrarlama Hataları

Muhasebenin genel ilkelerinden “Dönemsellik İlkesi” gereği yapılan işlemlerin ilgili bulunduğu dönemde defterlere kaydedilmesi gerekmektedir. Bu işlemlerin ilgili bulunduğu hesap döneminde defterlere kaydedilmeyerek sonraki dönemlerde kaydedilmesi muhasebe hatasıdır.²⁸ İhmal hatasının bulunması, incelenecek bir kayıt olmaması nedeniyle güçtür. İhmal hatasının önlenmesi, işlemlerin ana kanıtlarını izlemekle kabil olabilir.²⁹ **Örnek:** Muhasebe dönemi sonuna doğru bazı alış

²⁵ Gökay, s.118

²⁶ Güçlü, s.74–75

²⁷ Gökay, s.118

²⁸ Irmak ve Diğerleri, s.36

²⁹ Arthur W. Holmes, Wayne S.Overmyer, **Muhasebe Denetimi “AUDITING” Standartları ve Yöntemleri Cilt 1,** Oğuz Göktürk (çev.), İstanbul:Bilimsel Yayınlar Derneği,1975, s. 133

faturalarının gözden kaçırılarak döneme kaydedilmemeleri sonucu, alışlar ve ticari borçlar hesaplarının olduğundan düşük tutarda hesaplanması.³⁰

Çift kayıt hataları yani tekrarlamalar, aynı işlemin çeşitli yerlerde muhasebeye iki defa kaydedilme durumunu ifade eder.³¹ **Örneğin;** işletmenin satın aldığı bir mal veya hizmete ilişkin olarak, karşı firmanın faturayı fakslaması üzerine kayıt yapıldıktan sonra, fatura aslı geldikten sonra yeniden kaydedilmesi çift kayıt hatasıdır.³²

2.1.6.1.5.Belge Ve Defter Düzeninde Hata

Fatura vb. belgelerde kaşe imza olmaması, faturanın açık olmasına rağmen kapalı fatura gibi kaydedilmesi durumu

Kayda esas belgenin geçerli bir belge olup olmadığı tartışma konusu olabilir. **Örneğin;** Vergi mükellefi olan bir firmanın sağladığı gelire karşılık fatura düzenlemesi gerekirken gider pusulası düzenlemesi gibi.

2.1.6.1.6.Sayım Hataları

Kasa ve stok sayımında yapılan hatalardır.³³

2.1.6.1.7.Muhasebe İlkelerini Uygulamada Hata

Personelin muhasebe ilkelerini uygularken tutar, sınıflandırma, sunum veya tam açıklama konularında yanlışlık yapması.

Örnek: Muhasebe yetkilisi makine tamir giderleri ödemelerini yanlış yorumlayarak aktifleştirmiş, bunun sonucu makineler hesabı bakiyesi ve dönem net karı olduğundan fazla hesaplanmıştır.

³⁰ Ersin Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, 11. Bası, İstanbul; Arıkan Basım Yayım, 2007, s.133

³¹ Can Kaymak, "Muhasebede Yapılan Hata Ve Hilelerin Muhasebe Ve Muhasebe Denetimi Yönünden Değerlendirilmesi ", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1996), s..84

³² Irmak ve Diğerleri, s.37–39

³³ Güçlü, s.74–75

Örnek: Muhasebe yetkilisi alacak hesabında kalan alacak bakiyesini kısa vadeli borçlar arasına dahil etmeyi gözden kaçırmış, bunun sonucu dönen varlıklar ve kısa vadeli borçlar olduklarından düşük hesaplanıp raporlanmıştır. ³⁴

2.1.6.1.8.Finansal Tablolar Üzerine Yaptıkları Etki Bakımından

2.1.6.1.8.1.Bilânço Etkileyen Muhasebe Hataları

Bu hataya örnek olarak diyelim ki, sermaye hesabına alacak yazılması gereken bir tutar yanlışlıkla dağıtılmayan karlar hesabına alacak yazılmıştır. Bu hatalar düzeltilmez ise, düzenlenen bilânçolar da hatalı olur ve hata dönemden döneme aktarılır. ³⁵

Bilânço ilkelerine aykırı olarak yapılan her türlü işlem muhasebe hata ve hilesine yol açar. **Bu bağlamda bilânço hatalarını şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:** ³⁶

2.1.6.1.8.1.1.Değerleme Hataları

Muhasebe bilgi yetersizliğinden dolayı aktif ve pasif hesapların yanlış esaslara göre değerlemeye tabi tutulması. ³⁷**Örneğin;** Dönem stoklarının noksan değerlemesi gibi Aktifleştirilmesi gereken bir harcamanın gider yazılması da yanlış bir değerlemedir. ³⁸

İşletmenin varlıkları, alacakları ve borçlarının muhasebe kayıtlarındaki değerlerinde; tabii, ekonomik ve teknik nedenlerle değişimler meydana gelebilir. **Örneğin;** Stoklarda bozulma, çürüme, yangın, sel gibi sebeplerle değer kaybetmesi, bazı alacakların tahsilinin imkânsız hale gelmesi, değerini yitirmesi sabit kıymetlerin aşınma ve yıpranması vs. nedenlerle değerini kaybetmesi.

Bu değişimlerin muhasebe kayıtlarına yansıtılmaması halinde, bilânço işletmenin gerçek durumunu göstermeyecektir. Bu nedenle fiili durum ile gerçek durum

³⁴ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, 11.Bası, İstanbul; Arıkan Basım Yayım,2007,s.133

³⁵ Ersin Güredin, **Denetim**, 5.Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım,1993,s.336

³⁶ Irmak ve Diğerleri, s.37–39

³⁷ Kaval, s.65

³⁸ Gökay, s.119–120

arasındaki uyumsuzluğu gidermek amacıyla Vergi Usul Kanunu'nun 258 -330 uncu maddeleri hükmü uyarınca değerlendirilir. İşlemlerin Vergi Usul Kanunu'nun 258 - 330 uncu maddelerinde yer alan hükümlere aykırı olarak yaptıkları işlemlere, değerlendirme hataları denilmektedir.

Örneğin; İktisadi işletmelere dahil olan gayrimenkullerin maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerekirken rayiç bedelle değerlendirilerek bilanço'ya alınması veya işletmeye boş araziye dönem sonunda amortisman ayrılması değerlendirme hatasıdır.

2.1.6.1.8.1.2.Hesapların Birleştirilmesi

İşletmelerin yaptığı işlemlerle ilgili kayıtları Tek Düzen Hesap Planı çerçevesinde ayrı hesaplarda izlemesi gerekirken, tek bir hesap altında izlemesi veya hesapları birbirine mahsup etmesi sonucu ortaya çıkan hatalardır.

Örneğin; İşletmenin A şahsına olan borcu ile A şahsından olan alacağını “120 Alıcılar” ve “320 Satıcılar” hesaplarında ayrı ayrı izlemesi gerekirken tek bir hesapta, “120 Alıcılar” hesabının borç ve alacak tarafını çalıştırarak izlemesi, hesapların birleştirilmesi hatasına örnek olarak gösterilebilir. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği gereğince bilanço hesapları arasında mahsup yapılamaz. Yine işletmenin, aktifinde kayıtlı bir taşıt için ayırdığı amortismanları taşıt tutarından indirmek suretiyle amortismanları bilanço'da göstermemesi bir mahsup hatasıdır.³⁹

2.1.6.1.8.2.Gelir Tablosunu Etkileyen Muhasebe Hataları

Örneğin; faiz geliri hesabına alacak yazılması gereken bir tutar yanlışlıkla satışlar hesabına alacak kaydedilmiştir. Bu hata gelir tablosunun yanlış olmasına yol açar. Hata düzeltilmediği takdirde cari dönemin gelir tablosu hatalı olacak, fakat gelecek dönemlere ait finansal tablolar bu hata nedeniyle etkilenmeyecektir. Bunun nedeni hatanın sadece geçici hesapları etkilemesi ve geçici hesapların dönem sonunda kapatılmakta olmalarıdır.

³⁹ Irmak ve Diğerleri, s.38–39

2.1.6.1.8.3.Bilânço ve Gelir Tablosunu Etkileyen Muhasebe Hataları

Uygulamada en çok rastlanan hata türü budur. Bu tür hatalar kendi içerisinde dengelenmeyen hatalar ve dengelenen hatalar olmak üzere sınıflandırılır. Dengelenmeyen hatalarda gerekli düzeltmeler yapılmadıkça bir veya daha fazla bilânço hesabı hatalı olarak raporlanmaya devam eder.⁴⁰ **Örneğin;** Personelin muhasebe tahminlerinin (*şüpheli alacak karşılığı, stok değer düşüklüğü karşılığı, amortisman hesaplanması... vbg.*) hatalı olmasına yol açabilecek olayları ve verileri gözden kaçırmaması, dikkate almaması ya da yanlış yorumlaması sonucu oluşan yanlış muhasebe tahminleri.⁴¹

Diğer tür hatalar birbirini izleyen iki dönem sonunda dengelenen hatalardır. Bu hatalar genellikle, peşin ödenmiş giderler, peşin alınan gelir, ödenecek giderler, tahsil edilecek gelirler gibi tahakkuklar sırasında meydana gelirler.⁴²

2.2.Hile Kavramı

2.2.1.Sözlük Anlamı Olarak Hile

Hile kelimesi Türkçe sözlük de “*Aldatacak tertip, düzen. Sahtecilik, oyun, dolap.*” olarak tanımlanmaktadır.⁴³

İngilizce de **fraud** sözcüğünün karşılığı Türkçe’ ye hile olarak çevrilmiş olup bu kavram, yolsuzluk, sahtekârlık ve usulsüzlüğü de içine alan bir kavram olarak kabul edilmiştir.⁴⁴

2.2.2.Roma Hukukunda Hile

Hile, bir kimseyi gafil avlamak, kandırmak, aldatmak için kullanılan her türlü kurnazlık, dalavere ve yolsuzluklardır.

⁴⁰ Güredin, **Denetim**, s.336

⁴¹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.133

⁴² Güredin, **Denetim**, s.336

⁴³ Özön, s.310

⁴⁴ Çatıkkaş, ve Çalış, s.189

Bu tarifler, hile içinde dört unsurun bulunduğunu gösterir; Hileyi yapan “*bilerek*” ve “*düşünerek*” hileli faaliyette bulunmaktadır; menfaat elde etmek için karşısındakini hataya sevk etmek veya hata içinde bırakmak konusunda “*arzulu*” ve “*kararlı*” dır.

“*Dolus*” hile anlamına geliyor. Dolus malus (kötü dolus), hatayı doğuran ilgili şahsın kendi bilgisizliği değil, hakikati ona olduğundan farklı göstermiş olan kimsenin dolambaçlı ve dalavereli hareketleridir.⁴⁵

2.2.3.Borçlar Hukukunda Hile

Bir kimseyi sözleşme yapmaya sevk etmek maksadıyla, gerçek dışı beyanlarla ve kasıtlı olarak o kimsede yanlış bir kanaat uyandırmak ya da yanlış bir kanaatin devamını sağlamak şeklinde ortaya çıkan irade fesadı haline **hile** adı verilir. Hile bilfiil yanlış beyanlarda bulunarak karşı tarafı aldatmak şeklinde yapılabileceği gibi, açıklama yapılması gereken hususlarda sessiz kalmak da hilenin oluşmasına neden olur.⁴⁶

Hukuk, gerçeği arar. Yapılan işlemde “*gerçek irade*”, yaşamda “*olayın gerçekliği*”.⁴⁷

Hilede bir kimse bir takım yalanlar ve yanıltmalarla bir irade açıklamasında bulunmaya sevk edilir. Diğer bir deyişle, bir kimse bir takım yalanlarla kasden hataya düşürülerek bir sözleşme yapmaya yöneltilir. **Örneğin;** Altın suyuna batırılmış bakır bir bilezik hakiki altın bilezik olarak gösterilerek, bir kimsenin bunu satın alması sağlınırsa bu bir “*hile*” dir.⁴⁸

Hile, karşı tarafı bir sözleşme yapmaya sevk etmek amacıyla bilinçli olarak hatalı tasavvur yaratmak veya mevcut tasavvuru sunmak suretiyle devamını sağlar.⁴⁹

⁴⁵ Nihal Saban.”Bir Analiz: Türk Hukukunda Hile Kavramının Unsurları”.**Muhasebe ve Finansman Dergisi.**, Sayı 31,2006,s.60

⁴⁶ Ardıç ve Ersol, s.71

⁴⁷ Saban, s.60

⁴⁸ Akıntürk, s.38

⁴⁹ Saban, s.60

Borçlar hukuku alanında hile ile ilgili temel düzenleme Borçlar Kanunumuzun 28. ve 31. maddelerinde yer almaktadır. Hile kavramı ve hilenin sözleşmeler üzerindeki etkileri genel olarak bu maddelerde düzenlenmiştir. Anılan hükümler dışında Borçlar Kanunumuzun çeşitli maddelerinde de hileyi ilgilendiren düzenlemelere rastlamak mümkündür.⁵⁰

Borçlar hukukunda hile Borçlar Kanununun 28/1.maddesinde aldatma ile eşdeğer olarak tanımlanmıştır.⁵¹Hilede, irade açıklamasında bulunan taraf hataya düşürülmektedir. Bu hata esaslı olmasa bile hileye maruz kalan (uğrayan) taraf yine de sözleşmeyle bağlı değildir.(BK. m.28/1)⁵²

BK. m.28 anlamında hileden söz edebilmek için, yapılan davranışın bazı özellikler taşıması gerekmektedir. Öncelikle, bir kimsenin başka bir kimseyi hataya düşürmeye yönelik bir davranışta bulunması şarttır. Daha sonra da, bu davranışın, hile kastı ile yapılması ve son olarak da yapılan davranış ile kurulan sözleşme arasında nedensellik bağının bulunması gerekir.⁵³

Objektif unsurlar.

- Aldatıcı davranış,
- İlliyet bağı,
- Geçerli bir sözleşmenin varlığı,
- Hile niyetidir.⁵⁴

Hileye maruz kalan taraf bu durumu fark ettiği andan itibaren 1 yıl içinde, tek taraflı iradesi ile akdi feshedebilir. Yani, hilede de yaptırım **nispi butlan** şeklindedir.(BK 28)

⁵⁰ Zekeriya Kürşat, **Borçlar Hukuku Alanında Hile Kavramı**, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınlar No: 168,2003,s.11

⁵¹ Barış Sipahi, “SAS 82 Çerçevesinde Muhasebe Denetiminde Hile Riskini Ortaya Çıkaran Faktörler” **Mali Çözüm Dergisi**, Yıl 14, Sayı:67,(Nisan-Mayıs-Haziran 2004) , s.116

⁵² Akıntürk, s.37–38

⁵³ Kürşat, s.11

⁵⁴ Saban, s.60

Hile bizzat akdin taraflarından birince yapılabilirken, akdin tarafı olmayan üçüncü bir şahsın da yalan ve yanlış beyanlarda bulunarak, akdin tarafı olan kimseyi aldatması söz konusu olabilir. Üçüncü şahsın hilesini, hileye maruz kalan kimse ile akit yapan karşı taraf biliyor ya da bilmesi lazım geliyorsa akit sakatlanmış olur; ancak, böyle bir durum mevcut değilse, akit geçerli olarak hüküm ve sonuçlarını doğurur. Yetkili temsilci ve yardımcı sıfatıyla akit görüşmelerine katılan kimseler üçüncü şahıs değil, akdin tarafı sayılırlar.

Hile nedeniyle akdin feshedilmesi neticesinde, hileye maruz kalan taraf bu nedenle uğradığı zararını (menfi zararını) karşı taraftan talep edebilir. Üçüncü şahsın hilesine maruz kalan ancak akdi feshedemeyen kimse ise, bu nedenle uğradığı zarar varsa, bu zararı hileyi yapan üçüncü şahsa tazmin ettirme hakkına sahiptir.⁵⁵

“*Adi saik hataları*” hukuki işlem üzerinde herhangi bir şekilde etkili olma gücünden yoksundurlar. Saikin bir kimsenin tamamen iç dünyasında gerçekleşmesi ve bu bakımdan da sübjektif olması nedeniyle, saik hataları, hata hükümleri açısından, ancak esaslı olmaları durumunda dikkate alınmaktadırlar. Hilede ise durumun hatadan farklı olduğunu görmekteyiz. Zira hile sonucunda düşülen hatanın neye ilişkin olduğunun herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Hata, esaslı olmasa bile, hileye maruz kalan kimse, hile nedenine dayanarak sözleşmeden kurtulabilecektir.

Bu bakımdan hilede saikin, daima sözleşmenin iptali müeyyidesi ile güven altına alınmış ve bu şekilde korunmuş olduğunu söyleyebiliriz.⁵⁶

2.2.4.Ceza Hukukunda Hile

Hile teşkil eden fiil ve davranışların hemen pek çoğu ceza hukuk açısından “*dolandırıcılık*” suçunu oluşturur.⁵⁷

Dolandırıcılık; YTCK, İkinci Kitap Özel Hükümler, İkinci Kısım Kişilere Karşı Suçlar Onuncu Bölüm, Malvarlığına Karşı Suçlar başlığı altında; ” *Madde157-(1) Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya bir başkasının zararına olarak,*

⁵⁵ Ardıç ve Ersol, s.71

⁵⁶ Kürşat,,s.15

⁵⁷ Akıntürk, s.38

kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası verilir.” biçiminde düzenlenmiştir.

Dolandırıcılık; çok hareketli suç görüntüsü taşır, bu nedenle birden fazla fiilin gerçekleşmesi gerekir, **Bunlar;**

- Hareket/hile: icrai ya da ihmali,
- Hileye maruz kalanın ya da üçüncü kişinin zararına olarak fail ya da bir başkası menfaat elde etmelidir,
- Kasten işlenebilen bir suçtur.⁵⁸

2.2.5.İcra Ve İflas Kanununda Hile

İİK. m. 311/1’e göre: “İflasından evvel veya sonra alacaklılarını zarara sokmak kastıyla ve hususiyle aşağıdaki suretlerle muamelelerde bulunan kimse hileli müflis sayılır ve Türk Ceza Kanunu’na göre cezalandırılır.”⁵⁹

İİK m. 311’de 8 bentte hileli muameleler belirtmiştir. Borçlunun alacaklılarının zararına olarak;

- Mallarını alacaklılardan kaçırması, gizlemesi veya tahrip etmesi.
- Gerçeğe aykırı makbuz vermesi, yazı ile borç ikrarında bulunması.
- Muvazaalı muamele veya mukavele yapması. Gerçekte getirilmemiş bir çeyizi getirilmiş gibi tanınması ve karısının da bunu kullanmaya kalkışması.
- Kıymetli mallarını değerinden düşük bir fiyata satmak suretiyle mevcudunu israfı.
- Konkordato mukavelesi dışında alacaklıya özel çıkar sağlaması.

⁵⁸ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2007**,1.Baskı, İstanbul: Acar Basım,2007,s.1043

⁵⁹ Yıldırım, **Hileli İflas Suçları**, s.38

- Gerçeğe aykırı muhasebe kayıtları ve sahte bilânçolarla aktifini aslından fazla veya noksan göstermesi.⁶⁰

Müflisin hileli müflis sayılabilmesi için, hem bu işlemleri yapması ve hem de bu işlemleri yaparken alacaklılarını zarara sokmak kasdı ile hareket etmiş olması gerekir. Bu işlemlerin iflas dan önce veya sonra yapılmış olması önemli değildir.

İİK. m. 311’de 8 bent halinde sayılan ve hileli iflas suçuna vücut verecek, özellikle hileli muameleler olarak nitelendirilen hallerde müşterek olan husus, borçlunun bu hileli muameleler sonucunda alacaklılarının müşterek rehni makamında olan malvarlığının aktifini doğrudan doğruya azaltması veya pasifini sun’i şekilde çoğaltmasıdır. Borçlu, alacaklılarını zarara sokmak kastıyla yaptığı hileli muamelelerle malvarlığından gerçek alacaklılarına düşecek payı küçültmek istemektedir.⁶¹

Bu maddede yer alan unsurlar:

- Borçlunun iflas etmiş olması.
- Bu iflastan önce veya sonra hileli muamelelerde bulunması.
- Bu muamelelerin alacaklıları zarar sokmak kastıyla yapılmasıdır.⁶²

2.2.6.Vergi Usul Kanununda Hile

Toplumsal yaşamı düzenleyen ve kişilere belli görevler yükleyen kuralların eksiksiz uygulanmasının sağlanabilmesi için, kurallara uymama halinde bir takım yaptırımlarla karşılaşılacağıının öngörülmesi gerekir. Bu yaptırımların bir türü de cezadır. Vergi kurallarına aykırı hareket edenler için öngörülen cezalar, VUK’ un Dördüncü Kitabında düzenlenmiştir.

VUK’ un 331’inci maddesine göre, vergi kanunlarına aykırı hareket edenler, vergi cezaları ve diğer cezalarla cezalandırılırlar. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere; vergi suçu, vergi kanunlarına aykırı hareket etme fiilidir.⁶³

⁶⁰ Yıldırım, s.38–39

⁶¹ Muşul, , s.91

⁶² Yıldırım, s.38–39

V.U.K' u bir muvazaa arayışının önüne geçebilmek için vergi kesenlerin sorumluluğunu ortaya koymuştur. Kanun'un 11. maddesinde, yaptıkları veya yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanların, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten; mal alım ve satımı ve hizmet ifası dolayısıyla vergi kesintisi yapmak ve vergi dairesine yatırmak zorunda olanların, bu yükümlülükleri yerine getirmemeleri halinde verginin ödenmesinden, alım satıma taraf olanlar, hizmetten yararlananlar ve aralarında doğrudan veya hısımlık nedeniyle ya da sermaye, organizasyon veya yönetimine katılmak veya menfaat sağlamak suretiyle dolaylı olarak ilişkide bulunduğu tespit olunanların müteselsilen sorumlu oldukları bildirilmiştir. Herhangi bir devir, birleşme, tasfiye işlemi bu sorumluluğu kaldırmamaktadır.⁶⁴

Vergi hukuku açısından ise; “kaçakçılık” (VUK 344 – 345), “ağır kusur” (VUK 347), “kusur” (VUK 348–349), “usulsüzlük ve özel usulsüzlük” (VUK 351–352–353) halleri **hile** olarak kabul edilmiştir.⁶⁵

VUK' da yer alan vergi cezaları; vergi ziyayı cezası, usulsüzlük cezaları ve özel usulsüzlük cezalarıdır.⁶⁶

VUK' da Vergi Ziyayı: VUK' un 341'inci maddesine göre, vergi ziyayı (kayıbı), mükellefin veya vergi sorumlusunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini zamanında yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi nedeniyle, verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesi veya eksik tahakkuk ettirilmesi anlamına gelmektedir. Şahsi, medeni haller veya aile durumu hakkında gerçeğe aykırı beyanlar ile diğer şekillerde verginin noksan tahakkuk ettirilmesine veya haksız yere geri verilmesine neden olunması da vergi kaybı olarak kabul edilir. Verginin sonradan tahakkuk ettirilmesi veya tamamlanması yahut haksız yere yapılan iadenin geriye alınması, ceza uygulanması gereğini ortadan kaldırmaz.

⁶³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu**, s.1043

⁶⁴ Osman Saraç "Anonim Şirket Yapılanmasında Kanun'a Karşı Hile" **Yaklaşım** Sayı.142,2004,s.97

⁶⁵ Sipahi, s.116

⁶⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu**,s.1043

Verginin tahakkuk ettirilmesinden sonra hesaplanan tutar vergi alacağına dönüşür ve bu tutarın ödenmesi gerekir. Vergi borcunun ödenmemesi veya geç ödenmesi vergi kaybını oluşturmaz. Vergi kaybı ödemeye değil, tahakkuka bağlanmıştır. Bu nedenle, vergi ziyayı cezası kesilmesinin nedeni, verginin tahakkukunun zamanında yapılmamasıdır.

Vergi ziyayı, verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesinden kaynaklandığı gibi haksız yere vergi iadesi alınmasından da kaynaklanabilir. Haksız yere vergi iadesi alınması halinde, vergi ziyayı iadenin alındığı anda ortaya çıkar.

VUK’ da Usulsüzlük Fiili:Kanunların vergi uygulamaları bakımından koydukları bazı şekil ve usul hükümleri vardır.⁶⁷Usulsüzlük; vergi kanunlarının şekle ve usule ilişkin hükümlerine uyulmamasıdır.(VUK. md.351).Kanun koyucu burada vergi ziyasının bulunup bulunmadığına, mükellef ya da sorumlunun suç işleme kastının olup olmadığına bakmaksızın vergi kanunlarında belirtilen şekle ve usule ilişkin bazı kurallara uymamayı cezalandırmaktadır.⁶⁸ İlgililerin bunlara uymaları zorunludur. Bu şekil ve usul hükümlerine uymama fiilleri usulsüzlük cezası ile müeyyidelendirilmiştir. Esasında doğrudan doğruya bir vergi kaybına yol açmasa dahi uyulması gereken bu hükümlerin yerine getirilmemesi usulsüzlük sonucunun doğmasına yol açar. Bunun yaptırımını usulsüzlük cezasıdır.

Usulsüzlük fiilleri, vergi ziyasına bağlı olmaksızın, vergi kanunlarına aykırı bazı biçimsel eylemlerin oluşması ile ilgilidir. Çoğu kez bu hareketler belli bir süre içinde engellenmedikleri takdirde vergi ziyasının doğmasına olanak verir niteliklere bürünürler.

Usulsüzlük fiillerine örnek olarak;

- Vergi ve harç beyannamelerinin sürelerinde verilmemiş olması.
- Bu kanuna göre tutulması mecburi olan defterlerden herhangi birinin tutulmamış olması.

⁶⁷ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu**, s.1052–1053

⁶⁸ Sadık Kırbaş, **“Vergi Hukuku Temel Kavramlar, İlkeler Ve Kurumlar”**, 13.Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi,2001,s.177

- Vergi kanunlarında yazılı bildirimlerin zamanında yapılmamış olması.
- Hesap ve muamelelerin doğruluk veya açıklığını bozmamak şartı ile bazı evrak ve vesikaların bulunmaması veya ibraz edilmemesi.⁶⁹ Verilebilir.

VUK’ da Kaçakçılık Suçları:Muhasebe hileleri sonucu kasten vergi kaybına sebebiyet verilmesi, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 344. ve 359.maddelerine göre kaçakçılık sayılır.⁷⁰

4369 Sayılı Kanun’la yapılan değişiklik sonrasında, kaçakçılık cezası vergi zıyaı gerçekleşip gerçekleşmediğine, “*kasıt*” olup olmadığına bakılmaksızın, uygulanır hale getirilerek tamamen hürriyeti bağlayıcı ceza niteliğine büründürülmüştür. Söz konusu düzenlemede sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge tanımları yapılarak sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgeleri kullananlar için “*bilerek kullanma*” ibaresi kaldırılmıştır. Yine bu değişiklikle kaçakçılığa teşebbüs suçu tamamen kaldırılıp madde hükümlerinin bir kısmı kaçakçılık cezasına dahil edilmiştir. Bu şekliyle vergi kaybına yol açıp açmadığına, tarh döneminin kapanıp kapanmadığına bakılmaksızın yasada tanımlanmış fiillerin işlenmesi halinde kaçakçılık cezası uygulanabilir hale getirilmiştir.⁷¹

Vergi kaçakçılığı suçları kapsamında olan ve mevcut 359. maddenin (b) fıkrasında kapsamında cezalandırılan; defter, kayıt ve belgeleri yok etme veya defter sayfelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyma veya hiç yaprak koymama veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleme veya bu belgeleri kullanma fiillerine uygulanacak ceza ise yeni düzenlemede üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası olarak belirlenmiştir.⁷²

V.U.K’na baktığımızda, 359 kaçakçılık olarak düzenlenmiş, içinde defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hilesi yapanlar sayılmıştır.⁷³

⁶⁹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu**, s.1052–1053

⁷⁰ Irmak ve Diğerleri, s.32

⁷¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu**, s.1060–1061

⁷² <http://www.muhasibeturk.org/bumin-dogruso-z-tum-yazilari-/vergi-kacakciligi-sucuna-yeni-duzenleme.html>Erişim Tarihi:02/03/2008

⁷³ Saban, s.61

Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen veya saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;

- Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar
- Gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler,

- Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar,

hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.⁷⁴

Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;

- Defter, kayıt ve belgeleri yok edenler,
- Defter sahifelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar,
- Belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar (*sahte belge, gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belgedir*).

- Belgeleri Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmadığı halde basanlar ile sahte olarak basanlar veya bu belgeleri kullananlar,

hakkında on sekiz aydan üç yıla kadar ağır hapis cezası hükmolunur.⁷⁵

⁷⁴ <http://www.vergiturk.com/vukmd359.htm> (Erişim Tarihi 01.05.2008)

⁷⁵ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu**, s.1060–1061

2.2.7.6183 Sayılı Kanun Hükümleri Ve Amme Alacağının Korunması Kanununda Hile

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un muhtelif maddelerinde, amme alacağının tahsil edilebilmesine, korunabilmesine ve oluşabilecek muvazaaların önlenebilmesine dönük kimi hükümleri barındırılmaktadır.

Kanun'un 27.maddesinde, amme alacağını ödememiş borçlulardan, müddetinde veya hapsen tazyikine rağmen mal beyanında bulunmayanlarla, malı bulunmadığını bildiren veyahut beyan ettiği malların borcuna kifayetsizliği anlaşılanların ödeme müddetinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme müddetinin başlamasından sonra yaptıkları bağışlamalar ve ivazsız tasarruflar hükümsüz olduğu bildirilmiş olup;

28. maddede sayılan hükümsüz bağışlamalar şunlardır;

- Üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan hısımlarıyla, eşler ve ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) sıhri hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarruflar,
- Borçlunun kendisine yahut üçüncü bir şahıs menfaatine kaydı hayat şartıyla irat ve intifa hakkı tesis ettiği akitler.⁷⁶

2.2.8.SAS 82 ve SAS 53 Açısından Hile

İlk olarak hile ile ilgili, ASB Denetim Standartları Kurulu tarafından (SAS 53)"Denetçinin Hataları ve Yanlışlıkları Belirleme Sorumluluğu" standardı yayınlanmıştır.⁷⁷

Amerika'da Şubat 1997'de ASB (Auditing Standards Board) tarafından "Finansal Tabloların Denetiminde Hilelerin Göz Önüne Alınması"(SAS No.82) çıkarılmıştır. Bu standart denetçinin hileleri ortaya çıkarmadaki sorumluluğunu arttırmamakla birlikte, hile nedeniyle finansal tabloların yanıltıcı beyan (material

⁷⁶ Saraç, s.95

⁷⁷ Sipahi, s.114

misstatement) içermesi riskinin özel olarak belirlenmesini zorunlu kılarak bu sorumluluğu açıklamaktadır.

SAS No.82’de öncelikle hile ve hilenin karakteristikleri açıklandıktan sonra, risk belirleme sürecinin açıklanmasına ve denetçinin risk belirlemede göz önüne alması gereken faktörlerin geniş bir listesine yer verilmektedir. Aynı zamanda belirlenen riske göre denetim programının yapılması, denetim testlerinin sonuçlarının değerlendirilmesi, risk belirlemede ve denetim programının belgelendirilmesi ve hile kanıtlarını yönetime, denetim komitesine ve uygun olan diğerlerine iletmesi gibi diğer konularda da denetçiye yol göstermektedir.

SAS No.82 finansal tablo denetiminde potansiyel hilelerin nasıl olacağına ilişkin yol gösterir. Bunun için hile türlerini açıklar ve denetçinin hileli finansal raporlama ve varlıkların suiistimalinden doğan önemli hile riskini özel olarak tayin etmesini gerektirir. Standarda göre finansal tablo denetimi sırasında denetçinin göz önüne alması gereken iki tür hile vardır; hileli finansal raporlama ve varlıkların suiistimali.⁷⁸

SAS No.53 hata ve düzensizlikleri tanımlar ve düzensizliklerin hem hileli finansal raporlamayı hem de varlıkların haksız edinimini içerirken, SAS No:82 düzensizlik yerine hile kavramını kullanarak hileyi geniş şekilde tanımlar ve hileli finansal raporlama ve yanlış beyanları kapsar.

SAS No.53 denetçinin önemli hata ve düzensizliklerin olma riskini, denetimin planlanması aşamasında dikkate alması ve denetim planını finansal tabloları etkileyen hata ve düzensizliklerin ortaya çıkarılmasında mantıklı güvenilirliği sağlayacak şekilde dizayn etmesi gerektiğini vurgular.⁷⁹

2.2.9.Türk Ticaret Kanununda Hile

Hukuk sistemlerinin ekonomik ilişkilerin zaaflarının bulunduğu noktalarda kimi koruma müesseselerini hayata geçirdikleri görülmektedir. Ticaret ve vergi

⁷⁸ Erdoğan, s.21

⁷⁹ İsmail Küçük, “Finansal Raporlamada Hile-Manipülasyonlar Ve Önlenmesi”,(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2008), s.43

hukukumuzun içinde de, şirketlerin şekil değiştirmeleri ve kimi tasarruflarına dönük olarak, şirket paydaşlarını ve amme alacağını korumaya dönük hükümler bulunmaktadır.⁸⁰

Kanuna karşı hile başlığı altında sınıflandırılan T.T.K’ un 311.maddesi şu şekildedir; Bir işletme, tesisat veya başka mal ve hakların esas sermayenin onda birini aşan ve bedel karşılığında şirketçe devralınmasına dair, şirketin tescilinden itibaren iki yıl içinde yapılacak mukaveleler umumi heyetçe tasdik ve ticaret siciline tescil edilmedikçe muteber olmaz Bu gibi mukavelelerin tasdik ve tescilinden önce bunların ifası maksadıyla yapılmış olan tasarruflar dahi muteber olmaz.⁸¹

311.maddenin amacı şirket ortak ve alacaklılarının aleyhine olarak şirket sermayesinin, doktrinindeki tabiri ile “saman” sermayeye dönüştürülmesini önlemektir.

Anonim şirket yapılanmasında hilenin önüne geçmek için TTK’ un 311.maddesi ile düzen tesis edilmiştir.

TTK’ un 311.maddesinin gerekçesi şu şekilde ortaya konulmuştur; Kanunun 311.maddesi... yeni Alman Anonim Ortaklık Kanunundan mülhem olarak mevsuf tesisleri maskelemek maksadıyla vaki olan kanuna karşı hileye mani olmak üzere teklif edilen bir hükümdür.⁸²

Kanun’un, aynı tesise dair koyduğu ağır hükümlerden tatbikatta kaçınmak adet olmuştur. Bu hususta iki yol adet olmuştur. Birinci yol, hakikatte devralınması istenilen mevcut müessese yerine o müessesenin çeşitli aktifleri hakkında satış sözleşmeleri yaparak onları şirket mukavelesine dercetmektir. İkinci yol, ana sözleşmeye ani sermaye veya bir müessesenin satın alınmasına sair hiçbir kayıt dercetmeyerek güya nakde dayanan bir tesis kurmaktır. Hâlbuki kurucular; şirket sözleşmesinden ayrı olarak ilgililerle anlaşarak, anonim ortaklığın tescilinden sonra ilgililere ait bir müesseseyi muayyen bir bedelle satın alınmasını kararlaştırmaktadırlar. Gerçi böyle bir sözleşme, anonim ortaklığı ilzam etmez. Fakat ilk yönetim kurulu üyeleri ya bizzat kurucular veya

⁸⁰ Saraç, s.92

⁸¹ <http://www.hukuki.net/kanun/6762.13.frameset.asp> (Erişim Tarihi 21.05.2008)

⁸² Saraç, s.95

kuruculara tabi kimseler olduğundan onlar tescilden sonra anonim ortaklık namına şeklen yeni bir takım sözleşmeler yapmaktadırlar. İktisadi bakımdan bahis mevzuu olan hareket tarzı, önce kurucular tarafından kararlaştırılıp da ana sözleşmeye dercedilmeyen satış akdi hükümlerinin yerine getirilmesinden başka bir şey değildir. Kanuna karşı bu **hileye** mani olmak, gerek milli ekonomi ve gerek yeni kurulan şirketin alacaklıları ve aksiyonerleri bakımından elzemdir.”⁸³

Yine TTK’ nın çeşitli maddelerinde hile ilgili düzenlemeleri görmekteyiz. Şöyle ki;

- **T.T.K. Madde 164 “Kaptanın disiplin salahiyyetini“ şöyle açıklamaktadır;** İdare işleri şirket mukavelesiyle bir ortağa verilmişse bu ortak, diğer ortakların itiraz ve muhalefeti vaki olsa bile, **hileye** müstenit olmamak şartı ile şirketin idaresi için gereken muameleleri yapabilir.

- **TTK. Madde 307 “Ayn neyinden sermayeye değır bılmesinde hile”yi düzenlemiştir;** Konan ayn neyinden bir sermaye veya devir alınması kararlaştırılan bir işletmeye veya bazı aynlara değır bılmesinde **hile** kullanan kurucularla, bu fiilde kendilerine iştirak edenler, şirketin bu yüzden uğradığı zararı müteselsilen tazmin ile mükelleftirler ve haklarında T.C.K.’nın 343’üncü maddesi tatbık olunur.⁸⁴

2.3.0.İşletme ve Muhasebe Açısından Hile

2.3.0.1.İşletmecilik Açısından Hile

Bir şeyi başkalarından yasal olmayan bir şekilde elde etmenin iki yolu mevcuttur. Bunlardan bir tanesi fiziksel kuvvet kullanmak, diğeri ise hile yapmaktır. İlk tanım soygun yapmak anlamına gelmektedir. Ayrıca bu kavram daha çok şiddet ve medyatik bir içeriğe sahiptir. İkinci tanım ise aldatma, güven ve üçkâğıtçılık

⁸³ Saraç, s.95

⁸⁴ <http://www.hukuki.net/kanun/6762.13.frameset.asp> (Erişim Tarihi 21.05.2008)

kavramlarını içermektedir ve hilenin unsurlarını oluşturmaktadır. Ayrıca, hile soyguna nazaran daha büyük kayıplar verilmesine neden olmaktadır.⁸⁵

İşletmecilik açısından hile kavramını en basit şekliyle, çalışanların veya tepe yönetiminin genellikle kişisel menfaatleri için işletme kaynaklarını çeşitli yollarla gizlice kullanmaları olarak tanımlayabiliriz.⁸⁶

Bir kişinin mesleğini, çalıştığı örgütün kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak kötüye kullanarak ve yanlış uygulamalar sayesinde kişisel olarak zenginleşmesi için kullanmasıdır.⁸⁷

Bir işletmenin muhasebe kayıtlarında ve dolayısıyla mali tablolarında yapılan olağan olmayan düzenlemeler, maskelemeler, yolsuzluklar, hileler küçük bir kesime yarar sağlarken önemli bir kesim üzerinde zararlara neden olmaktadır. Yapılanlardan mikro düzeyde yatırımcılar, borç verenler, çalışanlar, satıcılar zarar görürken, makro düzeyde devlet ve kamuoyu etkilenmektedir. Kaynaklar yanlış yerlere akmaktadır.⁸⁸ Bu tanım, çalışanlar, müdürler ve yöneticiler tarafından yapılan vazifeyi suiistimalin (görevi kötüye kullanmanın) geniş bir alanını kapsamaktadır.

Mesleki hile tertibi; şirket malzemelerinin çalınması kadar basit ya da karmaşık finansal tablo hileleri kadar karışık olabilir. **Tüm mesleki hile tertipleri 4 anahtar unsur içermektedir. Bu eylem;**

- Gizlidir.
- Suç organizasyondaki faili işleyen suçluya bağlı dürüst görevlilerin adı kirlenir.
- Suçlu için direkt ya da endirekt finansal fayda sağlamak amacıyla yapılır.

⁸⁵ Nermin Çıtak, "Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe Ve Bir Uygulama", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2007), s.20-21

⁸⁶ Çatıkkaş ve Çalış, s.189

⁸⁷ 2002 Report to the Nation Occupational Fraud And Abuse Association of Certified Fraud Examiners, s.2. Erişim Tarihi: 15/05/2008)

⁸⁸ Nejat Bozkurt, "Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri", T.C. Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Yıl.9, Sayı:12, (Nisan 2000), s.16

- Maliyeti, istihdam örgütündeki varlıklar, gelirler ve birikimlerdir.⁸⁹

Genel olarak hilenin özellikleri aşağıda sıralandığı gibidir;⁹⁰

- Hile her tür organizasyonda ve organizasyon her aşamasında olabilmektedir.
- Hile hiçbir millete atfedilemeyeceği gibi kültürel sınırdan tanınmaz,
- Hiçbir sistem hileyi tamamen ortadan kaldıramadığından amaç hilenin minimize edilmesidir.

İşletme yönetiminin veya yönetimden sorumlu kişilerin bir veya birden fazlasının içinde yer aldığı hile ve usulsüzlükler “*yönetim hile ve usulsüzlüğü*”, sadece işletme çalışanlarının karıştığı hile ve usulsüzlükler ise “*çalışan hile ve usulsüzlüğü*” olarak tanımlanır. Her iki durumda da işletme dışındaki üçüncü şahıslarla gizli bir anlaşma içine girilmiş olunabilir.⁹¹

İşletmelerde yapılan hileler günümüz modern toplumlarında büyük bir sorun haline gelmiştir. İşletmeler kaynaklarının hatırı sayılır bir kısmını çeşitli yolsuzluklarla birilerine kaptırmaktadırlar. Son yıllarda yapılan araştırmalar işletmelerin gelirlerinin %6’sını yapılan işletme hileleri nedeniyle kaybettiklerini ortaya koymaktadır.⁹²

İşletmelerde ortaya çıkan hileleri çeşitli biçimlerde sınıflandırabiliriz. Değişik kaynaklar hileleri değişik sınıflandırmalara tabi tutmuşlar ve bu şekilde incelemişlerdir.

Steve Albrecht ‘e göre:

- Çalışan Hileleri

⁸⁹ 2002 Report to the Nation Occupational Fraud And Abuse Association of Certified Fraud Examiners, s.2.Erişim Tarihi:15/05/2008)

⁹⁰ Hasan Abdioğlu, “Mortgage Sözleşmelerinde Üçüncü Taraflarca Yapılan Hileler ve Bu Hileleri Ortaya Çıkarmaya Yönelik Kırmızı Bayraklar”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı: 35, 2007,s.163

⁹¹ <http://www.ymm.net/BagimsizDenetimHizmetleri/hileusulsuz.html>ErişimTarihi:27/04/2008

⁹² Nejat Bozkurt, “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”,**T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Yıl.9, Sayı:12, 2000, s.16

- Yönetim Hileleri,
- Yatırım Hileleri,
- Satıcı Hileleri,
- Müşteri Hileleri,
- Diğer Hileler.⁹³

Tablo 1:Hile Türleri

Hile Türü	Kurban	Hileyi Yapan	Açıklama
Çalışan Hilesi	İşverenler	Çalışanlar	Çalışanlar doğrudan yada dolaylı olarak işverenlerinden çalarlar.
Yönetim Hilesi	Hissedarlar, borç verenler ve mali tablolara güvenen diğer kişiler	Tepe Yönetimi	Tepe Yönetimi, genellikle mali bilgiler hakkında yanlış sunumlar yaparlar.
Yatırım Hilesi	Yatırımcılar	Bireyler	Bireyler, yatırımcıları hileli yatırımlara para yatırmaları için aldatırlar.
Satıcı Hilesi	Mal veya hizmet alan işletmeler	Mal veya hizmet satan bireyler ya da işletmeler	İşletmelerin mal ve hizmetlerden fazla para istemesi veya ödemesi yapılmış malları teslim etmemesi.

Kaynak: Alper Çelik, "Stok Hileleri ve Bir Uygulama ",(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2007),s..40

⁹³ Alper Çelik, "Stok Hileleri ve Bir Uygulama ",(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2007),s..38-39

Başta ACFE, (The Association of Certified Fraud Examiners) hile raporları olmak üzere, diğer hile raporlarında ve araştırmalarda işletme içinde yapılan hilenin türlerine göre çeşitli veriler bulunmakta ve bunlardan önemli sonuçlar çıkartılmaktadır.

İşletme içinde yapılan hileler 3 ana bölüme ayrılmaktadır:

1. İşletme varlık ve kaynaklarının kişisel çıkar amaçlı kullanılması.
2. İşletme finansal tablolarının hileli biçimde düzenlenmesi.
3. Yolsuzluk ve ahlaki olmayan davranışlar.

2.3.0.1.1.İşletme Varlık Ve Kaynaklarının Kişisel Çıkar Amaçlı Kullanılması

Bir şirketin sahibi ya da müdürü, daha olaydan şüphe bile etmeye fırsat kalmadan söz konusu yolsuzluktan büyük miktarda kayba uğrayabilir. Çünkü bu tarz suçlar, güvenilir bir mevkie sahip şirket çalışanları tarafından işlenmektedir. Kayıp, nakit kayıtlarından alınan ufak bir para miktarı da olabilir çok daha büyük bir meblağ da olabilir.⁹⁴

İşletme varlık ve kaynaklarının kişisel çıkar amaçlı kullanılması suretiyle yapılan hileleri çalışan hileleri olarak tanımlamamız mümkündür. Çalışanlar tarafından doğrudan kendilerine yarar sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedirler.⁹⁵

“Bir işletmenin kaynaklarının veya varlıklarının kasıtlı olarak yanlış kullanımı veya uygulanmasıyla bir çalışanın kişisel yarar sağlamaya çalışması çabası” şeklinde de tanımlayabiliriz.⁹⁶

Varlıkların kötüye kullanılması; varlıkların çalınması ya da amaç dışı usulsüz kullanımıdır. Varlıkların usulsüz kullanımı; varlıkların işletmedeki bir veya birkaç çalışana amaç dışı aktarılmasıdır. Varlıkların kötüye kullanımı genellikle işletme çalışanlarının veya işletme içinden başkalarının varlıkları çalması şeklinde gerçekleşir.

⁹⁴ http://www.alomaliye.com/halil_soyler_isletmelerde_yap_hileler_2.htm

⁹⁵ Çatıkkaş ve Çalış, s.192

⁹⁶ Nejat Bozkurt, Kobi’lerde Yapılan Hileler, Ortaya Çıkartılması Ve Önlenmesi, **“Yaklaşım Dergisi”**, Yıl.8, Sayı.96,2000,s.41

Bu tür yolsuzluklar finansal tablo tutarlarına oranla küçük ve önemsizdirler. A.B.D.’de hileleri araştırmakla görevli bir kurulun yaptığı araştırmaya göre, o ülkede işletmelerin hileli davranışlara bağlı olarak satış hâsılatlarının yaklaşık % 6’sı kadar kayba uğradıklarını belirlenmiştir. Bu oranın içine işletme dışı tarafların dükkan hırsızlığı, satıcıların eksik mal göndermesi gibi usulsüz davranışları da dahildir. ⁹⁷

İşletmelerin varlıklarının çalışanları tarafından kişisel amaçlı kullanımı biçiminde ortaya çıkan hile eylemleri, yaygın biçimde uygulanan, küçük ve orta büyüklükte işletmelerin başına bela olan bir gruptur. Bu tür hileler işletmelerde kasa, alacak hesapları, stoklar, alımlar, yatırımlar ve sabit varlıklar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Olası hile biçimlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:⁹⁸

- Stokların kişisel kullanım için veya satılmak üzere çalınması.
- İşletmenin maddi varlıklarının veya fikri mülkiyet haklarının çalınması.
- İşletmenin almadığı mal ve hizmetler için gerçek dışı satıcılara ödeme yapılması ya da yapıyor gibi gösterilmesi.
- İşten ayrılmış eski çalışanlara ödeme yapılmış gibi gösterilmesi.
- Varlıkların kişisel amaçlar için kullanılması. ⁹⁹
- Çeşitli nedenlerle tahsil edilen nakdin, işletmenin kayıtlarına sokulmadan zimmete geçirilmesi.
- Yapılmaması gereken veya önceden yapılmış ödemeleri yapma.
- Yetkisiz veya uygun olmayan biçimde iskonto uygulanması.
- Stok ve hurda hırsızlığı.

⁹⁷ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.135

⁹⁸ Nejat Bozkurt, Kobi’lerde Yapılan Hileler, Ortaya Çıkartılması Ve Önlenmesi, “**Yaklaşım Dergisi**”, Yıl.8, Sayı.96,2000,s.43

⁹⁹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.135

- Ofis malzemeleri ve sabit varlık hırsızlığı.
- Gider kalemlerini şişirme.
- Hayali çalışanlar yaratarak yapılan ödemeleri zimmete geçirme.¹⁰⁰
- İşletmeye gerçek olmayan borçlar yaratarak lehte ödemenin sağlanması.
- İşletmeye ait çeklerin çalınması.
- Banka kayıtları ile oynanarak maddi yarar sağlanması.
- Belgeler üzerinde yapılan sahtekârlıkla yarar sağlanması.
- Gereğinden fazla sipariş vererek yarar sağlanması.
- Çeşitli nedenlerle işletmenin müşterilerinden veya tedarikçilerinden rüşvet alınması.¹⁰¹

Varlıkların kötüye kullanımı çok ender de olsa işletme yönetimi tarafından da gerçekleştirilebilir. Yönetimin yetki gücü ve kontrolleri kolaylıkla aşabilmesi ve sahtekârlıkları iyi gizleyebilmesi gibi nedenlere bağlı olarak, zimmete geçirilen tutarlar çok önemli meblağlara ulaşabilir. Yapılan araştırmalara göre; Tepe yönetim çalışanları tarafından gerçekleştirilen yiyicilik, zimmete para geçirme, rüşvet alma gibi yolsuzlukların sayısının az olmasına karşın, tutarlar diğer çalışanlar tarafından gerçekleştirilen yolsuzluk tutarları toplamından yaklaşık 3 kat daha fazla çıkmıştır.¹⁰²

Varlıkların kötüye kullanımı ile ilgili önemli bir kavram, varlıkların çalınması ile bu çalınmaya bağlı olarak ortaya çıkan yanlışlıkların birbirlerinden farklı olabileceğidir. **Varlık çalınması ile ilgili aşağıdaki durumları ele alalım:**

¹⁰⁰ Nejat Bozkurt, Kobi’lerde Yapılan Hileler, Ortaya Çıkarılması Ve Önlenmesi, “**Yaklaşım Dergisi**”, Yıl.8, Sayı.96,2000,s.43

¹⁰¹ Çatıkkaş ve Çalış, s.192

¹⁰² Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.135

- Varlıklar çalınmıştır; hırsızlık diğer varlıkların şişirilmesi ile örtülmüştür.

Örneğin; Müşteriden yapılan tahsilât çalınmıştır ve müşteriden olan ticari alacaklar hesabı alacaklandırılmamıştır. Bu yolsuzluk ortaya çıkarılmamıştır.

- Varlıklar çalınmıştır; hırsızlık gelirler olduğundan düşük gösterilerek veya giderler olduğundan fazla gösterilerek örtülmüştür. **Örneğin;** Peşin satışlardan yapılan tahsilât zimmete geçirilmiş, işlem kayıt dışı bırakılmıştır. Bu yolsuzluk ortaya çıkarılmamıştır.

- Varlıklar çalınmıştır ve hırsızlık ortaya çıkarılmıştır. Bu yolsuzluk gelir tablosu ve ilgili dipnotlarda açıkça belirtilmiştir.

Yukarıdaki üç durumda da varlıkların kötüye kullanılması söz konusudur, ancak finansal tablolar sadece a ve b şıklarında yanıltıcıdır. a durumunda bilanço hatalı ve b durumunda ise gelirler ve giderler hatalıdır.¹⁰³

Varlıkların kötüye kullanılması ve hileli finansal raporlamaya bağlı olarak gerçekleşebilecek yolsuzluklar üç temel neden dayanmaktadır. Bunlar; 1)özent/baskılar, 2)fırsatlar ve 3) davranış/bahaneler' dir.¹⁰⁴

Hile üçgenimizdeki unsurları kullanarak basit bir hile senaryosu yaratabiliriz; Çalıştığı işletmede zimmetine para geçirdiğinden dolayı yakalanan bir elemanın durumu incelendiğinde aşağıdaki gerçekler ortaya çıkmıştır:

1. Çalışan, kumar tutkusu nedeniyle büyük tutarlı bir borç altına girmiştir. Gelir düzeyinin yetersiz olması nedeniyle borcunu ödeyememiş ve ölüm tehdidi almaya başlamıştır (**baskı unsuru**).

2. İşletmede sağlıklı bir iç kontrol yapısı ve denetim düzeni olmadığından dolayı yakalanmayacağını da düşünerek rahat bir biçimde parayı zimmetine geçirmiştir (**fırsat unsuru**).

¹⁰³ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.135

¹⁰⁴ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.136

3. Yakalandığında yaptığının ahlaki olmadığını bilse de, parayı sonradan yerine koyacağından suçlanacağını düşünmediğini söylemiştir (**haklı gösterme unsuru**).

Yukarıdaki basit örnekte görüleceği gibi üç unsurun bir araya gelmesi kişinin hile yapmasına neden olmuştur. Çok kesin bir dille söylenemese de bu üç unsurun tümünün veya birkaçının olmaması hileyi ortadan kaldıracak veya olma olasılığını azaltacaktır.¹⁰⁵

2.3.0.1.2. İşletme Finansal Tablolarının Hileli Biçimde Düzenlenmesi

Mali tablolarda bilerek yanlış bilgi açıklamalarının yapılmasını veya bilerek bir tutarın ya da açıklamanın mali tablolarda gösterilmemesini ifade eder.¹⁰⁶

İşletmelerin mali tablolarının çeşitli amaçlarla hileli olarak düzenlenmesi büyük tutarlı zararlara neden olan ve genellikle büyük işletmelerde görülen eylemlerdir.¹⁰⁷ Özellikle tepe yöneticileri tarafından işletmenin mali tablolarının olduğundan farklı gösterilerek, tüm işletme ilgililerinin yanıltılması biçiminde ortaya çıkan bir hile türüdür. **Örneğin;**

- İşletmenin durumunun olduğundan iyi gösterilmesi,
- İşletmenin durumunun olduğundan kötü gösterilmesi,

2.3.0.1.3. Yolsuzluk Ve Ahlaki Olmayan Davranışlar

Yolsuzluk ve ahlaki olmayan davranışlar bir çalışanın işletmesinde, işverenin veya bir başkasının haklarını göz ardı ederek, var olan gücünü kendisine ve/veya bir başkasına yarar sağlayacak biçimde kullanmasıdır.

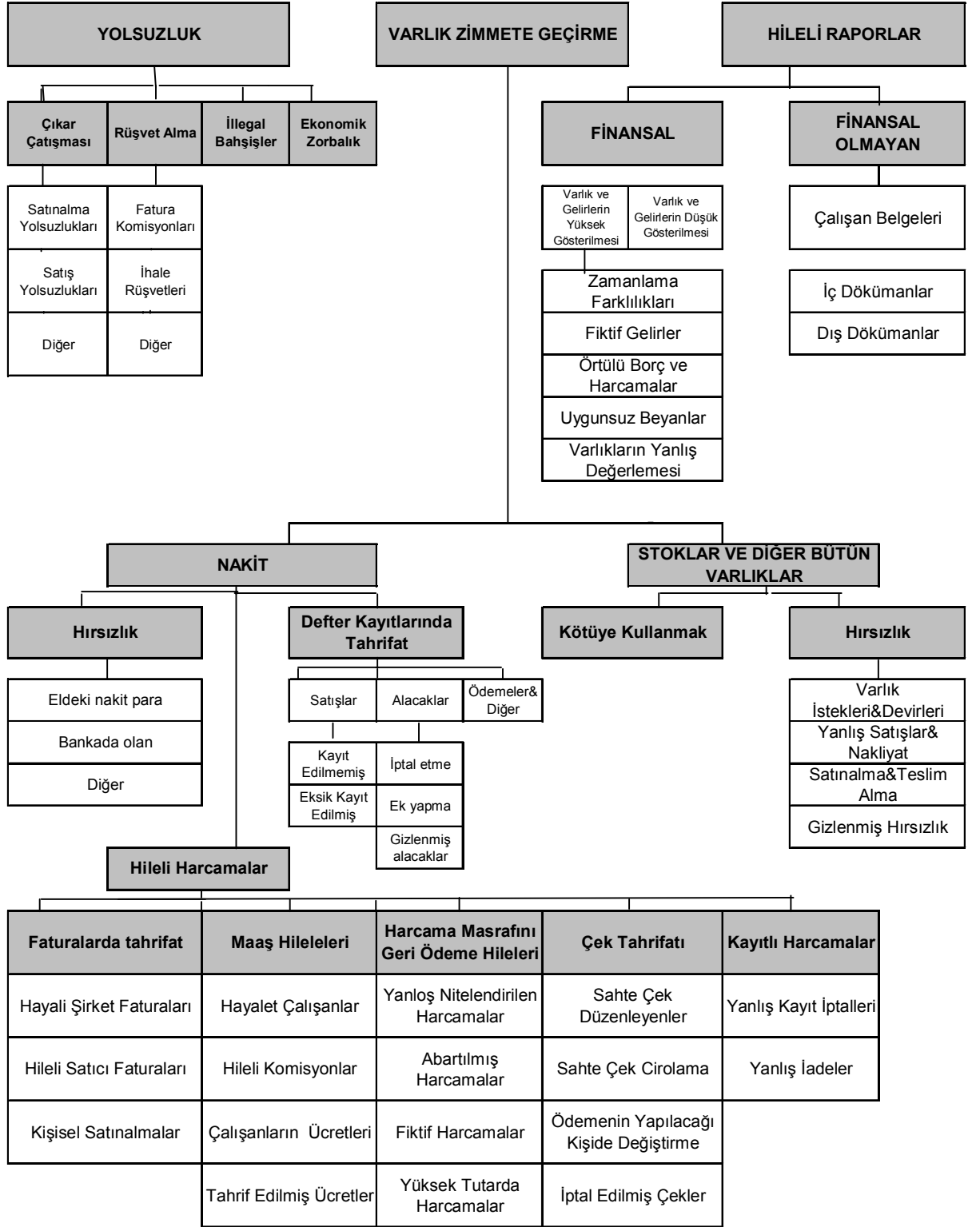
Çalışanın rüşvet, menfaat çatışması ve ekonomik zorbalık gibi olumsuz olayların içinde rol alması buna örnek olarak gösterilebilir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Nejat Bozkurt, İşletme Çalışanları Tarafından Yapılan Hileleri Doğuran Nedenler, “**Yaklaşım Dergisi**”, Yıl.8, Sayı.92,2000,s.65

¹⁰⁶ Celal Kepekçi, **Bağımsız Denetim**, İstanbul; Avcıol Basım Yayın,5. Baskı,2004,s.50

¹⁰⁷ Nejat Bozkurt, Kobi’lerde Yapılan Hileler, Ortaya Çıkarılması Ve Önlenmesi, “**Yaklaşım Dergisi**”, Yıl.8, Sayı.96,2000,s.43

¹⁰⁸ Çatıkkaş ve Çalış, s.192

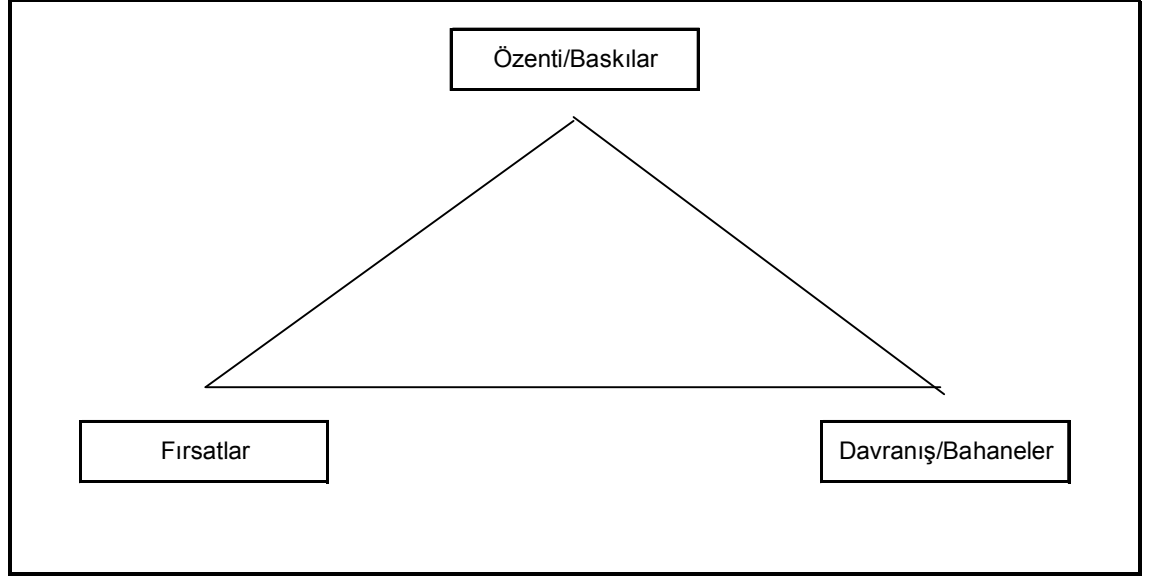

Kaynak:2002 Report to the Nation Occupational Fraud And Abuse Association of Certified Fraud Examiners, s.iii.Erişim Tarihi:15/05/2008)

Şekil 1: Hile Sınıflandırması

2.3.0.2. Hile ve Yolsuzluk Nedenleri

Hile ve yolsuzluk nedenleri varlıkların kötüye kullanılması ve hileli finansal raporlama bakımından aynıdır. ¹⁰⁹ Hile üçgenini oluşturan baskı, fırsat ve kendini haklı gösterme çabaları her türlü hile davranışının altında yatan ortak unsurlardır. ¹¹⁰

Şekil:2 Hile Üçgeni

Kaynak:Alvin A.Arens.Randal J. Elder ve Mark S.Beasley, **Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach**, Pearson Prentice Hall,2006,11th Edition,s.316

2.3.0.2.1.Özenti/Baskılar

Finansal baskılar çalışanların varlıkları kötüye kullanmalarını özendiren temel kaynaktır. Aşırı borçları olan, madde bağımlısı olan veya kumar düşkünlüğü olan çalışanlar finansal açıklarını kapatmak veya diğer kişisel ihtiyaçlarını karşılamak üzere hırsızlık yapabilirler. Yöneticiler varlıklara ve muhasebe kayıtlarına erişimi olan çalışanlarda bu tür belirtiler olabileceğine dikkat göstermelidirler. İşletmeden memnun olmayan çalışanlar güya kendilerini öne çıkartmak, ehliyetlerini kanıtlamak ya da işverenine saldırmak ve öç almak duygularıyla hırsızlık yapabilirler. İşletmeler

¹⁰⁹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri** , s.136

¹¹⁰ Hasan Abdioğlu, “Mortgage Sözleşmelerinde Üçüncü Taraflarca Yapılan Hileler ve Bu Hileleri Ortaya Çıkarmaya Yönelik Kırmızı Bayraklar”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı: 35, 2007,s.163

alışanlarına adil davranarak ve morallerini yüksek tutarak onları izlemek suretiyle yolsuzluk riskini azaltabilirler.

2.3.0.2.2.Fırsatlar

Hırsızlık imkânı her işletmede vardır. Küçük, taşınabilir değerli varlıkları veya stokları olan, nakdi kolayca erişebilecek şekilde açıkta duran kuruluşlarda hırsızlık fırsatları daha fazladır. **rneğin;** dizüstü bilgisayarların çalınma imkânı masa üstü bilgisayarlara oranda daha kolayca ve yaygındır. Nakit satış yapan kuruluşlarda nakdin çalınma olasılığı daha fazladır. Stokların kodlanmış olması, gözetim ve izleme yöntemlerinin uygulanmakta olması hırsızlık fırsatlarını azaltır.

Zayıf iç kontrol ortamı da hırsızlık fırsatları yaratmaktadır. Görevlerin ayırımı ilkesine uyulmaması çalışanlara hırsızlık imkânı tanımaktadır. Varlıkları korumadan sorumlu olan veya varlıklara geçici erişebilme fırsatı bulunan ve muhasebe kaydı yapma yetkisi taşıyan çalışanların hırsızlık yapma imkânı artmaktadır.

2.3.0.2.3.Davranış/Bahaneler

Yönetimin kontrollerle ve ahlaki davranışlarla ilgili tutumu çalışanların ve yöneticilerin varlıkları alma bahanelerini artırır. şayet yönetim müşterileri sıkıştırmak, saldırgan satış politikaları izlemek, aşırı fiyatlandırma yapmak ve hileli davranmak yoluyla müşterilerini aldatıyorsa, o işletmede çalışanlar da mesailerini olduğundan fazla gösterme, giderlerini şişirme, varlıkları zimmete geçirme gibi yolsuzlukları kendileri için hak sayarlar.¹¹¹

¹¹¹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri** , s.137

2.3.0.3.Muhasebe Açısından Hile

Belli bir amaçla işletmenin işlem, kayıt ve belgelerinin bilerek tahrif edilmesine **muhasabe hileleri** denir. Muhasebe hatalarının bilgisizlik ve dikkatsizliğe dayanmasına karşı muhasabe hileleri bilinçli olarak (kasden) yapılır.¹¹²

Kasıt, failin hukuka aykırı bir fiil işlemekte olduğunu bilmesi ve bu fiili isteyerek işlemesidir. Bir başka deyişle, haksız sonucun fail tarafından istenmiş olması durumunda kasıt vardır.¹¹³

Bir başka tanıma göre ise **muhasabe hilesi**, bir ya da daha fazla kişinin kasıtlı olarak varlığın değerini azaltmak ya da arttırmak sureti ile işletme veya kendisi lehine çıkar sağlamasıdır.¹¹⁴

Muhasebede hile, başkalarını yanıltma amacı taşıyan muhasabe kayıt ve işlemlerinde bilinçli olarak meydana getirilen düzensizliklerdir.¹¹⁵ Bu nedenle; muhasabe hilelerinin ortaya çıkarılması oldukça güçtür. Çünkü hileler, yapılan işlemleri gizlemek amacıyla bilinçli olarak yapılmaktadırlar. İnsanlar, çeşitli sebeplerle yeni hileler bulmaktadırlar. Kasıt sübjektif bir unsurdur ve objektif delillerle ispatlanması zordur.¹¹⁶

Muhasebe hilesi, günümüzde özellikle teknolojinin bu kadar geliştiği süreçte teknik ve ekiplerle yapılabilir. **Örneğin**; Muhasebe hilesi denilen şey eğer Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ya da Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarına aykırılık ise ve bu kavramlarda kanunlarda yer aldığına göre, suç ilgili kanuna aykırılık ya da “*kanuna karşı hile*” ile gerçekleşiyordur.¹¹⁷

Çeşitli yöntem ve muhasabe tekniği kullanılarak yapılan muhasabe hileleri genel olarak dört unsurdan oluşmaktadır:

¹¹² Kaymak, s.91

¹¹³ Mehmet Özbirecikli, „Bağımsız Denetçinin Müşteri Firmanın Yolsuzluk Eylemi Karşısındaki Tutumu: Şirket Yolsuzluk Vakaları Ve Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Bir İnceleme”.**Muhasebe Ve Denetim Bakış**, Yıl:5:Sayı 18,2006,s.5

¹¹⁴ Çatıkkaş ve Çalış, s.190

¹¹⁵ Güçlü, s.75

¹¹⁶ Irmak ve Diğerleri, s.39–40

¹¹⁷ Saban, s.61

- Hileyi gerçekleştiren kişi-Suçlu.
- Suçlunun hile yapmadaki isteği- Kasıt.
- İç kontrol sisteminin varlığın değerini göz ardı etmesi ve suçun oluşumunu fark etmemesi-Fırsat.
- Suçlunun bu hareketten çıkar sağlaması.¹¹⁸

2.3.0.3.1.Muhasebe Hilesi Yapmanın Amaçları

Muhasebe hilesine başvurmanın amaçları çok çeşitli olabilir. **Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:**

- Vergi kaçırma düşüncesi.
- Zimmetlerin gizlenmesi.
- Daha az kar dağıtma isteği.
- Hak edilmeyen teşviklerden yararlanma arzusu.
- Yolsuzlukların gizlenmesi.¹¹⁹
- Ortakların birbirini yanıltma istekleri.¹²⁰

¹¹⁸ Çatıkkaş ve Çalış, s.190

¹¹⁹ <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/guray/012/ErişimTarihi:30/04/2009>

¹²⁰ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke Ve Esasları**, İstanbul; Hesap Uzmanları Derneği Yayını,3. Baskı,2004,s.151

2.3.0.3.2.Muhasebe Hilelerinin Türleri

Belli başlı muhasebe hileleri aşağıda ele alınmıştır:

2.3.0.3.2.1.Kasdi Hatalar

Muhasebe hataları bilgisizliğe, dikkatsizliğe dayanır. Ancak söz konusu yanlışlıklar belli bir amaçla sistematik olarak yapılırsa kasdi hata olur ve muhasebe hilesi sayılır.

2.3.0.3.2.2.Kayıt Dışı İşlemler

Bilindiği gibi işletmelerin her türlü işlem ve kayıtlarının belgelere dayanması gerekir. Bir kısım işlemlerin belgesiz yapılması ve defterlere yansıtılmamasına kayıt dışı işlem denir. Bir işletmede kayıt dışı işlemlerin olması, o işletmenin defter kayıtlarının gerçek durumu göstermesini engeller.

Kayıt dışı işlemler fatura almamak, fatura düzenlememek veya mevcut olan faturayı gizlemek suretiyle yapılır. Kayıt dışı işlem satış hâsılatını gizleyerek, vergi kaçırma amacı ile yapılır.

2.3.0.3.2.3.İşlemden Önce Veya Sonra Kayıt

İşletme faaliyetleri düzenli bir şekilde ve zamanında defterlere kaydedilmelidir. İşlemin yapıldığı tarih önemlidir ve kayıtların o tarih itibariyle yapılması gerekir.

İşlemin, gerçekleşme tarihinden önce veya sonraki bir tarih itibariyle kaydedilmesi gizli bir amacın varlığını gösterir. Mal stoklarının fazla görünmemesi için yıl sonlarında alınan malların kaydının bilanço gününden sonraya bırakılması veya işletmenin likit durumunu iyi göstermek amacıyla bilanço kapandıktan sonra gelecek nakdin önceden kaydedilmesi gibi.¹²¹

¹²¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke Ve Esasları**, s.152

2.3.0.3.2.4.Uydurma Hesaplar

Muhasebe hilelerinden birisi de hasılatı gizlemek veya maliyetleri şişirmek amacı ile fiktif kişiler adına uydurma, yanıltıcı hesaplar açılmasıdır. Bu hesaplar aracılığı ile işlemler olduklarından farklı şekilde kayıtlara yansıtılmış olur. Bu amaçla açılmış olan uydurma hesaplar daha sonra uygun bir hesapla karşılaştırılarak kapatılır.

Uydurma hesaplar belgesiz ve kayıt dışı olarak yapılan işlemleri denkleştirmek amacı ile kullanılır. Burada hem işlem hem de belge vardır, ancak işlem ile belgenin içeriği birbirinden farklıdır.

Gerçekte birisine yüksek bedelle ancak faturasız satılan mal, fiktif bir isme düşük bir bedelle satılmış gibi fatura edilebilir. Bu suretle aradaki hâsılat farkı gizlenmiş olur. Aynı şekilde, aslında imalata verilen ve mamul şeklinde belgesiz olarak yapılan satış, uydurma bir kişiye hammadde olarak satılmış gibi fatura edilebilir. Gerçek satış bedeli ile faturadaki satış bedeli arasındaki fark, uydurma hesaplar aracılığı ile kayıt dışı bırakılmış olur.¹²²

2.3.0.3.2.5.Belge Sahtekârlığı

Gerçekte olmayan bir işlemi olmuş gibi göstermek için düzenlenen belgeye sahte belge denir. Belli bir amaçla başvuru belgesi sahtekârlığında iki taraf vardır. Bunlar sahte belgeyi düzenleyen ve bu belgeyi kullanan taraf olup, karşılıklı menfaat sağlandığı için sahtekârlık ortaklaşa gerçekleştirilir.

Sahte belge düzenleyenler, genellikle bu işi meslek haline getirmişlerdir. Bunlar faturayı belli bir yüzde karşılığında kesen küçük çaplı işletmeler olup, kişi veya şirket şeklinde örgütlenmiş olabilir.

Sahte belge düzenlemeyi meslek edinenlerin görünürde ayrı bir işleri daha vardır. Bu işler belge sahtekârlığını maskeleyerek ve kolaylaştırmaktadır. Sahte belge düzenleyenlerin amacı genellikle belli bir komisyon almak olmasına karşılık bunu

¹²² Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke Ve Esasları**, s.153

kullanıcıların amacı maliyetleri artırmaktır. Bu nedenle, ilk madde veya hammadde alımlarında sahte belge kullanımı daha fazladır.¹²³

Belge sahtekârlığı iki şekilde gerçekleştirilebilir; *Birincisi*, hem belgenin hem de içeriğinin gerçek olmamasıdır. Bu, tam anlamı ile sahte fatura kullanılması durumudur. *İkincisi ise*, faturanın kendisinin gerçek olup, içeriğinin gerçeğe uygun olmamasıdır. Bu gibi hallerde alınan malın miktar veya fiyatı olduğundan farklı gösterilir. Sonuç olarak alınan belge yapılan işlemi gerçek şekli ile göstermez. Bu belgelere de muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge denir.

2.3.0.3.2.6.Bilânço Oyunları

Bilânçonun maskelenmesi; belli bir amaca dönük olarak bilânçonun olduğundan farklı düzenlenmesidir. Bilânço maskeleyeninin amacı, işletmenin ekonomik ve mali yapısı ile karlılık ve likiditesi hakkında yanlış, yanıltıcı bilgi vermek veya imaj yaratmaktır.

Bilanço çıkarmak envanter çalışmalarının bir parçası ve son aşaması olduğundan, bilançonun maskelenmesine yönelik işlemler dönem sonunda değerlendirme sırasında yapılır. Değerleme yapılırken işletmenin mevcut kıymetleri, stokları olması gerekenden yüksek değeriye veya amortisman ile karşılık ayrılmasından vazgeçilirse bilanço iyileştirilmiş olur. Kıymetlerin düşük değeriye halinde ise bilanço olumsuz maskelenmiş demektir.¹²⁴

Bilânçonun olumsuz yönde maskelenmesinin amacı;

- Vergi kaçırmak,
- Kar dağıtmamak veya az dağıtmak,
- Hisselerin borsa değerini düşürerek spekülasyon yapmak olabilir.¹²⁵

¹²³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke Ve Esasları**, s.153

¹²⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke Ve Esasları**, s.154

¹²⁵ Ertan Aygördü, "Muhasebe'de Hata ve Hileler"

<http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/ertan/001/yazdir.php>Erişim Tarihi:27/04/2008

Bilânçonun olumlu yönde maskelenmesine bilânço güzelleştirmesi denir. Bilânço güzelleştirmenin belli başlı amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Daha fazla kredi alabilmek,
- Çok ortaklı şirketlerde ortakları tatmin etmek için fazla kar dağıtmak,
- İşletmenin kamuoyundaki imajını güçlendirmek,
- Borsada hisselerin fiyatlarını arttırmak,
- Vergi ödeyebilmek.¹²⁶

Bilânço oyunları bir anlamda bilânço makyajıdır.¹²⁷ Doğal olarak; şirketler yılsonunda çektiydikleri bu resmin güzel çıkmasını isterler ve mali durumlarında göze hoş gelmeyen veya uygun olmayan hususların bilânçolarında görülmesini istemezler. Aksine, mali durumlarında iyi ve güçlü olan yanlarının bilânçolarında ön plana çıkmasını arzu ederler. Bu nedenle, şirketler yılsonunda çekilen bilânço fotoğraflarının güzel görünmesini sağlamak için bilânçolarına makyaj yapmayı tercih ederler.

Bazı borçları veya yükümlülükleri bilânçoda göstermemek, bazı aktif kalemleri olduğundan daha fazla göstermek, gider yazılması gereken bazı masrafları aktifleştirmek değerleri düşmüş aktiflere karşılık ayırmamak, şirketin doğmuş yükümlülüklerine karşılık ayırmamak **bilânço oyunlarının** parçalarıdır.

Bu kapsamda, tahsili mümkün olmayan alacaklar için karşılık ayırmamak, dövizli borçları veya alacakları bilânço tarihindeki kurdan değerlememek, doğmuş zararları bilânçoya yansıtmamak, gelir veya giderleri ait olduğu yılda gelir/gider yazmamak, olmayan stokları var gibi bilânçoda göstermek bilânço makyajının araçları olarak sayılabilir. Nakit sermaye artışlarını fiktif aktif yaratarak yapmak, sabit kıymet amortismanlarını doğru yapmamak, kredi faiz giderlerini hesaplara doğru yansıtmamak,

¹²⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke Ve Esasları**, s.154

¹²⁷ Ercan Alptürk, “Bilânço Oyunları ve Muhasebe Hileleri ”**Vergi ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**, Yıl.22, Sayı:233,(Eylül 2007) , s.24

şirket borçlarını olduğundan az göstermek ve başkasına ait varlıkları kendi aktiflerinde göstermek gibi farklı uygulamalar da yapılabilmektedir.¹²⁸

. **Örneğin**, vergi tecil talebinde bulunan firmalar, taleplerinin kabul edilmesi için bilânçolarını, ödeme güçlüğü içinde bulunduklarını gösterecek şekilde düzenleyebilirler.¹²⁹

Serbestçe kullanılamayan bloke veya rehinli aktifleri saklamak, şirketin hisse değerini düşürecek bilgileri saklamak, faturasız mal satarak bazı satışları kayıt dışında tutmak, faturasız mal alarak bazı alımları kayıt dışında bırakmak veya personele açıktan ücret ödeyerek personel giderlerini az göstermek. Temel olarak bakıldığında, şirketlerin bilânçolarında değişiklik yaparak, karlarını yüksek göstermelerinin başlıca nedeninin, kredibilitiyi yükseltmek olduğu açık ve nettir. Yüksek kar açıklayan şirketin, bankalardan kredi bulma olanağı daha kolay olmaktadır.

Bunun yanı sıra, şirket, ortaklara karlı gösterilerek hisse fiyatının yükselmesi sağlanmakta, böylece büyük ortaklar, yüksek fiyattan hisselerini satarak, sonraki dönemde açıklayacakları kötü bilânço nedeniyle düşecek olan fiyattan hisseleri yeniden yerine koyabilmektedir. Şirketlerin karlarını düşük göstermelerinin başka bir nedeni de daha az vergi vermektir.

Şirketler bilânço makyajı yaparken en çok kar aktarımı yöntemini uygulamaktadırlar. Elde ettiği karı temettü olarak ortaklara dağıtmak istemeyen şirket, karını yan şirketlerine aktararak bundan kaçınmış olmaktadır. Şirket sermaye bakımından ilişkide olduğu diğer şirketten piyasa fiyatının üstünde mal ya da arazi alım işlemi yaparak ya da iştirak ederek karını aktarabilmektedir. Tüm bu işlemler, piyasa fiyatlarının üstünde gerçekleşince, kar öteki şirkete aktarılmış olmaktadır.

Bundan başka, finansal kiralama yoluyla yapılan kar aktarımları da mevcut bulunmaktadır. Bu işlemler bilânço kalemlerinde gözükmeyeceğinden, en çok tercih edilen yöntemlerin başında gelmektedir. Bir yıllık süre içinde yapılan finansal kiralama harcamaları vergiden düşülebilmekte, peşin para verilerek alınan mallar, finansal

¹²⁸ Alptürk, s.25

¹²⁹ Gökay, s.121

kiralama yoluyla alınmış gibi gösterilerek şirketin kasasından çıkan para gizlenebilmektedir.

Yıllar boyunca, şirketlerin bilânçolarında en fazla oynadıkları kalemin amortismanlar olduğu bilinmektedir. Şirketler, hızlandırılır yani yüksek miktarda amortisman ayırarak karını düşürebilmektedir ya da düşük miktarda amortisman göstererek karını yükseltebilmektedir. Şirketlerin üzerinde en kolay ve sık oynadıkları kalemlerden biri de şüpheli alacaklar kalemidir. Şirket, şüpheli alacaklar kalemini düşük göstererek ya da hiç göstermeyerek kar üzerinde oynayabilmektedir.

Şirketlerin bilânçoda makyajladığı kalemler arasında finansman giderleri, kambiyo zararı, genel yönetim giderleri, satışlardan indirimler ve satışların maliyeti kalemleri de yer almaktadır. Diğer faaliyetlerden gelir ve karlar, olağanüstü gelir ve karlar ile vergi yükümlülükleri üstünde oynanan diğer kalemlerdir. Ancak 12 aylık bilânçoda, vergi yükümlülüğü kalemi üzerinde oynanması vergi hukuku açısından suç teşkil ettiğinden, daha ziyade ara dönem bilânçolarında bu yola başvurulmaktadır.¹³⁰

Muhasebe hilelerini aşağıdaki örneklerle daha ayrıntılı olarak verebiliriz:

- Belgelere dayanmayan muhasebe kayıtları (hayali kayıt) ,
- Belgedeki miktar önüne ya da sonuna rakam eklemek yoluyla yapılan kayıtlar (tahrifatlı kayıt),
- Sahte belgeye dayalı kayıtlar: Paravan şirketlerden alınan gerçek mal ve hizmet alış verişine dayanmayan faturaların kaydedilmesi,
- Ortaklara ya da yakınlarla hayali avans kaydı yapılması,
- Kapalı faturanın (bedeli peşin alınmış) açık fatura gibi kayıtlara yansıtılması ya da vadeli mal alımı olduğu halde peşin ödenmiş gibi kasadan çıkış yapılması

¹³⁰ Alptürk, s.25

- Şirketin ya da firmanın faaliyet konusu ile ilgili olmayan bazı harcamaların işletme kayıtlarına yansıtılmış olması,
- Gerçekte daha az miktarda mal ve hizmet satın aldığı halde alından fazla miktarda fatura vb. belge alınmış olması,
- Bilinçli yapılan matematiksel hatalar 10.00 TL'nin 10.00.00 TL yazılması gibi,
- Yargı kararıyla alınan gelirlerin kaydedilmemesi,
- Muhatap tarafından düzenlenmesi mümkün olan gider pusulasının her konuda sıkça düzenlenmesi,
- Bilinçli yapılan mükerrer kayıtlar ya da bazı tahsilât kayıtlarının atlanması,
- Ortaklar cari hesabının sık kullanılması, üretilen mal miktarının gizlenmesi,
- Depo ve stok mevcudunun olduğundan az ya da çok gösterilmesi,
- Çalışanların kayıt dışı kalması ve sigortalanmaması,
- Banka ve havale giriş-çıkışlarında bilinçli bir biçimde yapılan kayıt atlamaları,
- Hayali adlara hesap açılması,
- Kayıt dışı mal ve hizmet satışları,
- Fire oranlarının olduğundan az ya da yüksek gösterilmesi,
- Yeniden değerlendirme ve amortisman ayırma da ayrılması gerekenden daha fazla ayırma,

- Duran varlığın daha yüksek bir fiyatla satılmasına rağmen düşük bedelle satış gösterilmesi,
- Temsil ve ilzam giderlerinin olduğundan daha fazla gösterilmesi,
- Mal ve hizmetin işletme ile ilgili olmayan birisi adına alınmasına rağmen belgenin işletme adına alınması,
- Hisse senedi ve tahvilden sağlanan gelirin kayıt dışı bırakılması,
- Yabancı para kur farklarının gizlenmesi,
- Hayali yedek firma kurarak sahte belge akışının sağlanması,
- Götürü işi altında adresi belli olmayan şahıslara gider pusulası düzenlettirilmesi,
- Daha önce ticari faaliyetine son vermiş vergi mükelleflerinin kullanılmayan ve iptal edilmeyen faturalarının düzenlenmesi,
- Kimliğini kaybeden ya da ölmüş şahıslar adına vergi numarası alarak onlar adına fatura düzenlenmesi,
- Kayıtlarla mali tabloların uyumlu olmamasına rağmen uyumlu gibi gösterilmesi,
- Henüz ödenmemiş borçların ödenmiş gibi gösterilmesi ya da tahsil edilen alacakların henüz tahsil edilmemiş gibi gösterilmesi,
- Gerçekte daha az bedelli mal satıldığı halde yüksek bedelli fatura düzenlenmesi ya da daha fazla mal satıldığı halde daha az bedelli fatura düzenlemesi (muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge).¹³¹
- Bilgisayar yazılımlarını hileye göre düzenleme,

¹³¹ Güçlü, s.75

- Belgelerin mükerrer kullanımı,
- Zamanından önce veya sonra kayıt düşme.¹³²

¹³² Melih Erdoğan, **Denetim Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, Ankara; Maliye Hukuk Yayınlar, No.53, 3. Baskı, 2006, s.147

3.FİNANSAL TABLOLAR VE HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA

3.1.Finansal Raporlama Aracı Olarak Finansal Tablolar Tanımı, Önemi ve Türleri

3.1.1.Tanımı

Finansal tablo kavramını ortaya koymak için muhasebenin tanımını hatırlamak gerekir. Muhasebe; “*mali karaktere sahip olayları para birimi ile ifade ederek sınıflayan, tarih sırası ile kaydeden, raporlayan ve bu raporları yorumlayan bir mali sanattır.*”¹³³

Bu tanıma göre, ***muhasebenin yerine getirdiği raporlama işlevi*** finansal tablo kavramını doğurmaktadır.¹³⁴

Muhasebeden beklenen bilgi verme işlevi, finansal tablolar ile işlerlik kazanabilmiştir. Çünkü muhasebenin bilgi verme işlevi işletme içindeki ve dışındaki grupları işletme sonuçları hakkında aydınlatmayı amaçlar. Muhasebe bu işlevini yerine getirirken finansal tablolardan yararlanır.¹³⁵

Muhasebenin işletmede meydana gelen ve para ile ölçülebilen değer hareketlerini kaydedip niteliklerine göre sınıflandırmak amacıyla ürettiği finansal bilgileri, başta işletme sahipleri ve alacaklılar olmak üzere, işletme ile ilgili grupların yararına, belli aralıklarla, sunduğu raporlara **mali tablolar** denilmektedir.

Mali tablolar; bir işletmenin varlık ve sermaye yapısı, işletme sonuçları, dönem karının oluşumu ve kullanımı ve benzeri konularda bilgileri içeren, muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenen tablolar şeklinde de tanımlanmaktadır.¹³⁶

¹³³ Nalân Akdoğan ve Nejat Tenker, Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, 11.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi,2007,s.3

¹³⁴ Akdoğan ve Tenker, s.3

¹³⁵ Akdoğan ve Tenker, s.4

¹³⁶ Ümit Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, 2.Baskı: Türkmen Kitabevi, İstanbul,2003,s.423

Finansal tablolar; varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletmenin faaliyet sonuçları hakkında bilgiler veren, gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmede bilgiler sağlayan ve bu bilgiler ile ilgili olan yöneticilere, ortaklara, kredi verenlere, yatırımcılara ve diğer ilgililere karar almalarında yardımcı olacak bilgileri içeren, muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenen tablolardır.¹³⁷

İşletmenin mali durumu ile yakından ilgilenen bu gruplar genel olarak işletmenin; mali yapısını, karlılığını ve kullandığı fonların kaynaklarını bilmek isterler.

138

3.1.2.Önemi ve Türleri

Küreselleşmenin sonucu olarak, sermaye piyasası işlemlerinin gelişmesi ve uluslararası nitelik kazanması, sermaye hareketleri ile şirket devir ve birleşmelerinin uluslararası nitelik kazanarak yatırım kararlarını etkilemesi, finansal tablolara olan ihtiyacı ve finansal tablolardaki bilgilerin önemini artırmıştır. Finansal tablolar sadece ülke içindeki yatırımcıya değil, uluslararası yatırımcıya da hizmet veren bir bilgi aracı olmuştur.¹³⁹

Mali tablolar uzun yıllar boyunca sadece bilânço ve gelir tablosu olarak görülmüştür. Ancak, günümüzün modern işletmeleri ve bu işletmelerin gelişen teknoloji ile artan üretim hacmi karşısında ulaşılan büyük boyutlar, işletme ile ilgilenen grupları çeşitlendirerek değişik amaçlar için kullanılacak finansal bilgileri gerektirmiştir.¹⁴⁰

Bu gereksinim aşağıda sıralanan finansal tablolar ile yerine getirilir.¹⁴¹

Bu amaçla Maliye Bakanlığı M.S.U.G.T. 1 ile mali tabloları, temel mali tablolar ve ek mali tablolar olmak üzere ikili bir ayırım yapılmak suretiyle düzenlemiştir.

¹³⁷ Ümit Ataman ve Diğerleri, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları, 1.** Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayın,2001,s.168

¹³⁸ Akdoğan ve Tenker, s.3

¹³⁹ Akdoğan ve Tenker, s.5

¹⁴⁰ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.423

¹⁴¹ Akdoğan ve Tenker, s.3

Temel Mali Tablolar

- Bilânço
- Gelir Tablosu (Satışların Maliyeti Tablosu gelir tablosunun ekidir.)

Ek Mali Tablolar

- Fon Akım Tabloları
- Nakit Akım Tablosu
- Kar Dağıtım Tablosu
- Öz kaynaklar Değişim Tablosu'dur. ¹⁴²

3.1.2.1.Bilânço Ve Önemi

Bir işletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren (statik) bir mali tablodur. İşletmenin mali durumunu veya ödeme gücünü gösteren bu tablo bilânçonun çıkarıldığı tarih itibariyle işletmenin mali durumuna veya ödeme gücüne ait çekilmiş bir fotoğraf niteliğindedir. Dönem içinde mali durumda veya ödeme gücünde meydana gelen değişiklikler bilânçoda yer almaz. Bu nedenle, bilânço statik bir mali tablodur. ¹⁴³

Finansal durum tablosu olarak da adlandırılan bilânço statik bir yapıya sahip olup, işletmenin belli bir anda sahip olduğu iktisadi değerlerin ve bu iktisadi değerlerin finanse edildikleri kaynakları göstermektedir. ¹⁴⁴

¹⁴² Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.423

¹⁴³ Remzi Örtün, **"Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulama Rehberi Cilt 1:Sistemin Tanıtılması ve Hesapların İşleyişi"**, 1. Baskı, Gazi Büro Kitabevi, Ankara:1993,s.9–10

¹⁴⁴ Adem Çabuk, **"Finansal Tablolara Analizi"**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Yayın No:38 Bursa, 1989,s.14

3.1.2.1.1.Bilânço İlkeleri

Bilânço ilkelerinin amacı; sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait karı işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla, belirli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır.

Bilânço, varlıkların içinde bulunulan zamandaki değerini veya tasfiye halinde bunların satışından elde edilecek para tutarlarını yansıtan bir tablo değildir.

Bütün varlıklar, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar bilânçoda gayrisafi değerleri ile gösterilirler. Bu ilke, bilânçonun net değer esasına göre düzenlenmesinde bir engel oluşturmaz. Bu doğrultuda net değer bilânço düzenlenmesinin gereği olarak indirim kalemlerinin ilgili hesapların altında açıkça gösterilmesi esastır.¹⁴⁵

3.1.2.1.1.Varlıklara İlişkin İlkeler

- İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşebilecek varlıkları, bilânçoda dönen varlıklar grubu içinde gösterilir.

- İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşmeyen, hizmetlerinden bir hesap döneminden daha uzun süre yararlanan uzun vadeli varlıkları, bilânçoda duran varlıklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonunda bilânço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar dönen varlıklar grubunda ilgili hesaplara aktarılır.

- Bilânçoda varlıkları, bilânço tarihindeki gerçeğe uygun değerleriyle gösterebilmek için, varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıkların ayrılması zorunludur. Dönen varlıklar grubu içinde yer alan menkul kıymetler, alacaklar, stoklar ve diğer dönen varlıklar içindeki ilgili kalemler için yapılacak değerlendirme sonucu gerekli durumlarda uygun karşılıklar ayrılır.

¹⁴⁵ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.424–425

- Gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen giderler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde tahsil edilecek olan gelirler kayıt ve tespit edilmeli ve bilânçoda ayrıca gösterilmelidir.
- Dönen ve duran varlıklar grubunda yer alan alacak senetlerini, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.
- Bilânçoda duran varlıklar grubunda yer alan maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan amortismanların birikmiş tutarları ayrıca bilânçoda gösterilmelidir.
- Duran varlıklar grubu içinde yer alan özel tükenmeye tabi varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan tükenme paylarının birikmiş tutarları ayrıca bilânçoda gösterilmelidir.
- Bilânçonun dönen ve duran varlıklar gruplarında yer alan alacaklar, menkul kıymetler, bağlı menkul kıymetler ve diğer ilgili hesaplardan ve yükümlülüklerden işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilişkili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.
- Tutarları kesinlikle saptanamayan alacaklar için herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz. Bu tür alacaklar bilânço dipnot veya eklerinde açıkça belirtilmelidir.
- Verilen rehin, ipotek ve bilânço kapsamında yer almayan diğer teminatların özellikleri ve kapsamı bilânço dipnot veya eklerinde açıkça belirtilmelidir.

3.1.2.1.1.2.Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler

- İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelen borçları, bilânçoda kısa vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir.
- İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelmemiş borçları, bilânçoda uzun vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonunda bilânço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar kısa vadeli yabancı kaynaklar grubundaki ilgili hesaplara aktarılır.
- Tutarları kesinlikle saptanamayanları veya durumları tartışmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilânçoda gösterilmelidir.
- Gelecek dönemlere ait olarak önceden tahsil edilen hâsılat ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde ödenecek olan giderler kayıt ve tespit edilmeli ve bilânçoda ayrıca gösterilmelidir.
- Kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar grubunda yer alan borç senetlerini bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerler ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.
- Bilânçonun kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar gruplarında yer alan borçlar, alınan avanslar ve diğer ilgili hesaplardan işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilgili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.¹⁴⁶

3.1.2.1.1.3.Öz Kaynaklara İlişkin İlkeler

- İşletme sahip veya ortaklarının sahip veya ortak sıfatıyla işletme varlıkları üzerindeki hakları öz kaynaklar grubunu oluşturur. İşletmenin bilânço tarihindeki ödenmiş sermayesi ile işletme faaliyetleri sonucu oluşup çeşitli adlar

¹⁴⁶ Ümit Ataman, Muhasebede **Dönem Sonu İşlemleri Genel Muhasebe**, 15.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2005,s.269–270

altından işletmede bırakılan karları ile dönem net karı (zararı) bilânçoda öz kaynaklar grubu içinde gösterilir.

- İşletmenin ödenmiş sermayesi bilânçonun kapsamı içinde tek bir kalem olarak gösterilir. Ancak, esas sermaye özellikleri farklı hisse gruplarına ayrılmış bulunuyorsa, esas sermaye hesapları her grubun haklarını, kar ve tasfiye paylarının dağıtımında sahip olabilecekleri özellikleri ve diğer önemli özellikleri yansıtabacak biçimde bilânçonun dipnotlarında gösterilmelidir.

- İşletmenin hissedarları tarafından yatırılan sermayenin devam ettirilmesi gerekir. İşletmede herhangi bir zararın ortaya çıkması, herhangi bir nedenle öz kaynaklarda meydana gelen azalmalar; hem dönemsel, hem de kümülatif olarak izlenmeli ve kaydedilmelidir.

- Öz kaynakların bilânçoda net olarak gösterilmesi için geçmiş yıllar zararları ile dönem zararı, öz kaynaklar grubunda indirim kalemleri olarak yer alır.

- Öz kaynaklar; ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kar yedekleri, geçmiş yıl karları (zararları) ve dönem net karı (zararı)'ndan oluşur. Kar yedekleri yasal, statü ve olağanüstü yedekler ile yedek niteliğindeki karşılıklar, özel fonlar gibi işletme faaliyetleri sonucu elde edilen karların dağıtılmamış kısmını içerir. Sermaye yedekleri ise hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları, yeniden değerlendirme değer artışları gibi kalemlerden meydana gelir. Sermaye yedekleri, gelir unsuru olarak gelir tablosuna aktarılamaz.¹⁴⁷

3.1.2.2. Gelir Tablosu

Gelir Tablosu, işletmenin belli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net karını veya dönem net zararını kapsar.¹⁴⁸

İşletmenin kazanma gücünü, karlılık durumunu veya faaliyet sonuçlarını gösteren bu tablo, gelir tablosunun düzenlendiği belli bir tarihi değil, bir dönemi

¹⁴⁷ Ataman, Muhasebede **Dönem Sonu İşlemleri Genel Muhasebe**", s.270

¹⁴⁸ Osman Altuğ, **"Maliyet Muhasebesi"**, 14.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2006,s.64

kapsamına alır. Gelir tablosu, kazanma gücü, karlılık durumu veya faaliyet sonuçları açısından işletmenin bir filmi niteliğini taşır. Gelir, gider ve kar-zarar şeklindeki sonuçlar açısından gelir tablosu işletmede bir dönemde meydana gelen bütün bilgileri kapsar. Bu nedenle gelir tablosu bilânço gibi statik değil, dinamik bir tablodur.¹⁴⁹

3.1.2.2.1. Gelir Tablosu İlkeleri

Gelir tablosu ilkelerinin amacı; satışların, gelirlerin, satışlar maliyetinin, giderlerin, kar ve zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktadır.

Bütün satışlar, gelir ve karlar ile maliyet, gider ve zararlar brüt tutarları üzerinden gösterilirler ve hiçbir satış, gelir ve kar kalemi bir maliyet, gider ve zarar kalemi ile tamamen veya karşılaştırmak suretiyle gelir tablosu kapsamından çıkarılamaz.¹⁵⁰

- Gerçekleşmemiş satışlar, gelir ve karlar; gerçekleşmiş gibi veya gerçekleşenler gerçek tutarından fazla veya az gösterilmemelidir. Belir bir dönem veya dönemlerin gerçeğe uygun faaliyet sonuçlarını göstermek için, dönem veya dönemlerin başında ve sonunda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

- Belli bir dönemin satışları ve gelirleri bunları elde etmek için yapılan satışların maliyeti ve giderleri ile karşılaştırılmalıdır. Belli bir dönem veya dönemlerin başında ve sonunda maliyet ve giderleri gerçeğe uygun olarak gösterebilmek için stoklarda, alacak ve borçlarda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

- Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile özel tükenmeye tabi varlıklar için uygun amortisman ve tükenme payı ayrılmalıdır.

- Maliyetler; maddi duran varlıklar, stoklar, onarım ve bakım ve diğer gider grupları arasında uygun bir şekilde dağıtılmalıdır. Bunlardan direkt olanları

¹⁴⁹ Örtten, s.15

¹⁵⁰ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.423

doğrudan doğruya, birden fazla faaliyeti ilgilendirenleri zaman ve kullanma faktörü dikkate alınarak tahakkuk ettirilip, dağıtılmalıdır.

- Arızı ve olağanüstü niteliğe sahip kar ve zararlar meydana geldikleri dönemde tahakkuk ettirilmeli, fakat normal faaliyet sonuçlarından ayrı olarak gösterilmelidir.

- Bütün kar ve zararlardan, önceki dönemlerin mali tablolarında düzeltme yapılmasını gerektirecek büyüklük ve nitelikteki dışı kalanlar, dönemin gelir tablosunda gösterilmelidir.

- Karşılıklar, işletmenin karını keyfi bir şekilde azaltmak veya bir döneme ait karı diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılmamalıdır.

- Dönem sonuçlarının tespiti ile ilgili olarak uygulana gelen değerlendirme esasları ve maliyet yöntemlerinde bir değişiklik yapıldığı takdirde, bu değişikliğin etkileri açıkça belirtilmelidir.

- Bilânço tarihinde var olan ve sonucu belirsiz bir veya birkaç olayın gelecekte ortaya çıkıp çıkmamasına bağlı durumları ifade eden, şarta bağlı olaylardan kaynaklanan, makul bir şekilde gerçeğe yakın olarak tahmin edilebilen gider ve zararlar, tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılır. Şarta bağlı gelir ve karlar için ise gerçekleşme ihtimali yüksek de olsa herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz; dipnotlarda açıklama yapılır.¹⁵¹

3.1.2.3.Satışların Maliyeti Tablosu

Satışların maliyeti tablosu, gelir tablosundaki satışların maliyeti için işletmenin dönem içindeki stok hareketleri ile satılan mamul, üretilen mamul, satılan ticari mal gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetini göstermek için yapılan tablodur. Bu tablo, gelir tablosunun ekini oluşturur ve gelir tablosunu tamamlar.

¹⁵¹ Ümit Ataman , “**Muhasebede Dönem içi İşlemleri Genel Muhasebe**”, 6.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2005,s.40–41

Satışların maliyeti tablosu, ticaret işletmelerinde ve sanayi işletmelerinde farklıdır. Çünkü sanayi işletmelerinde üretim ve bunun yanında satış söz konusu iken ticaret işletmelerinde mal alım-satım söz konusu olmaktadır.

Ticaret işletmelerinin hazırladığı satışların maliyeti tablosu, sanayi işletmelerine göre oldukça basittir ve düzenlemesi kolaydır. Ticaret işletmelerinde satışların maliyeti tablosu örneği aşağıdaki gibidir.

(+) Dönembaşı Ticari Mallar Stoku

(+) Dönemiçi Alışlar

(-) Dönemsonu Ticari Mallar Stoku

(-) Satılan Ticari Mallar Maliyeti

Hizmet işletmelerinde satılan malların maliyeti söz konusu olmadığından, bunun yerine “*Hizmet Maliyeti*” ya da “*Satışların Maliyeti*” hesaplanabilir. Bu da; bir hesap dönemi içinde yapılan tüm giderlerin dökümünden ibarettir.

Sanayi işletmelerinde üretim söz konusu olduğundan, satışların maliyeti tablosu daha karışıktır. Üretim maliyeti; hammadde ve çeşitli gereç kullanımı, üretim işçiliği ve genel üretim giderlerinden oluşur.¹⁵²

3.1.2.4.Fon Akım Tabloları

Fon akım tabloları, bir işletmenin faaliyetlerini finanse etmek için sağladığı kaynakları ve bu kaynakların kullanıldığı yerleri özetleyen ve finansal durumdaki değişimleri açıklayan mali tablolarıdır.¹⁵³

Fon akım tablolarında kullanılan fon kavramı; tüm finansal araçlar anlamında veya net işletme (çalışma) sermayesi anlamında ya da para ve para benzerleri anlamında kullanılır. Fon kavramının içeriğine göre fon akım tabloları;

1. Fon Akım Tablosu

¹⁵² Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, İstanbul; Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1. Baskı, 2001, s.171-172

¹⁵³ Ökten, s.19

2. Nakit Akım Tablosu

3. Net İşletme (Çalışma) Sermayesindeki Değişim Tablosu olarak ifade edilir.

Fon akım tablolarının düzenlenme amacı; bir işletmenin yatırım ve finansman faaliyetlerini ve dönem içindeki finansal durumdaki değişikliklerini kapsayan bilgilerin, mali tablo kullanıcılarına sunulmasıdır. Tablolar, işletmenin nakit veya işletme (çalışma) sermayesini doğrudan etkileyen finansman ve yatırım faaliyetlerinin bütün önemli yönlerini açıklayarak:

- İşletmenin dönem boyunca faaliyetlerinden sağladığı fonları, yatırım ve finansman faaliyetlerini özetler.
- Dönem boyunca finansal durumda meydana gelen değişiklikleri açıklar.¹⁵⁴

3.1.2.5.Nakit Akım Tablosu

Bu tablo, bir işletmenin bir hesap dönemi içinde elde ettiği nakit akışlarını kaynak ve kullanım yerleri bakımından gösteren bir mali tablodur.¹⁵⁵

Nakit akım tablosunun düzenlenme amacı; Finansal tablo kullanıcıları, işletmenin nakit ve nakit benzeri varlıklarını nasıl oluşturduğu ve nasıl kullandığı ile ilgilenmektedirler. İşletme ilgililerinden muhasebe bilgisi az olanlar, çoğu kez, işletmenin o dönemi karlı kapatmasına rağmen, nakit değerlerin az olmasını ve kar payı ödenmesinde darlığa düşülmesinin nedenlerini anlayamamaktadır. Nakit akış tablosu, nakit giriş ve çıkışlarını göstermekle, finansal tablo kullanıcılarını, nakit akışı hakkında aydınlatmakta ve nakit ve nakit benzeri varlıkların kalanındaki değişimin dönem karı tutarından neden farklı olduğu konusunda açıklayıcı bilgiler vermektedir.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.435–436

¹⁵⁵ Örtün, s.19

¹⁵⁶ Akdoğan ve Tenker, s.359

3.1.2.6.Kar Dağıtım Tablosu

Kar dağıtım tablosu, işletmenin dönem karının dağıtım biçimini gösteren tablodur.

Kar dağıtım tablolarının düzenlenme amacı; özellikle sermaye şirketlerinde dönem kârından, ödenecek vergilerin, ayrılan yedeklerin ve ortaklara dağıtılacak kar paylarının açıkça gösterilmesi ve şirketlerin hisse başına kar ile hisse başına temettü tutarının hesaplanmasıdır.¹⁵⁷

3.1.2.7.Özkaynaklar Değişim Tablosu

Özkaynaklar değişim tablosu; ilgili dönemde özkaynak kalemlerinde meydana gelen artış veya azalışları bir bütün olarak gösteren tablodur.

Özkaynaklar değişim tablosunun düzenlenme amacı; özellikle sermaye şirketlerinde dönem içinde kaynak kalemlerinde meydana gelen değişimlerin topluca gösterilmesini sağlamaktır.¹⁵⁸

3.2.Finansal Tabloların Amacı

Genel amaçlı finansal tabloların amacı; işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçları ve nakit akışı hakkında bilgi vererek, bu bilgileri tüm finansal tablo kullanıcılarına sunmaktır. Genel amaçlı finansal tablolar, özel bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için isteğe göre hazırlanmış raporları talep etme durumunda olmayan geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar almalarına yardımcı olacak işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkındaki bilgi gereksinimleri karşılamaya yönelik tablolardır. (TMS 1,m. 3, m 7).¹⁵⁹

¹⁵⁷ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.441

¹⁵⁸ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.461

¹⁵⁹ Akdoğan ve Tenker, s.30–31

Finansal tablolar bir işletmenin karnesi niteliğindedir. Bu nedenle, işletmelerin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin net ekonomik sonuçlarının görüleceği yer finansal tablolarıdır. ¹⁶⁰

Finansal tablolar, ülke ekonomisinin bir parçası olan işletmelerin mali bilgilerinin topluma aktarılmasına olanak verir. ¹⁶¹

Ayrıca finansal tablolar, yöneticilerin kendilerine emanet edilen kaynakları ne etkinlikte kullandıklarını da gösterir. **Finansal tablolar bu amaca ulaşmak için işletmeyle ilgili aşağıdaki bilgileri sunar:**

- Varlıklar,
- Yabancı kaynaklar (veya borçlar),
- Özkaynaklar,
- Gelir ve giderler, karlar ve zararlar,
- Özkaynaklardaki diğer değişimler,
- Nakit akışları.

Bu bilgi; dipnotlarda yer alan diğer bilgilerle birlikte finansal tablo kullanıcılarının işletmenin gelecekteki nakit akışlarını ve özellikle bunların zamanını ve kesinliklerini tahmin etmelerine yardımcı olur. ¹⁶²

Maliye Bakanlığı tarafından 1992 yılında yayımlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’nde de finansal tabloların amaçları üç noktada toplanmıştır:

1. Yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak.

¹⁶⁰ Esin Okay Örerler, “Finansal Değerlendirme Açısından Finansal Tabloların Şeffaflığı”, **Muhasebe Ve Denetime Bakış**, Yıl:5, Sayı 15, 2005, s.2

¹⁶¹ Akdoğan ve Tenker, s.3–4

¹⁶² Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, “**Uluslararası Finansal Raporlama (IFRS/IAS) İle Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları**“, TMSK Yayınları:2, 2007, s.298–299

2. Gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak.
3. Varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet ve sonuçları hakkında bilgi sağlamak.¹⁶³

3.3.Finansal Tabloların Kullanıcıları Ve İhtiyaçları

Finansal tabloların muhasebenin rapor etme işlevini yerine getirmek üzere hazırlandığına yukarıda değinmiştik. Bu durumda finansal tabloların amacının bilgi vermek olduğu söylenebilir.

Finansal tabloların amaçları yukarıda belirtildiği biçimde ortaya konduğunda, finansal tabloların işletme içi gruplar kadar, işletme dışı grupların da ihtiyaçlarını karşılamak durumunda olduğu görülür.¹⁶⁴

Finansal tablo kullanıcıları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Pay sahipleri (Yatırım yapmış olan veya yatırım yapmayı düşünenler veya bunları temsil eden mali tahlil uzmanları),
- Devlet (Vergi Dairesi, Soysal Sigortalar Kurumu, Devlet İstatistik Enstitüsü vb.),
- Kamuoyu,¹⁶⁵
- Yöneticiler,
- Yatırımcılar,
- Kredi kurumları ve şirkete borç veren diğer kuruluşlar,
- İşletmeyle iş ilişkisinde bulunanlar,
- İşletmeden alacaklı olanlar,

¹⁶³ Nalân Akdoğan ve Orhan Sevilengül, **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Beşinci Baskı: Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları,1995,s.7

¹⁶⁴ Akdoğan ve Tenker, s.32

¹⁶⁵ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.2

- İşçi ve işçi Kuruluşları,
- Mali analistler.¹⁶⁶

Finansal tablo kullanıcıları, finansal tablolardan yararlanarak, işletme hakkında aşağıdaki bilgileri elde ederler:

- Ekonomik kararların alınmasını sağlayacak bilgiler,
- İşletmenin kazanma gücünü öngörmek, karşılaştırmak ve değerlendirmek için gerekli bilgiler,
- İşletmenin hedeflerine ulaşmada ve kaynaklarının etkin kullanılmasında yöneticilerin başarısını ölçmek için gerekli bilgiler,
- İşletmenin parasal olanaklarındaki artışı (azalışı) ve yeterli kar dağıtımı yapıp yapılmadığına ilişkin bilgiler,
- Devlet payı olan vergi tutarının belirlenmesini sağlamak üzere gerekli bilgiler,
- Makro ekonomik kararlara yardımcı olacak istatistiksel bilgiler,
- İşletmenin denetlenmesine olanak verecek bilgiler,
- Halka açılmalarda potansiyel yatırımcılara sunulacak bilgiler,
- İşletme yöneticilerinin ileriye dönük kararlar almasına olanak verecek bilgiler.¹⁶⁷

3.4.Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri

Finansal tabloların ihtiyaca uygun gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayımlamak

¹⁶⁶ Akdoğan ve Tenker, s.32

¹⁶⁷ Akdoğan ve Sevilengül, **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, s.31–32

üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur.¹⁶⁸

Finansal tabloların niteliksel özellikler taşıması finansal tablolarda yer alan bilgilerin kullanıcıların işine yaraması anlamına gelir.

Dört tane niteliksel özellik; anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirliktir:

3.4.1. Anlaşılabilirlik

Finansal tablolarda yer alan bilgilerin taşıması gereken önemli bir özellik kullanıcılar tarafından tam olarak anlaşılabilir olmalarıdır. Bu konuda, kullanıcıların işletmenin iş kolu ve ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olduğu, muhasebeden anladığı, bilgileri de makul seviyede bir dikkatle incelediği varsayılır.

3.4.2. İhtiyaca Uygunluk

Bilginin faydalı olabilmesi için kullanıcıların karar vermeleri sırasındaki ihtiyaçlarına uygun olması gerekir. Eğer kullanıcıların ekonomik kararlarını geçmişteki, bugünkü ve gelecekteki olayları değerlendirmelerine yardımcı olmak ya da geçmişteki olayları algılamalarını teyit etmek veya düzeltmek suretiyle etkiliyorsa, bilgi, uygunluk kalitesini taşır.¹⁶⁹

3.4.3. Güvenilirlik

Finansal tabloların güvenilirliği ve şeffaflığı sermaye piyasalarının sağlıklı çalışması ve gelişmesi açısından çok önemlidir. Nitekim yatırımcılar, hissedarlar, kreditorler ve diğer karar alıcılar finansal tablolarda sunulan bilgilerin güvenilirliği varsayımı altında hareket etmektedirler.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Gürbüz Gökçen ve Diğerleri, **Türkiye Muhasebe Standartları Uygulamaları (Uluslararası Muhasebe Standartları ile Uyumlu)**, 1. Baskı: İstanbul, Beta Basım Yayım, 2006, s.9

¹⁶⁹ <http://www.tmsk.org.tr/ErişimTarihi:31/05/2008>

¹⁷⁰ Müge Saltoğlu, "Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü Ve Enron Örneği", **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**. Yıl:3, Sayı 10, 2003, s.107

Faydalı olması için bilginin güvenilir de olması gerekir. Bilgi önemli hatalar içermiyorsa, önyargılı değilse ve belli bir konuyu makul bir şekilde açıklamış olduğu kabul edildiği ya da açıklamış olduğu beklendiği için kullanıcılar tarafından bu bilgiye dayanılacaksa bilginin güvenilirlik özelliği vardır.

3.4.4.Karşılaştırılabilirlik

Kullanıcıların bir işletmenin belli bir zaman içerisinde finansal durumundaki ve faaliyetlerindeki değişimleri takip edebilmeleri için işletmenin finansal tablolarını karşılaştırma imkânları olmalıdır. Kullanıcıların aynı zamanda bu işletme ile başka bir işletmeyi de karşılaştırabilmek suretiyle bunların kendilerine özgü finansal durumlarını, faaliyet sonuçlarını ve finansal durumlarındaki değişimleri değerlendirebilme imkânına sahip olması gerekir. Böylece, benzer işlemlerin ve diğer olayların finansal etkilerinin hem bu işletmede hem de diğer işletmelerde nasıl ölçümlendiği ve gösterildiği zaman içerisinde, istikrarlı bir şekilde takip edilebilir.¹⁷¹

3.4.5.Şeffaflık

Artan globalleşme ve dünyada finansal piyasaların entegrasyonunun etkileri, yenileyici finansal mekanizmaların gelişimine ihtiyaç duyulması kadar daha çok bilgilendirme olanağı gerekliliğine dikkat çekmektedir. Bu genel anlamda şeffaflığa işaret etmektedir.

Şeffaflık ve Sorumluluk Çalışma Grubu raporunda şeffaflık tanımını “*mevcut durum, faaliyetler ve kararlar hakkındaki bilginin ulaşılabilir somut ve anlaşılır olması süreci*” olarak yapmıştır. Öte yandan, şeffaflık, hesap verilebilirlik kavramıyla çok yakından ilgilidir. Esasen, şeffaflıktaki temel amaç kişileri, işletmeleri, piyasaları ya da hükümetleri faaliyetleri ve politikaları dolayısıyla sorumlu tutabilme yaklaşımıdır. Dolayısıyla; şeffaflık “*kuruluşlarca, kendilerinin değerlendirilmelerine yönelik ilgili bilginin dağıtılması*” olarak tanımlanabilir.¹⁷²

¹⁷¹ <http://www.tmsk.org.tr/ErişimTarihi:31/05/2008>

¹⁷² Örerler, s.1-2

3.5.Finansal Tablolardaki Bilgilerin Güvenilir Olmama İhtimali

Finansal tabloları kullanan karar birimlerinin güvenilir bilgi ihtiyacına karşılık, bu ekonomik karar birimlerine sunulan mali tablolarda özetlenen muhasebe verilerinin, şu nedenlerle her zaman güvenilir olmaması ihtimali vardır.

- Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ile işletmenin hesap planı, muhasebe bölümünde çalışanlarca iyi anlaşılmamış olabilir.
- Muhasebe personeli, çalışmalarına gereken dikkat ve titizliği göstermediğinden bazı hatalar yapmış olabilir.
- Finansal tablolar, işletme yönetiminin isteklerine hizmet edecek bir biçimde hazırlanmış olabilir.
- Bazı hile ve yolsuzlukları gizlemek amacıyla mali tablolar, gerçeğe aykırı olarak düzenlenmiş olabilir.
- Vergi tasarrufu sağlamak için bazı işlemler yapılmış olabilir.

Diğer taraftan işletmelerin büyümesi ve faaliyetlerinin gelişmesi ile birlikte üçüncü kişilerle yapılan işlemlerin nitelikleri karmaşıklaşmakta, sayıları artmaktadır. İşlemlerin karmaşıklaşması ve sayılarının hızla çoğalması, bunların kayıtlara yanlış olarak geçirebilme ihtimalini de arttırmaktadır. Bu tür hataların ortaya çıkarılamaması ise sunulan bilgilerin güvenilirliğini azaltmaktadır.¹⁷³

3.6.Finansal Bilgi Ve Finansal Tablolar

Sürekli gelişen ve gittikçe karmaşıklaşan bir ortamda, doğal olarak sunulan bilgilerin doğruluğunda da azalma görülmektedir. Gerek sunulan bilgilerin çeşitlenmesi ve gerekse bu bilgilerden yararlanan kesimin sayısının artması sonucu, sunulan bilgiye olan ihtiyaç ve güven duygusu giderek daha da önem kazanmaktadır.

¹⁷³ Hasan Gürbüz, **Muhasebe Denetimi**, 4.Baskı, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi,1995,s.27–28

Özellikle denetçi bağımsızlığı ihlalleri, yönetim üzerindeki kontrollerin azalmasına denetim şirketlerinin, denetledikleri şirketlerin yönetimleriyle bir takım danışmanlık anlaşmalarının içine girmeleri, yöneticilere yasa dışı menfaatler sağlanması gibi nedenlerle ortaya çıkan şirket skandalları ve diğer sosyal paydaşları milyarlarca zarara uğratmış bunun sonucunda da denetlenmiş finansal tablolara güven önemli ölçüde yara almıştır.¹⁷⁴

Finansal bilgiyi; bir şirketin muhasebe ve dış raporlama sistemi tarafından üretilen, şirketin finansal durum, faaliyet ve faaliyet sonuçları ile ilgili, para ile ifade edilen ve bağımsız denetimden geçirilerek ilgililere finansal tablo ve raporlar ile özel durum açıklaması şeklinde sunulan bilgi olarak tanımlamak mümkündür.¹⁷⁵

Finansal bilgi esas olarak; bir muhasebe fonksiyonudur, ancak bir işletmenin sadece muhasebe servisi ya da muhasebecileri bu bilgileri toplamaz veya hazırlamazlar. İşletmenin bütün birimleri finansal verilerin üretimine katkıda bulunurlar, ancak finansal verilerin toplanması, sınıflandırılması, analiz edilmesi ve raporlanması suretiyle finansal bilgiye dönüştürülmesi muhasebe sisteminin ya da muhasebecilerin sorumluluğundadır.

Finansal bilgi çeşitli formlarda ortaya konabilmektedir. **Ancak, finans literatüründe finansal bilgi denildiğinde ilk akla gelen, şirketler tarafından düzenlenen;**

- Gelir Tablosu veya Kar-Zarar Cetveli,
- Bilânço ve
- Nakit Akım Tablosu'dur.

Bu temel finansal bilgi kaynakları yanında ülke uygulamalarına göre farklılık arz etmekle birlikte, fon akım tablosu, öz kaynak değişim tablosu, yönetim kurulu

¹⁷⁴ Nermin Çıtak, “Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe Ve Bir Uygulama”,(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE,2007),s.15–16

¹⁷⁵ Cemal Küçüksözen, “Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları Ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Yayın No 183, Ankara,2005, s:9

faaliyet raporu, denetim kurulu raporu, yukarıdakiler dahil bu tablo (ve rapor) ların dipnotları ve bu tablo ve raporlara ilişkin bağımsız denetim raporları ile özel durum açıklamaları da bir işletme ile ilgili finansal bilgi kaynaklarıdır.¹⁷⁶

3.7.Finansal Bilgi Manipülasyonu

Geçtiğimiz yıllarda başta Enron olmak üzere büyük halka açık şirketlerde yaşanan muhasebe skandalları muhasebe ve denetim mesleğinin sunduğu hizmetlerin sorgulanmasına neden olmuştur. Başta şirket yönetimin ortaklara karşı sorumlulukları, mali tabloların şirketin gerçek finansal durumunu göstermesi ve en önemlisi denetim mesleğinin bağımsızlığı gibi konularda ortaya çıkan olumsuz tablo, muhasebe ve denetim mesleğini yönlendiren mevzuatın gözden geçirilmesini gündeme getirmiştir.¹⁷⁷

Şirket tarafından finansal tabloların nasıl üretildiği, bu kapsamda finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına gidilip gidilmediği toplumun tamamı açısından da önemlidir. Dolayısıyla, finansal bilgi manipülasyonu uygulaması, toplumun tamamını dolandırmak anlamına gelir.

Kar yönetimi (earnings management), karın istikrarlı hale getirilmesi (income smoothing), aldatıcı finansal raporlama (fraudulent financial reporting), yaratıcı muhasebe uygulamaları (creative accounting practices), agresif muhasebe (aggressive accounting), muhasebe usulsüzlükleri (accounting irregularities) ve muhasebe manipülasyonu (account manipulation) olarak değişik ifadelerle tanımlanan ve esas itibarıyla *“Şirketlerin finansal tablo ve raporlarında yer alan verilerin yöneticilerin istekleri ile uyumlu olmasını sağlamak amacıyla, finansal raporlama sürecine (muhasebe standartları çerçevesinde ya da bunun dışında) müdahalede bulunulması”* olarak tanımlanabilen finansal bilgi manipülasyonu ile şirketlerin finansal durumu, faaliyetleri ve faaliyet sonuçları hakkında ilgililere gerçeğe aykırı bir bilgi sunabilmektedir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Küçüksözen, s.8

¹⁷⁷ Hüseyin Ergin, **Denetim**, Kütahya; Dumlupınar Üniversitesi Yayınları No:26,2007,s.142

¹⁷⁸ Küçüksözen, s.24–26

Bu kapsamda finansal hile (fraud) ile kar yönetimi arasındaki farklılıkları aşağıdaki tabloda belirtildiği şekilde açıklamak mümkündür.

Tablo 2. Hile ve Kar Yönetimi Arasındaki Farklılık
(The Distinction Between Fraud and Earnings Management)

	Standartlar Çerçevesindeki Muhasebe Tercihleri (Accounting Choices <u>Within</u> GAAP)	Nakit Akımına Dayalı Tercihler (Real Cash Flow Choices)
Muhafazakâr Muhasebe (Conservative Accounting)	* Karşılık ve rezervlerin çok yüksek ayrılması, * Bir devralma işleminde devralınan şirketteki Araştırma-Geliştirme harcamalarının yüksek değerlendirilmesi, * Kayıtlardan çıkarılan aktifler ile yeniden yapılanma harcamalarının yüksek gösterilmesi.	* Satışların geciktirilmesi, * Pazarlama harcamaları ile Araştırma-Geliştirme harcamalarının hızlandırılması.
Tarafsız, Olması Gereken Kar (Neutral Earnings)	İşlemlerin ve faaliyetlerin normal bir süreç içinde gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kar.	
Agresif Muhasebe	* Şüpheli ya da tahsili zor alacaklar için gerektiğinden az karşılık ayrılması, * Karşılık ve rezervlerin çok düşük düzeyde belirlenmesi.	* Pazarlama harcamaları ile Araştırma-Geliştirme harcamalarının hızlandırılması. * Satışların hızlandırılması
Hileli, Aldatıcı Muhasebe (Fraudulent Accounting)	<u>Standartları İhlal Eden Uygulamalar</u> * Satışların henüz gerçekleşmeden gelir kaydedilmesi, * Fiktif satış kaydı yapılması, * Satış faturalarının tarihlerinin geçmiş bir tarih olarak değiştirilmesi, * Fiktif stok kaydı yaparak stokların yüksek gösterilmesi.	

Kaynak: Cemal Küçüksözen, “Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları Ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Yayın No 183, Ankara, 2005, s.32

Özellikle 2000’li yılların sonrasında ortaya çıkan global muhasebe skandalları neticesince dünyaca ünlü şirketler kapanmak zorunda kalmış, onları denetleyen ünlü denetim şirketleri oldukça zor durumda kalmış hatta bir tanesi kapanmak zorunda kalmıştır. Zararda olan şirketlerin kamuya açıklanan finansal tablolarında, muhasebe hileleriyle ve denetim şirketlerinin bu hilelere göz yummasıyla birlikte gerçek olmayan

kar rakamları ilan edilmiştir. Bu şekilde bu şirketlerin hisseleri haksız bir şekilde yükselmiştir. Yatırımcılar, olumlu finansal tablolar ve sürekli yükselişte olan hisse senedi piyasasında şirket hakkında büyük beklenti içerisine girmişlerdir. Şirket yöneticileri hakkında skandalların patlak vermesi neticesinde davalar açılmıştır. En kötüsü gerçek durum karşısında şirketlerin zarar ettiğinin ortaya çıkmış, bu durum karşısında fiyatlar düşmüş ve yatırımcılar zarar etmiştir.¹⁷⁹

ABD’de 1990’lı ve 2000’li yıllarda ard arda ortaya çıkan Lucent Technologies, Microstrategy, Xerox, Lemout & Hauspie, Anicom, Rent-Way, Mercury, Finance, Micro Warehouse, BT Office Product, Banker Trust, Enron, Worldcom vb.skandallarla, aslında ABD ekonomisinin en büyük şirketlerinden bazıları tarafından kamuya açıklanan bilgilerin yanlış ve yanıltıcı olabildiği, çeşitli *finansal bilgi manipülasyonu* yöntemleri ile şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçlarının olduğundan daha iyi olarak kamuya sunulabildiği ortaya çıkmıştır.¹⁸⁰ Enerji ve ticaret (enerji kontratları alım satımı) konularında uzmanlaşmış ENRON firmasının, aslında müflis iken kendini kârlı ve güçlü olarak göstermesi rezaleti gündeme gelmişti.¹⁸¹

Ekim 2001’de başlayan söylentiler Enron Bilânçosunun makyajlandığı iddialarını gündeme getirirken dikkatleri denetim firmalarının üzerine çekti.¹⁸²Skandal gittikçe büyüdü ve şirketin mali denetimini yapan dünyaca ünlü denetim firması Arthur Andersen’in enerji devi Enron’un borçlarını gizlemek amacıyla karmaşık yapılar oluşturduğu ve kamuya açıkladıkları şirket kayıtlarını, yatırımcıların beğeneceği şekilde sunmalarına yardım ettikleri iddiaları ortaya atıldı. İddialara göre Arthur Andersen, şirketin uzun zamandır batmakta olduğunu gördüğü halde olaya göz yummuş, şirketin durumunun iyi olduğunu açıklayan bilgiler vermesine ses çıkarmamış ve buna karşılık milyonlarca dolar almıştı. Tabir yerinde ise denetimle görevlendirilen kişiler, yazdıkları

¹⁷⁹http://www.bilgeyatirimci.com/mehmet_kepez_ile_randori/view/4932/muhasebe_skandallari_ve_temel_anal_z

¹⁸⁰ Küçüksozen, s.27

¹⁸¹ Ege Cansen, "Muhasebe Hileleri", Hürriyet Gazetesi, 03.07.2002

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=82123&yazarid=17>Erişim Tarihi 04/04/2008

¹⁸² Hilmi Kırlioğlu, Nermin Akyel, "Enron Sonrası Bağımsız Denetimde Yaşananlar". **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 23, 2004, s.30

bilgiler için değil; yazmadıkları bazı bilgiler için kendi patronlarından değil; başka patronlardan para almışlardı.¹⁸³

Enron olayı; temelde, halka açık bir şirketin kendisini olduğundan daha karlı göstermesi ve özellikle bu gösterimde de bazı denetim şirketlerinden yardım almasıdır. Sermaye Piyasası kuralları, halka açık şirketlerin bağımsız denetim kuruluşlarına denetletilmesini zorunlu kıldığından, olumlu denetim raporları yatırımcıların yönlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Kısaca, karlı olmayan bir şirket, karlı gösterilerek hisselerin değeri artırılmaya çalışılmakta ve bu işe denetim firmaları da alet edilmektedir. Şirketin, gelirlerini ve karını şişirerek borçlarını gizlemesine olanak tanıyan, çok karmaşık ve gizli bir mali yapılar zinciri oluşturduğu anlaşıldı. Enron son üç yıl içerisinde karlarını bu şekilde yarım milyar dolar civarında şişirdi.¹⁸⁴

Enron hisselerinin şüpheli görünmesine dikkat çeken bir iki analist oldu. Ancak, ya sessiz kaldılar, ya da çalıştıkları yatırım bankalarından kovuldular. Enron, düşüşünde çok önemli bir rol oynayan bilanço dışı finansman işlemleri için, bu bankalara her yıl yüz milyonlarca ABD doları (örneğin 2000’de 25 milyon ABD Dolarından fazla) ödedi.¹⁸⁵

Enron’un çöküşü kurumsal yönetim *finansal raporlama*, ve *denetime* olan güveni sadece Amerika’da değil İngiltere dahil tüm dünyada zedelemiştir.¹⁸⁶

Enron’un çöküşüne yol açan süreçte üç önemli unsur etkili olmuştur: Bunlar şirketin yoğun olarak kullandığı özel amaçlı varlıkların (ÖAV) muhasebeleştirilmesinde yapılan hatalar, şirketin şarta bağlı yükümlülüklerinin değerlendirilmesinde ve muhasebe kayıtlarına yansıtılmasında yapılan hatalar ve şirket faaliyetlerinde kullanılan türev araçlar ile enerji satış sözleşmelerinin değerlerinin belirlenmesi ve muhasebe kayıtlarının yansıtılmasında yapılan hatalar olarak gruplandırılmaktadır

¹⁸³ Kırloğlu ve Akyel, s.30

¹⁸⁴ Cengiz Toraman, ”Enron Olayı ve Bu Olaydan Çıkarılması Gereken Dersler”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. Sayı 15, 2002, s.86

¹⁸⁵ Brian Sinleton-Green, **Enron’un Sonuçları**, Cengiz Toraman (çev.), **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. Sayı 15, 2002, s.91

¹⁸⁶ Brian Sinleton-Green, **Enron’a Karşılık Vermek**, Cengiz Toraman (çev.), **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. Sayı 15, 2002, s.58

Çöküşü büyük yankılar uyandıran Enron'un Özel Amaçlı Şirket (Special Purpose Entity) olarak adlandırılan finansman aracını kullanarak finansal tablolarını olduğundan farklı göstermesi yaratıcı muhasebe uygulamasına ilginç bir örnek teşkil etmektedir.¹⁸⁷

Herkesin bildiği üzere konsolide edilmemiş özel amaçlı ortaklıklar (ÖAO-special purpose entities-SPES) hikayenin odağında yer almaktadır. Ancak Enron için ÖAO'lar çok daha önemli amaçlara hizmet etti. Enron'un iflastan sonra SEC'e (Securities and Exchange Commission-Sermaye Piyasası Kurulu) sunduğu bir rapora göre SPE'ler, riskin üçüncü kişiler vasıtasıyla hedge edildiği izlenimini vererek çok büyük zararları piyasadan gizlemişti. Aslından üçüncü kişiler Enron'un ÖAO'larıydı ve aslında sadece Enron'un birer parçasıydı. SEC raporuna göre bu zararlar yaklaşık 1 milyar USD'di.¹⁸⁸

3.8.Yönetim Hileleri ve Hileli Finansal Raporlama

Hile, sahtekârlık, yolsuzluk, usulsüzlük gibi düzensizlikler kasıtlı olarak yapılan yanlışlıklardır. Bunlar işletme personeli, yönetimden sorumlu kişiler ya da üçüncü kişilerin bilinçli olarak menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmasıdır.

Hile, yolsuzluk ve usulsüzlükler; işletmede çalışanların yaptığı hile ve usulsüzlükler (çalışan hile ve usulsüzlüğü-defalcation or employee fraud) ve yönetimin yaptığı hile ve usulsüzlükler (yönetim hile ve usulsüzlüğü-management fraud) olarak ikiye ayrılır. Çalışan hile ve usulsüzlükleri varlıkların kötüye kullanılması (misappropriation of assets), yönetim hile ve usulsüzlükleri hileli finansal raporlama (fraudulent financial reporting) şeklinde ortaya çıkar.¹⁸⁹

Muhasebenin temel görevi, finansal tablolar aracılığıyla başta pay sahipleri ve yatırımcılar olmak üzere işletme ile ilgili kişi ve kurumlara işletme hakkında güvenilir ve gerçeğe uygun bilgi sağlamaktır. Bilgi kullanıcıları kendilerine aktarılan bu bilgiler

¹⁸⁷ Saltoğlu, s.107

¹⁸⁸ Brian Sinleton-Green, **Enron: Dolandırıcılık Sistemi Nasıl Çalıştı**, Cengiz Toraman (çev.), **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. Sayı 16, 2002, s.56

¹⁸⁹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.134

doğrultusunda işletme ile ilgili kararlar verirler. Fakat bilgi kullanıcılarına, bilgisizlik ve dikkatsizlik sonucu yanlış bilgi aktarabileceği gibi, bilerek ve isteyerekte yanlış bilgi aktarılabilir. Kasten yanlış veya yetersiz bilgi aktarma **hileli finansal raporlama** olarak adlandırılmaktadır.¹⁹⁰

Hile ve usulsüzlükler finansal tablolara yanlış bilgilerin dahil edilmesi veya dahil edilmesi gereken tutarların veya açıklamaların kasıtlı olarak finansal tablolara dahil edilmemesi sonucu meydana gelen yolsuzluklardır.¹⁹¹

İşletmenin varlıkları ve borçları üzerinde fiilen bir değişiklik yaratmadan (çeşitli bilânço makyajlama yöntemleri ile), bilinçli bir şekilde muhasebeleştirme neticesinde, işletmenin durumunun olduğundan daha iyi veya daha kötü gösterilmesi.¹⁹²

Hileli finansal raporlama yönetimin finansal tablolarda yer alması gereken tutarları veya açıklamaları kasıtlı olarak göstermemesi veya yanlış beyan etmesi sonucu, finansal tablo kullanıcılarının yanıltılmasıdır.¹⁹³

Yönetim tarafından yapılan hileler yapanın özellikleri ve yapma biçimi açısından diğer hile türlerinden ayrılmaktadır. Yönetim hileleri ağırlıklı olarak tepe yöneticileri tarafından işletmenin mali tabloları üzerinde yapılan düzenlemeler olarak ortaya çıkmaktadır. En tipik örnek olarak tepe yöneticilerinin ortaklara işletmeyi iyi durumda göstermek amacıyla muhasebe kayıtları üzerinde yaptıkları düzenlemeler gösterilebilir.

İşletmelerin bünyelerinde meydana gelen hilelere veya yolsuzluklara bakıldığında tepe yöneticilerinin ve işletme sahiplerinin yaptıkları hilelerin, işletme çalışanlarının yaptıkları hilelerden anlamlı bir biçimde fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tepe yönetimlerinin ve işletme sahiplerinin yaptıkları hileler ister doğrudan kendi yararlarına yapılmış olsun, isterse dar bir mantıkla işletmeyi düşünerek tüm

¹⁹⁰ Çatıkkaş ve Çalış, s.189–190

¹⁹¹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.134

¹⁹² Kaval, s.64

¹⁹³ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.137

işletme ilgililerini yanıltmaya yönelik olsun sonuçta muhasebe kayıtlarını ve mali tabloları etkilemektedir.¹⁹⁴

Agresif muhasebe uygulamaları, aldatma kastıyla ya da yeterli bilgi ve deneyime sahip olunmadığı için yanıltıcı bir yolla idari, hukuki veya cezai işlem gerektirecek nitelikte gerçekleştirilirse, bu durum aldatıcı finansal raporlama (Fraudulent Financial Reporting) olarak nitelendirilmektedir. Aldatıcı finansal raporlama, yaratıcı muhasebe uygulamalarına göre, kasıt unsuru açısından olmasa bile sonuçları itibariyle daha tehlikeli ya da kötü olarak değerlendirilmektedir.¹⁹⁵

Şirketler gerçek olmayan kayıtlar yapmak suretiyle finansal durum ve faaliyet sonuçlarını farklı göstermektedirler. Bu kapsamda yapılan gerçeğe aykırı fatura, sevk irsaliyesi ve çek düzenlemek, banka mevcutlarına ilişkin gerçeğe aykırı kayıt yapmak, bazı satıcı ya da acentelerle karşılıklı olarak gerçeğe aykırı kayıt yapmak vb. işlemler; işlemlerin kapsamı; katılan şirket içinden ve bazen de şirket dışından kişilerin sayısı ve gerçeğe aykırı yapılan kayıtların tutarı işlemlerin aldatıcı finansal raporlama kapsamına girdiğini açıkça göstermektedir..

Aldatıcı finansal raporlama; yaratıcı muhasebe uygulamaları, agresif muhasebe ve muhasebe usulsüzlükleri şeklinde de tanımlanan ve finansal bilgi kullanıcılarının yine şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında yanlış, gerçeğe aykırı olarak bilgilendirilmesi sonucunu doğuran finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinin bir karışımıdır. Ancak aldatıcı finansal raporlama gerek kasıt unsuru açısından ve gerekse bu kapsamda gerçekleştirilen, fiktif kayıt oluşturulması, gerçeğe aykırı, sahte fatura, sevk irsaliyesi vb. belgeler düzenlenmesi gibi konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamalar nedeniyle de sonuçları itibariyle daha kötüdür. Ayrıca literatürde, bir idari makam tarafından tespit edilerek idari bir işleme tabi tutulan ya da yargı tarafından bir müeyyideye bağlanan finansal bilgi manipülasyon işlem ya da uygulamalarını tanımlamak için aldatıcı finansal raporlama kavramı kullanılmaktadır.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Nejat Bozkurt, “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, **T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Yıl.9, Sayı:12,(Nisan 2000) , s.16

¹⁹⁵ Küçüksözen, s.54–55

¹⁹⁶ Küçüksözen, s.55–56

COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) nun 1999 yılında yayınladığı *Hileli Finansal Raporlamada*; 1987–1997 Amerikan İşletmelerinin Bir Analiz isimli araştırmada finansal tablo hilelerinin %83 oranında CEO, CFO, COOS, kontroller ve diğer vb. üst düzey müdürler ve kurul üyelerinin ilgili oldukları sonucuna varılmıştır.¹⁹⁷

3.9.Hileli Finansal Raporlamanın Nedenleri

Hileli finansal raporlama çoğunlukla işletmenin finansal durumunun olduğundan daha iyi gösterilmesi amacıyla gerçekleştirilir. Yönetim genellikle işletme varlıklarını olduğundan fazla göstererek işletme karını şişirme yoluna gidebilir. Bazen de, özellikle şahıs şirketlerinde ve aile şirketlerinde vergiyi en aza indirmek için karı önemli tutarda azaltma yolu seçilmiş olabilir.¹⁹⁸

Hileli finansal raporlama aşağıdaki gibi eylemleri içerir:

- Finansal tabloların hazırlandığı destekleyici belgelerde veya muhasebe kayıtlarında oynama, değişiklik, tahrifat, düzenbazlık yapma ve/veya gerçeğe aykırı belge düzenleme.¹⁹⁹ Faaliyet sonuçlarını etkilemek amacıyla dönem sonuna yakın tarihlerde gerçek dışı yevmiye kayıtları yaparak.²⁰⁰ **Örnek:** Gerçekte olmayan satışlar için satış faturaları düzenleyerek gerçekte olmayan ticari alacakların yaratılması ve kasıtlı olarak satışların şişirilmesi.

- Olayları, işlemleri ve diğer önemli bilgileri kasıtlı olarak kayıt dışı bırakarak finansal tablolara yansıtmama veya çarpıtarak yanıltıcı biçimde yansıtmama. **Örnek:** Devam etmekte olan bir hukuk davası ile ilgili olarak işletme için ortaya çıkması olası olumsuz sonucun finansal tablolarda açıklanmaması.²⁰¹

¹⁹⁷ Münevver Yılandı, “Denetim Komitesinin İç Denetim Etkinliğini Sağlamadaki Ve Hileleri Önlemedeki Rolü”, **Muhasebe Ve Denetim Bakış**, Sayı 8,2003,s. 24

¹⁹⁸ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.137

¹⁹⁹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.134

²⁰⁰ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.138–139

²⁰¹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.134

- Tutarlar, sınıflama, sunuş şekli veya açıklamalarla ilgili muhasebe ilkelerinin kasıtlı olarak kötü uygulanması.²⁰²

- Tahakkuk eden kıymet hareketlerine ilişkin işlem ve olayları kayıt dışı bırakmak veya zamanından önce kaydetmek ya da gelecek dönemlerin başarısını etkilemek amacıyla ertelemek.

- Muhasebe tahminlerini uygun olmayan biçimde yaparak hesap bakiyelerini etkilemek

- Finansal tablo kalemlerini etkileyebilecek bilgileri gizlemek veya açıklamamak ya da yanıltıcı bir biçimde açıklamak.

- Karmaşık işlemlere girişerek finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını değiştirmeyi amaçlamak

- Önemli ve olağandışı işlemler ilişkin kayıtları ve koşulları değiştirmek.²⁰³

Yöneticileri hileli finansal raporlama yapmaya iten nedenleri 3 temel unsurla açıklayabiliriz;

3.9.1.Özenti/Baskılar

İşletmeler finansal görünümdeki bozulmayı örterek, finansal tablo kullanıcılarının işletmenin başarısı ve karlılığı hakkındaki algılarını olumlu yöne çekmeye özen gösterirler. İşletmenin kazançlarında düşmelerin olması borç ödeme yeteneğini kötüleştirirken, yeni finans kaynaklarının sağlanmasını ve işleyen teşebbüs kavramını tehdit eder duruma getirebilir. Yönetim yanıltıcı şekilde karları şişirme yoluyla şirketin hisse senedi fiyatlarını daha çekici hale getirerek yatırımcıları özendirmeye, hisse senedi başına karı arttırarak dividend ödeme oranını yükseltmeye ve daha kolay kaynak sağlamaya çaba harcar.²⁰⁴

²⁰² Nurten Erdoğan, "Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS No.82". **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı.6,2002,s.21

²⁰³ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.138-139

²⁰⁴ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.137-138

Çoğu zaman yöneticiler, finansal sonuçların iyi gözükmesini isterler. Çünkü alacakları ücretler, primler ve işlerini sürdürmeleri buna bağlıdır. Bu tür bir baskı, bu kişilerin muhasebe bilgileri üzerinde hileye başvurmaları ve finansal raporların gerçek olmayan biçimde üretilmesi sonucunu yaratabilir.²⁰⁵ Yılsonunda ikramiye ve primlerini yükseltmek, başarıya dayalı ücretlerini en üst düzeye çıkartmak amacıyla hileli finansal raporlamaya neden olabilirler. Gerçekçi olmayan kar hedeflerine ulaşılması durumunda ikramiye ödemesinin taahhüt edilmesi, hile ve usulsüzlük yapmak için bir teşvik unsuru yaratabilir.²⁰⁶

Örneğin; yönetimin çalışanlar için agresif finansal hedef ve beklentiler koyması, Hileli Finansal Raporlamayla ilgili Baskı/Güdü grubundaki bir risk faktörüdür.²⁰⁷ Hileli finansal raporlama yönetimin gerçekçi olmayan kar hedeflerini başarmanın baskısı altında olması nedeniyle yapılmış olabilir.²⁰⁸

Örnek: Pazardaki durgunluk ve rekabet koşulları nedeniyle A Şirketinin satış gelirlerinde önemli azalışlar olmuştur. Şirket pazar payını kaybetmeye başlayınca yönetim kurulu duruma müdahale ederek yönetime durumu iyileştirmesi için baskı yapmaya başlamıştır. Yönetim kurulu iç kontrol sistemine fazla özen göstermemekte ve finansal raporlama ile ilgili uygun bir gözetim yapmamaktadır. İşletme yöneticileri finansal tabloları etkileyecek muhasebe tahminlerini bizzat yapmakta ve uygulamaktadırlar. Tüm koşullar yöneticilere gerçekçi olmayan tahminlerde bulunarak karları yüksek göstermek olanağı tanımaktadır. Buna göre yönetim şüpheli alacak karşılığı, stok değer düşüklüğü karşılığı veya garanti ve teminat giderlerine bağlı yükümlülükler gibi hesaplarda uygun olmayan tahminler yaparak gerçekçi olmayan şişirilmiş kar tutarları hesaplayıp raporlamıştır.

²⁰⁵ Melih Erdoğan, **Denetim Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, Ankara; Maliye Hukuk Yayınlar No:33, 3.Baskı, 2006, s.147

²⁰⁶ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.137-138

²⁰⁷ Murat Kiracı, "Hile Riski Değerlemesinin Ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü Ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma", **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Yıl:4, Sayı 14, 2005, s.105

²⁰⁸ Nurten Erdoğan, s.22

3.9.2.Fırsatlar

Bütün işletmelerin finansal tabloları; üzerinde oynama yapılmaya müsaittir. Ancak önemli karar ve tahminlerin yapıldığı sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler için hileli finansal raporlama riski daha fazladır. **Örneğin;** birçok değişik mekânda çok çeşitli stokları bulunan bir işletmede stokların değerlendirilmesinde yanlışlık yapılması riski oldukça yüksektir. Yine çabuk modası geçen veya bozulan stoklarda yanlışlık riski fazladır.

Niteliksiz muhasebe, iç denetim ve bilgi teknolojisi personelinin görev yapması, bu çalışanların devir hızlarının yüksek olması finansal tablo yanlışlıkları için fırsat yaratır. Yönetim kurulunun etkin gözetim yapmaması, denetim komitesinin bulunmaması veya gerekli etkinlikte çalışmaması hileli finansal raporlamaya fırsat tanıyabilir.²⁰⁹

3.9.3.Davranış/ Bahaneler

Tepe yönetiminin tutumu ve işletme ortamındaki ahlaki değer yargıları hileli raporlama yapılması riskini önemli ölçüde etkiler. İcra kurulu başkanının veya diğer tepe yöneticilerinin finansal raporlama sürecini göz ardı etmeleri, **örneğin;** sürekli olarak aşırı iyimser tahminlerin yapılması, analistlerin yaptığı tahminlerin fiilen ne kadar gerçekleştiğinin hiçbir zaman kontrol edilmemesi hileli finansal raporlamaya ışık tutar. Ahlaki değerler ve yöneticilerin karakterleri de hileli davranışlara bahane bulmayı kolaylaştırır.²¹⁰

4.0. Finansal Tablolardaki Hile Belirteçleri; Kırmızı Bayraklar (Red Flags)

Baskı, fırsat ve haklı gösterme unsurlarından herhangi birinin bile aktif duruma gelmesi hilenin doğmasına neden olabilmektedir. Yapılan hilelere karşı verilecek savaşta başlangıç noktası bir işletmede çalışanları hile yapmaya iten nedenler üzerinde durmak ve bunların ortaya koyduğu “*Kırmızı Bayrakları*” dikkate almaktır. **Örneğin;**

²⁰⁹ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.138

²¹⁰ Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, s.138-139

iç kontrol yapısının zayıflığı nedeniyle “Fırsat” sağlandığında ve “Görevlerin Ayrılığı” ilkesinin yokluğunda çalma eylemi kendini gösterecek ve bunun belirtileri çalışanın davranışlarında, şirket kayıtlarında ortaya çıkacaktır Görünüş ve yaşam tarzında ortaya çıkan değişiklikler, yöneticiyi tetiklemesi gereken birer araştırma nedenidir.²¹¹

Bir yolsuzluk keşfedildiği zaman yapılması gereken ilk iş, yapılan işin en önemli iş olabileceği mantığıyla soruna yaklaşılmasıdır. *Bu yaklaşımla amaçlanan; şüpheli ya da kırmızı bayrak belirtecini mümkün olduğunca sessizce saklamaktır.*

İşletmelerde hile ihtimali olmasını tanımlayan bazı belirteçler bulunmaktadır. Hile denetimi yapan kişiler tarafından gözlemlene ve araştırma ile belirlenen **Kırmızı Bayraklar (Red Flags)**, üzerine gidilmesi gereken hile belirteçleridir.²¹²

SAS No.82; Mali tablo denetiminde sadece denetçinin hileyi dikkate alması konusuyla ilgilenir. Bu maddede ayrıca risk faktörleri de belirlenmiştir. Denetçi bu risk faktörlerini belirlerken; şüpheli ya da detaylı incelemeye ihtiyaç duyulan noktaları ortaya çıkartır. Bu şüpheli noktaların belirlenmesinde ise “Kırmızı Bayraklar” adı verilen yaklaşımdan yararlanılabilmektedir.

İşletmelerde hilelerin ortaya çıkartılması eylemi, hileli olabilecek belirteçlerin, diğer bir ifadeyle kırmızı bayrakların tanımlanması ile başlar. Hile belirteçlerinin, hileleri ortaya çıkartmaya çalışan yöneticiler, denetçiler, işverenler ve araştırmacılar tarafından iyi öğrenilmesi gerekmektedir. Bu belirteçler olsa da, bunlar kesin kanıt değildir, kesin sonuca ulaşılan kadar ilgililer izlemeyi devam ettirmek zorundadırlar.²¹³

Bir hileyi bulmada önemli aşama onun belirtilerini görerek üzerine gidebilmektir.

*Yönetim hilelerinin belirtilerini 5 ana grupta toplayabiliriz:*²¹⁴

²¹¹ Arzova, s.121

²¹² Arzova, s.119

²¹³ Arzova, s.120–121

²¹⁴ Nejat Bozkurt, “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Yıl.9, Sayı:12,(Nisan 2000) , s.18–21

4.0.1.Faaliyetlerle İlgili Anormallikler

Yönetimin yapmış olabileceği hileleri ortaya çıkartmada yararlanılacak faaliyetlerle ilgili anormallikler işletmenin mali tablolarının ve diğer raporlarının analiz edilmesi ile görülebilir. **Denetçinin dikkatini çekebilecek anormallikler genel olarak aşağıda sıralanmıştır:**

- Mali tablo bakiyelerinde açıklanamayan değişmeler,
- Dönem sonlarına yakın tarihlerde olağan olmayan, büyük tutarlı ve yüksek karlı işlemler,
- Kazançların kalite düzeyinde kötüye gidiş,
- Yetersiz öz kaynak yapısı,
- Yüksek borçlanma ve yüksek oranlı faiz yapısı,
- Alacakların tahsilinde sıkıntılar veya nakit akış sorunları,
- Gelirlerden daha fazla artan giderler,
- Yalnızca bir veya iki mamule bağımlılık,
- İşletme hakkında açılmış önemli davalar veya incelemeler.

4.0.2.Yöneticilerin Özellikleri İle İlgili Anormallikler

Yöneticilerin taşıdıkları özellikler çoğu zaman işletmede yapılabilecek yönetim hilelerinin belirtileri olabilir:

- Yüksek tutarlı kişisel borçlu ve finansal zorluklar içindeki yöneticiler,
- Kumar veya buna benzer spekülasyonlara meyilli yöneticiler,
- Geçmiş karanlık veya sabıklı yöneticiler,
- Dürüst olmayan ve ahlaki nitelikleri taşımayan yönetim,

- Finansal başarılar işletmenin başarısına bağlı yöneticiler,
- İşletmeden izin bile kullanmadan ayrı kalmayı kabullenemeyen yöneticiler.

4.0.3.Örgütsel Yapı Anormallikleri

İşletmenin örgüt yapısında karşılaşılan bazı anormallikler işletmede yönetim hatalarının yapılacağıının belirtileri olabilir:

- Aşırı derecede karmaşık işletme yapısı,
- Etkili bir iç denetim bölümünün olmaması,
- Yüksek risk taşıyan bir sektörün içinde bulunma,
- Kullanılmayan veya teknolojisi eskimiş varlıkların çokluğu,
- Tepe yönetiminde meydana gelen sık değişimler,
- İşletmeyle ilgili taraflarla anlamlı ilişkiler,

4.0.4.Üçüncü Kişilerle Olan İlişkilerdeki Düzensizlikler

Günümüzün iş dünyasında işletmeler kendi iç dünyalarında kalamayıp çok sayıda farklı gruplarla ilişkilere girmek durumundadırlar. İşletmelerin bu farklı gruplarla yaşadıkları ilişkilerin boyutlarından yönetim hilelerinin belirtileri olarak yararlanılabilir.²¹⁵

- İşletmenin denetçilerinde meydana gelen sık değişimler,
- Kamu kurumları ile yaşanan sorunlar,
- Denetçilere gerekli bilgileri vermede gönülsüzlük,

²¹⁵ Nejat Bozkurt, “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Yıl.9, Sayı:12, 2000, s.18–21

- Çok sayıda farklı bankalarla çalışma,
- Satış ve birleşme baskıları veya yönetimi ele geçirme kavgaları,
- Politik, sosyal ve çevre etkileri ile yaşanan sorunlar.

4.0.5.Muhasebe Kayıtları Ve Mali Tablolardaki Anormallikler

- Zamanında, bütünüyle ve uygun biçimde kayda alınmayan işlemler,
- Yetkisiz ve dayanaksız işlemler ve bakiyeler,
- Sonuçları etkileyen son dakika düzeltmeleri,
- Muhasebe dönemlerinde ve sınıflandırmalarda uygunsuz işlemler,
- Kayıp belgeler,
- Belgeler üzerinde bulunan oynamalar,
- Orijinal belgelerin yerine fotokopi biçimindeki belgelerin bulunması,
- İşletme kayıtları ile doğrulama yanıtları arasında görülen tutarsızlıklar,
- Önemli tutarlarda stok ve fiziki varlık kayıpları,
- Kasada büyük tutarlı nakit tutulması ve buradan işlemlerin yapılması,
- Kasada eksik veya fazla tutarda paraların bulunması,
- Küçük hacimlerde ancak yüksek değerli ve fazla talepli stoklar,
- Kolay el değiştirilebilir ancak değerli hisse senedi, tahvil ve mücevherat gibi varlıklar,

- Vadesi geçmiş alacaklarda artış,²¹⁶
- Mali tablolarda açıklanamayan değişimler,²¹⁷
- Dönem kapandıktan sonra oluşan aşırı satış iadeleri, iskonto farklılıkları,
- Yükleme veya taşıma belgeleri olmayan satışlar, yetersiz imzalı ve eksik evraklar,
- Hurda ve firelerde artış, bütçe çalışmaları ile fiili sonuçlar arasındaki aşırı sapmalar,
- Fiili stok sayım sonuçları ile kaydi stok miktarları arasında, sürekli olarak açıklanamayan farklılıklar,
- İşletmenin banka hesapları arasında sürekli ve/veya olağan dışı fon transferleri.²¹⁸

4.1.Hileli Finansal Raporlamada Risk Faktörleri

Hileden kaynaklanan önemli yanlış beyanların finansal tablolara yansımaya olasılığı **hile riski** olarak tanımlanır.²¹⁹

SAS No.82 ve SAS No.99 da denetçilere yol göstermesi açısından risk faktörleri ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. SAS No.99’da hile riski faktörleri Hileli Finansal Raporlamayla ve Varlıkların Kötüye Kullanımıyla ilgili iki ana grup içinde Baskı/Güdü, Haklı Çıkarma ve Fırsat alt grupları içerisinde sıralanmıştır.²²⁰

SAS No.82’de finansal raporlama problemlerine neden olabilecek risk faktörleri üç geniş kategori içinde yaklaşık 40 farklı örnekle tanımlanmaktadır. Bunların birçoğu SAS No.53’dekilere benzemekle birlikte SAS No.82’de bazı yenilikler vardır.

²¹⁶ Nejat Bozkurt, Kobi’lerde Yapılan Hileler, Ortaya Çıkarılması Ve Önlenmesi, “**Yaklaşım Dergisi**”, Yıl.8, Sayı.96,2000,s.44

²¹⁷ Arzova, s.122

²¹⁸ Erkan Çalgan ve Diğerleri, **Muhasebe Denetimi**, İstanbul; İSMMMO Yayın No:113,2008,s.25–26

²¹⁹ Kiracı, s.104

²²⁰ Kiracı, s.105

Hileli finansal raporlamayla ilgili risk faktörleri üç kategori içinde açıklanmaktadır:

4.1.1.Yönetimin Karakteristikleri Ve Kontrol Çevresi Üzerindeki Etkisi

- Yönetimin hileli finansal raporlamaya dahil olması için bir güdünün olması.²²¹ Özellikle tepe yöneticilerinden işletmeyle ilgili olarak gerçekçi olmayan hedeflere ulaşmalarının beklenmesi, bu konumlarda çalışan yöneticilerin hileli işlem yapmalarına neden olabilmektedir. Hedeflere ulaşamazlarsa olumsuz durumlarla karşılaşma olasılıkları bu gibi çalışanların sahte işlemlerle hedeflere ulaşılmış gibi gösterecek düzenlemeler yapmalarına neden olabilmektedir.²²²

- Yönetimin iç kontrol sistemi ve finansal raporlama süreci ile ilgili uygun tavır gösterememesi ve yansıtamaması,

- Muhasebe ilkelerinin seçimine ve önemli tahminlerin yapılmasına finansal olmayan yöneticilerin aşırı katılımı,

- Tepe yöneticilerinin, danışmanların veya yönetim kurulu üyelerinin sık değişmesi.

- Mevcut veya eski denetçiler ile yönetim arasındaki gergin ilişkiler.

4.1.2.Endüstri Koşulları İle İlgili Risk Faktörleri

- İşletmenin finansal istikrarını ve karlılığını zayıflatabilen yeni muhasebe, yönetmelik ve yasal zorunluluklar,

- Aşırı derecede rekabet ve pazar doygunluğu ile birlikte kar paylarının azalması,

²²¹ Nurten. Erdoğan, s.24

²²² Nejat Bozkurt, “İşletmede Hile Yapan Çalışanların Karakteristik Özellikleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:8, Sayı.93, 2000, s.61

- İşletme başarısızlıklarının artması ve müşteri talebinde önemli azalmalarla birlikte endüstrinin zayıflaması,
- Teknolojinin hızlı değişimi ve ürünlerin çok çabuk modasının geçmesi gibi endüstrideki hızlı değişimler.

4.1.3.Faaliyet Özellikleri Ve Finansal İstikrar İle İlgili Risk Faktörleri

- Karlarda büyüme raporlanırken, faaliyetlerden nakit akışı sağlamada başarısızlık,
- Özellikle yıl sonundaki önemli, alışılmamış ve karmaşık işlemler,
- Vergi cenneti olan yerlerdeki banka hesapları ve faaliyetler,
- Çok yakın görünen iflas veya işletmelerin rakibine devir olma tehlikesi,
- Zayıf ve kötü finansal durumda, yönetimin kişisel olarak önemli işletme borçlarını garanti etmesi.²²³

4.2.Finansal Tablolar Üzerinde Yapılan Hileli Düzenlemeler

Yönetim tarafından yapılan ve salt kendilerini veya dar bir yapıda işletme sahiplerini avantajlı kılacak, bunun yanında diğer bütün üçüncü kişilere önemli zararlar verebilecek düzenlemeleri iki ana gruba ayırabiliriz:

- İşletmeyi olduğunda iyi gösterebilecek düzenlemeler,
- İşletmeyi olduğundan kötü gösterebilecek düzenlemeler.

Özellikle işletmenin karını az göstererek **örneğin;** daha az vergi ödemeye ve daha az kar payı dağıtmaya yönelik düzenlemeler, işletmeler büyüdükçe etkisini yitirmektedir. Bu gibi düzenlemeler orta ve daha küçük işletmelerde etkin olmaktadır.

²²³ Nurten. Erdoğan, s.24

İşletmeler büyüdükçe kendilerini daha iyi göstererek işletme ile ilgili üçüncü kişileri yanıltma ve onlardan yararlanılma yoluna gidilmektedir.²²⁴

Tepe yönetimlerini bu gibi düzenlemelere iten çeşitli nedenler sayılabilir. Bunlardan bazılarını bölümler altında toplamak mümkündür:²²⁵

- Yaptıkları bu düzenlemelerden dolayı kendilerine bir yarar sağlamaları.

Örneğin; işletmenin gelirlerinin iyi bir noktaya gelmesi sonucu ikramiye elde etmeleri gibi.

- Yöneticilerin düzenlemeleri çeşitli muhasebe hileleri ile kolayca yapılabilmesi. **Örneğin;** envanter değerlendirme yöntemleri ve amortisman uygulamaları ile çeşitli düzenlemeler yapmak oldukça kolay olmaktadır.

- Yaptıkları bu düzenlemeler sonucu muhtemelen yakalanmayacaklarını düşünmeleri. Zayıf iç kontrol yapıları ve denetimler bu düşüncelerini doğrulamaktadır.

- Aşırı rekabete dayanan baskılarla yüz yüze kalmaları.

İşletmelerin mali tablolarını bozan ve çeşitli zararlara neden olan hileli muhasebe düzenlemelerini 6 ana grupta toplamak mümkündür:²²⁶

- Henüz son aşamaya gelmemiş ve gelir doğuracak işlemleri kayıtlara önceden gelir unsuru olarak kaydetmek. Örneğin satış işlemi sonlanmadan yüklemesi yapılan malları gelir kaydetmek, önemli belirsizlikleri varken bir unsuru gelir yazmak, gelecekte yapılacak bir hizmet için alınan bir avansı gelir yazmak gibi.

- Sahte gelir kalemleri yaratma. Örneğin işletmelerin aralarında benzer veya yakın değerde varlıklarını değiştirerek gelir yaratmaları, gelen iade paralarını gelir

²²⁴ Nejat Bozkurt, “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, **T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Yıl.9, Sayı:12,(Nisan 2000) , s.17

²²⁵ Nejat Bozkurt, “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, **T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Yıl.9, Sayı:12,(Nisan 2000) , s.17

²²⁶ Nejat Bozkurt, “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, **T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Yıl.9, Sayı:12,(Nisan 2000) , s.17-18

yazmaları, ara dönemlerde düzenlenen mali tablolarda düzmece tahminlerle gelir arttırmaları.

- Bir kerelik kazanç operasyonları ile gelir arttırmak. Örneğin düşük değeri olan bir varlığı yüksek bir değerle satmak. Gereksiz bir biçimde borçları erken ödeyerek iskonto geliri sağlamak gibi.

- Cari dönem giderlerini sonraki dönemlere aktarmak. Örneğin amortisman ayırmada düşük oranlar seçmek, değersiz duruma gelen aktifleri zarara atmama yolunu seçme gibi.

- Cari dönem gelirlerini sonraki dönemlere aktarmak.

- Gelecek dönem giderlerini cari döneme gider olarak kaydetmek.

Hilenin amacı vergi tasarrufu sağlamaktan başlayıp, özellikle işletmenin durumunun iyi olmadığı durumlarda kredi kaynaklarına daha iyi ulaşabilmek için şirketin olduğundan daha iyi gösterilmesine kadar uzanır. Halka açık şirketlerde hisse senedinin piyasa değerini değiştirmek ve üzerinden spekülasyon yapmak, veya azınlıkta kalan ortakların aleyhine ağırlıklı ortak lehine düzenleme yapmak genelde hilelerin gerçek kaynağıdır. Özellikle vergi matrahını ve dağıtılabilir karı azaltabilmek için muhtemel hileli işlemlere aşağıdakiler örnek olarak verilebilir.²²⁷

İşletme yönetimi tarafından yapılabilecek hilelere aşağıdaki örnekleri verebiliriz;

- Kayıt dışı işlemler,
- Belge sahtekârlığı,
- Henüz gerçekleşmemiş bir işlemi gelir olarak kaydetmek,
- Uydurma hesaplar, sahte işlemlerle gelir unsuru yaratmak,
- Arızı işlemlerle bir kerelik gelir yaratmak,

²²⁷ Kaval, s.65

- Zamanında önce veya sonra kayıt, dönemsellik kavramından sapmak, ilgili dönemin gelir ve giderini sonraki döneme aktarmak veya sonraki döneme ait gelir ve gider unsurlarını ilgili döneme aktarmak,

- Satış yolsuzlukları,
- Alış yolsuzlukları,
- İşletme giderlerini yükseltme,
- Özel giderleri işletmeye aktarma,
- Değerleme hileleri,
- Arızı gelirleri gizleme,
- Dönem sonlarında yakın tarihlerde yüksek karlı, olağan olmayan işlemler,
- Borç ve alacak yapısında, faizlerinde ve tahsilât yapısında sorunlar,
- İşletme hakkında dava ve inceleme açılması,
- Yöneticilerin ahlaki ve finansal sorunlar (Kumar, borç, yüz karartıcı işler, dürüst olmamak) yaşaması,
- İzin kullanımına dikkat etmeyen yöneticiler,
- İşletmenin kurumsal yapının (iç denetim, iç kontrol, kurumsal kültür) olmaması,
- Riskli sektörlerde faaliyet göstermek,
- İlişkili taraflarla yapılan işlemlerde yoğunluk,
- İşletmenin çeşitli kesimlerle sürekli sorun yaşaması (denetçiler, kamu kurumları, kamu),
- Çok sayıda farklı banka ile çalışmak. ²²⁸

²²⁸ Süleyman Uyar, "**İşletme Yönetimi Tarafından Yapılabilecek Hileler ve Korunma Yöntemleri**", Muhasebe Türkiye, <http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/suleyman/009/ErişimTarihi:27/04/2008>

Tablo 3: Muhtemel Hileli İşlemler Örnekleri

Satış Yolsuzlukları	*Faturasız Satış Yapılması *Düşük Bedelle Satış Yapılması
Alış Yolsuzlukları	*Naylon Fatura Alınması *Yüksek Bedelli Fatura Alınması *Alış İskontolarının Kayıt Dışı Tutulması
İşletme Giderlerinin Yüksek Gösterilmesi	*Yukarıdakilere ilaveten diğer giderleri yüksek göstermek (Örneğin gereğinden fazla karşılık, amortisman giderleri kaydetmek)
Özel Giderlerin İşletmeye Aktarılması	*Ev veya diğer özel büroları ile ilgili elektrik, su, telefon faturalarının işletmeye ödenmesi. *Özel seyahat ve otomobil giderlerinin işletmeye ödenmesi
Arızı Gelirlerin Kayıt Dışı Tutulması	*Amortismanını tamamlamış duran varlıkların, hurdaların satışının kayda alınmaması.
Değerleme Hileleri (Karı Azaltmak Amacıyla)	*Stokları olduğundan daha az göstermek, *Karşılık giderleri yaratmak veya yükseltmek, *Amortisman giderlerini yüksek hesaplayabilmek için gerçekçi olmayan amortisman oranlarının kullanılması, *Amortisman süresini tamamlamışlara amortisman gideri hesaplamak, *Hurda, artık, defolu malları bilançoya almayarak yok göstermek, *Devlet kağıtlarına, vadeli mevduata, ters repo işlemlerine gelir tahakkuk ettirmemek, *Örtülü Sernaye Dağıtımı, ortakların alacaklarına, kuruluş dönemi sermayesine faiz yürütmek, bunu tahvil ve VDMK ihracı yoluyla legalize etmek, şirkete devamlı borçlu kalmak, *Örtülü Kazanç Dağıtımı, Ortakların diğer şirketlerine veya grup içi diğer şirketlere emsaline oranla daha ucuz mal satmak, Onlardan daha pahalı fiyatlarla mal almak.
Değerleme Hileleri (Karı Artırmak Amacıyla)	*Stokları olduğundan fazla göstermek veya değerlemek, *Karşılık ve reeskont ayırmamak, *Düşük amortisman oranları kullanmak, *Örtülü sermaye faizi elde etmek, *Örtülü kazanç elde etmek.

Kaynak: Hasan Kaval, **Muhasebe Denetimi**, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, 2005, s. 65–66

4.3.Hilelerin Parasal ve Parasal Olmayan Etkileri

4.3.1.Hilelerin Parasal Olmayan Etkileri

Muhasebe hata ve hileleri devlet yönetimini zorlaştırır. Çünkü işletmelerin muhasebesinde yapılacak hileler iyi bir devlet yönetimi için gerekli ve yönetim sürecinin vazgeçilmez unsuru olan istatistiksel bilgilerin sağlıklı ve eksik olmasına neden olacak, bundan dolayı da devlet yönetiminde sorunların saptanması, planlama, uygulama ve denetleme aşamalarında önemli aksaklıklara yol açabilecektir.

Muhasebe hilelerinin bir olumsuz etkisi de hile yapmayan ve yasalara uyan işletmelere yöneliktir. Ülkedeki yasal ortam hile ve yolsuzluk yapanların yanına kar kalacak derecede geniş ve cezalar fiili caydırmaktan yoksun ise, bu durum dürüst ve yasalara uyan taraflarda hile yapmaya yönelik bir eğilim ortaya çıkabilir. Aynı zamanda yasalara titizlikle uyan tarafların hile yapanlar karşısında haksız bir rekabet gibi geride kalmaları sonucu, dürüst işletme yönetimlerinin gerek yasa koyuculara gerekse de hile yapanlara nefreti artabilir. Bu konu toplumsal barış ve huzurla da ilgilidir. Yani hilelerin toplumsal barışı bozucu bir etkisi olmaktadır. Hile konusunun bunun gibi sosyo-psikolojik birçok etkileri bulunmaktadır. Bunların dışından sermaye piyasalarındaki güven unsurunu zedeleyen yönüyle de hilelerin çok büyük olumsuz bir etkisi bulunmaktadır.²²⁹

4.3.2.Hilelerin Parasal Etkileri

A.B.D.’de Sertifikalı Hile Araştırmacıları Kurumu (ACFE) tarafından “2002 Ulusal Mesleki Hile ve Yolsuzluk Raporu” adlı bir rapor yayınlanmıştır. Bu rapora göre Sertifikalı Hile Denetçileri 2002 yılında mesleki hile ve yolsuzluk sonucu olarak gelirlerin %6’sının kaybolabileceğini tahmin etmektedirler. Bu durum ABD’nin Gayri Safi Yurtiçi Hâsılasına uygulandığında yaklaşık 600 milyar\$ ve çalışan başına kaybın da 4500\$ olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca Ernst &Young adlı denetim firmasının araştırma şirketinin yaptığı tahminlere göre ise her yıl 500 milyon çekte yolsuzluk yapılmaktadır. Amerikan Bankacılar Derneği de (American Bankers Association) çekler

²²⁹ Kiracı, s.106–107

üzerinde yapılan hilelerden kaynaklanan maddi kaybı 4,2 milyar dolar olarak belirlemiştir.²³⁰

4.4.Yönetim Hileleri Önlemek Amacıyla Yapılabilecekler

Günümüz iş dünyasında karşı karşıya kalınan en önemli risklerden bir tanesi hiledir. Hile, şirket skandallarının da ortaya koyduğu büyüklüğü ile her işletme ve ekonomi için dikkat edilmesi gereken bir tehdit unsurudur. Hile çeşitli oyunlarla, sahtekârlıklarla, aldatma yöntemleri ile bir kişi veya kurumun varlığının elde edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Araştırmalar göstermektedir ki hile nedeniyle uğranılan kayıplar her yıl biraz daha artmaktadır. Bu çerçevede hile konusuna değinilmeli, önleyici tedbirler alarak hilenin etkisi minimum düzeye çekilmelidir.²³¹

İç kontrol, bir işletmedeki hile, hata, yasa ve yönetmeliklere aykırı fiillerin önlenbilmesinde birinci basamağı oluşturur. Esas itibariyle iç kontrol yönetimin bir sorumluluğudur ve iç kontrol politika ve prosedürleri örgütün yapılanması sırasında oluşturulmuşlardır. İç denetim ise, her türlü düzensizlik veya yasa dışı durumları tespit edip bunlarla ilgili yeni kurallar yerleştirilmesiyle sorumludur. Başka bir ifade ile yönetime, iyileştirici yeni kural önerilerinde bulunur. Yönetim gerekli görür ise, düzeltici eylemleri geliştirir.²³²

Bağımsız denetçinin mali tablolar hakkında bir kanı oluşturması temel amaçtır. Ayrıca bunun yanında bazı yan amaçlar da bulunmaktadır. Bu amaçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.²³³

- Mali tablolar hakkında bir kanı oluşturmak.
- Hata ve hileleri ortaya çıkarmak
- Denetimin oluşturduğu moral etkisiyle hata ve hileleri önlemek

²³⁰ Kiracı, s.104

²³¹ Hasan Abdioğlu, “Mortgage Sözleşmelerinde Üçüncü Taraflarca Yapılan Hileler ve Bu Hileleri Ortaya Çıkarmaya Yönelik Kırmızı Bayraklar”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı: 35, 2007,s.170

²³² Münevver Yılancı, “Denetim Komitesinin İç Denetim Etkinliğini Sağlamadaki Ve Hileleri Önlemedeki Rolü”, **Muhasebe Ve Denetime Bakış**, Sayı 8,2003,s. 26–27

²³³ Nejat Bozkurt, “Muhasebe Denetiminde Parasal Birim Örneklemesi Yöntemi Ve Bir Uygulama”, Yayın No: 368: İstanbul, M.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları,1985,s.12–13

- Çeşitli konularda yönetime önerilerde bulunmak

İşletmelerin mali tablolarını bozmaya yönelik yönetim hilelerini diğer tüm hilelerde olduğu gibi tümüyle ortadan kaldırmanın olanağı bulunmamaktadır. Amaç bunları en aza indirebilmektir. Bu amaçla işletmelerde alınabilecek bazı önlem önerileri bulunmaktadır. **Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:**

- Uyumlu bir tepe yönetimi oluşturmak,
- Hileli raporlamayı önlemeye ve ortaya çıkartmaya yönelik bir iç kontrol yapısı kurmak,
- İşletmenin işleyişi ile ilgili kuralları yazılı bir duruma getirerek geliştirmek ve güçlendirmek,
- Etkili bir iç denetim bölümü oluşturmak,
- Yönetim kurulu içinden seçilecek bir denetim komitesinin yönetimin gözlenmesi ve değerlemesinin yapılmasında etkili bir rol almasını sağlamak,
- İşletme dışı denetim firmaları ile etkili çalışmalar gerçekleştirmek,
- İşletme çalışanlarının bildiklerini anlatabilecekleri güvenli bir mekanizma oluşturmak.²³⁴

²³⁴ Nejat Bozkurt, “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Yıl:9, Sayı:12, 2000, s.18–21

4.FİNANSAL TABLO HİLELERİ

4.1.Bilânço Hesaplarında Yapılan Hileler

4.1.1.Kasa Hesabının Tanımı, İşleyişi (100)

Bu hesap, işletmenin elinde bulunan ulusal ve yabancı paraların, TL karşılığının izlenmesi için kullanılır.

Tahsil olunan para tutarları borç, ödemeler ve bankaya yatırılan para tutarları alacak kaydedilir. Hesap daima borç bakiyesi verir veya sıfır olur. Hiçbir şekilde alacak bakiyesi vermez.²³⁵

4.1.1.1.Kasa Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Kasa hesabı işletmenin en likit hesabı olması açısından **hile ve hileli işlemler** açısından en cazip hesaptır.²³⁶ Nakit tüm varlık kalemleri içinde en likit olanıdır. Bu nedenle de yolsuzluk yapmak isteyenler için en uygun kalemdir.²³⁷

Para, hırsızlık ve yolsuzluktan kolay etkilendiğinden, para ile ilgili iç kontrol prosedürleri paranın tahsil edildiği andan itibaren uygulanmalıdır.²³⁸ Nakit ile ilgili büyük defter kaydını ve kasa tahsil (giriş) yevmiyesi kaydını yapan kişinin, nakit ile ilgili başka bir muhasebe kaydı yapması engellenmiş olmalıdır. Böyle olmaması halinde yolsuzluk yapılmasına fırsat yaratılmış olur. Bir kişinin hem büyük deftere ve hem de alacaklar yardımcı hesaplarına kayıt düşebildiğini varsayalım. Bu kişi nakdi tahsil eden ile anlaşır ve uygun olmayan muhasebe kayıtları yaparak parayı zimmetine geçirebilir ya da çeşitli muhasebe hata ve hilelerine yol açabilir. **Örneğin;** tahsilâtı kendisinde saklayarak kasa hesabı yerine çeşitli giderler hesabına, borç ve alacaklar hesabına alacak kaydı düşerek, alacaklar yardımcı hesaplarında tahrifat yapabilir.²³⁹

²³⁵ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.37

²³⁶ Küçük, s.120

²³⁷ Güredin, **Denetim**, s.221

²³⁸ Celal Kepekçi, **Bağımsız Denetim**, İstanbul; Avcıol Basım Yayın,5. Baskı,2004,s.180

²³⁹ Güredin, **Denetim**, s.248–249

Kasa hesabının alacak toplamı, borç toplamından büyükse, yanlış bir kayıt söz konusudur. Bu yanlışlığın muhasebe kurallarına göre düzeltilmesi gerekir.²⁴⁰ Böyle bir durumun anlamı, işletmeye fiilen giren bir nakdin girdiği tarihte kayıtlara intikal ettirilmemiş olmasıdır.²⁴¹

Firma sahiplerinin kişisel harcamalarını firma kasasından yapmaları da uygulamada sık karşılaşılan bir olaydır. Bu durumda da kasada önemli ve anormal sayılabilecek derecede yüklü paralar kaydi olarak mevcuttur. Firma sahiplerinin şahsi harcamaları firma kasasından karşılanmasına rağmen, yasal açıdan geçerli ve firma ile ilgili kayıtlara alınabilecek belge mevcut olmadığından kasada kaydi paralar görülmektedir.²⁴² Bu durumda, kasa hesabı bakiyesi gerçeği yansıtmadığı gibi, ortaklara faizsiz para kullanılmakta veya kar yıl içinde dağıtılmaktadır. Bu nedenle, Kasa Hesabının bakiyesinin yüksekliği örtülü kazanç dağıtımı yapıldığı kuşkularını arttırmaktadır.²⁴³

Taşınması en kolay, ispatı ise neredeyse en zor varlıklardan biridir. Kişinin üzerinde bulunan paranın, çok dikkat çekici bir özelliği olmaması durumunda, üzerinde bulunan kişi dışında bir kişi ya da kuruma ait olduğunun ispatı, seri numaralarının alınması dışında pek mümkün olmayabilir. Nakit olarak alınıp başka bir varlık haline getirilmesi, **Örneğin;** bir taşınmaz alımı, kimi durumlarda bankaya yatırılması, kiralık kasalarda saklanması veya başkasına verilmesi gibi durumlarda ise ispatı daha da güçleşmekte, imkânsız hale gelmektedir.²⁴⁴

Bir işletmede genellikle para ve öteki değerler bunları korumakla görevli olanlar tarafından zimmete geçirilmek suretiyle bütünüyle veya bir kısmı ile ortadan kaldırmakta ve yok edilmektedir.²⁴⁵ Küçük çaplı zimmete geçirme için ideal bir hesaptır. Özellikle kasadan sorumlu veznedar, tahsildar veya muhasebe elemanları tarafından yapılan hile olaylarıdır. Ancak genellikle tamamen zimmete geçirme değil, söz konusu personel tarafından geçici sürelerle kendi çıkarları için kullanıldıktan sonra

²⁴⁰ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.37

²⁴¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.406

²⁴² Küçük, s.125–126

²⁴³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.406

²⁴⁴ Küçük, s.120

²⁴⁵ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İstanbul; Çeltüt Matbaacılık, 1975, s.67

yerine koyma şeklinde gerçekleşir. Dolayısıyla büyük çaplı bir zarar söz konusu olmaz²⁴⁶

Anlaşmalı hırsızlık; Özellikle yüklü miktarda nakit tahsilât veya ödemenin yapılacağı durumlarda dışarıdan insanlarla anlaşarak, paranın çalındığı görüntüsü altında yapılan hırsızlık türüdür. Riske değer tutarlar için, genellikle bir kez denenebilen ve riskli bir yöntemdir.

Harcama belgeleri üzerinde oynanarak yapılan hileli işlemler; Harcama belgelerinin suretleri üzerinde çeşitli yollarla oynanarak, gerçek belge tutarı ile tahrif edilen belge tutarı arasındaki farkın zimmete geçirilmesi suretiyle gerçekleştirilir. Scanner ile tarama, karşı firma muhasebe servisi ile anlaşarak ortaklaşa gerçekleştirme veya tutarlar üzerinde özellikle sıfır (0) rakamları ile oynamak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu durumda asıl belge içerik, tutar ve diğer yönleriyle tamamen gerçek bir belge olmakta, ancak firmada muhasebe kayıtlarına aktarılan belge sahte veya muhteviyatı itibariyle yanlış veya yanıltıcı bir belge özelliği taşımaktadır.

Kasa hesabında izlenen yabancı paralarla ilgili olarak test edilmesi gereken husus ise bunların bilânço gününde Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre değerlendirip değerlendirilmedikleridir.²⁴⁷

Yabancı paraların değerlemesinde kullanılan kurlarda hileli işlemler; Özellikle işlemlerin çoğunun yabancı paralar üzerinden yapıldığı firmalarda yabancı paraların düşük kurlarla değerlendirilerek aradaki değerlendirme farklarının zimmete geçirilmesi suretiyle gerçekleştirilirler. Ayrıca yine sıfır (0) rakamı üzerinde oynama yapılarak da döviz cinsinden zimmete geçirme gerçekleştirilebilir.

Ayrıca çift taraflı kayıt tekniği nedeniyle, kasa hesabında ortaya çıkan hata ve hilelerin sadece nakit boyutu değil, diğer taraf işleminin ne olduğu da çok dikkatle izlenmeli, olay sadece kasadaki nakit mevcudun fiilen ortadan kalkması gibi düşünülmemelidir. **Örneğin;** harcama belgesi üzerinde oynama yapılmak suretiyle zimmete para geçirme fiili işlenmişse, bu harcama belgesinin içeriği de zimmete

²⁴⁶ Küçük, s.121–122

²⁴⁷ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.406

geçirilen para kadar önem kazanmaktadır. Bu harcama belgesi, hammadde alımı ile ilgili bir belge ise, doğrudan üretim ve stok maliyetlerini, dolaylı olarak da satış fiyatı ve satış miktarını etkileyecektir. Bu harcama belgesi demirbaş alımı ile ilgiliyse, hem amortismanlar yoluyla giderleri arttıracak, dolaylı vergi kaçacağına neden olacak, bilânçoda maddi duran varlık grubunun daha yüksek tutarla yer almasını sağlayacak, dolayısıyla aktif toplamının artmasını sağlayacaktır. Bunların sonucu olarak da mali tablolar gerçeği yansıtmayacak, hileli raporlama yapılmış olacaktır. Harcama türü ne olursa olsun, bu işlemde firma her türlü zarar görmüş olacaktır.²⁴⁸

Küçük tutarlardaki ödemelerin yapılacağı bu kasadan bir işlem için yapılabilecek azami harcama miktarının işletmece tespit edilmiş olması gerekir. Bu kasadan yapılacak ödemelerin sınırlı oluşu önemli miktarda yolsuzluk yapılması olasılığını ortadan kaldırır.²⁴⁹

Kredili satış müşterisinden gelen tahsilâtın çalınması halinde, hırsızlığı yapan, müşteriden olan alacak hesabını azaltmak için şu yollardan birine başvurur:²⁵⁰

- Satış iade ve indirimi olarak kayıt yapar.
- Müşteriden olan alacakları tahsili imkânsız nitelendirerek kayıttan siler.
- Bir başka müşteriden olan tahsilâtı kaydırarak, hırsızlığın yapıldığı hesaba yansıtır.

Denetim bulguları sonucu aşağıdaki kasa hesabı hilelerine rastlamak mümkündür:²⁵¹

- Tahsilat işlemi, sermaye ödemesi için ortaklardan yapılan fiktif tahsilata dayanmaktadır.

²⁴⁸ Küçük, s.121–125

²⁴⁹ Ferruh Çömlekçi, **Mali Tabloların Denetimi**, Eskişehir; Birlik Ofset,1997, s.61

²⁵⁰ Güredin, **Denetim**, s.147

²⁵¹ Selim Şen, **“Hatalı ve Hileli İşlemlerin Tespiti İçin Denetim Teknikleri”**, Ankara; Yaklaşım Yayıncılık,2003,s.50

- Tahsilât tutarı özgün belge tutarından farklıdır.
- Tahsilât işlemi, işletmenin ticari faaliyetine dayanmamaktadır.
- Ortaklara nakit kullandırmanın bir sonucu olarak kasa hesabı yüksek bakiyede seyretmektedir.
- Kasa hesabının yüksek bakiyede seyretmesinin nedeni kayıt dışı gelir elde edilmiş olmasıdır.
- Tediye işlemleri fiktif gider belgelerine dayanmaktadır.

4.1.2.Alınan Çekler Hesabının Tanımı, İşleyişi (101)

Bu hesap gerçek ve tüzel kişiler tarafından işletmeye verilmiş olup, henüz tahsil için bankaya verilmemiş veya ciro edilmemiş çeklerin izlenmesini sağlar.

Alınan çekler yazılı değerleri ile borç, bankadan tahsil veya ciro edildiğinde alacak kaydedilir. Bu hesap gerçek ve tüzel kişiler tarafından işletmeye verilmiş olup, henüz tahsil için bankaya verilmemiş veya ciro edilmemiş olan çeklerin izlenmesinde kullanılır.

Bu çeki alan taraf Alınan Çekler hesabına borç, çeki verenin hesabına (genellikle alıcılar hesabına) alacak yazar. Çek ciro edildiği, bankadaki ticari mevduat hesabına yatırıldığı veya tahsil edildiği zaman Alınan Çekler hesabı alacaklandırılır, sırasıyla Satıcılar, Bankalar veya Kasa hesabı borçlandırılır.²⁵²

4.1.2.1.Alınan Çekler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Alınan çekler ile verilen çeklerin vadeli olması halinde, vadeli çekler senetler hesabında izlenecektir. Aksi takdirde verilen vadeli çekler nedeniyle, bankalar hesabı sürekli olarak eksi (negatif) tutarlarda olabilir ve dönem sonlarında düzenlenen bilânçoların yanlış yorumlanmasına ve yanlış analiz sonuçlarına ulaşılmasına yol

²⁵² Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.46–47

açabilirler. Özellikle net işletme sermayesini olumsuz etkileyeceğinden işletme için kısa sürede telafi edilemeyecek olumsuz sonuçların doğmasına yol açabilir.²⁵³

Denetim bulguları sonucu aşağıdaki alınan çekler hesabı hilelerine rastlamak mümkündür:²⁵⁴

- Çek tahsili banka hesap ekstresinde görünmesine rağmen, kayda alınmamıştır.
- Tahsil edilen çek tutarı kayda geçirilmemiştir.
- Alınan çekler örtülü sermaye ilişkisiyle ilintilidir.
- Alınan çekler, örtülü kazanç ilişkisiyle ilintilidir.
- Alınan çekler, fiktif satış karşılığında sehven kayda alınmıştır.

4.1.3.Bankalar Hesabının Tanımı, İşleyişi(102)

Bu hesap, işletme tarafından yurtiçi ve yurtdışı banka ve benzeri finans kurumlarına yatırılan ve çekilen paraların izlenmesini sağlar.

Bankalara para olarak veya hesaben yatırılan değerler borç, çekilen tutarlar ile üçüncü kişilerce tahsil edildiği anlaşılan çek ve ödeme emirleri alacak kaydedilir.²⁵⁵

4.1.3.1.Bankalar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Kasa hesabından sonra likidetisi en yüksek hesaplardan birisi Bankalar hesabıdır. Bu nedenle **hileli işlemler** için çok uygun bir hesaptır.²⁵⁶

Bu hesabın borç kalanı, bankalarda mevcut parayı gösterir. Bankalar hesabının borç kalanı bankalar tarafından gönderilen Hesap Ekstreleri ile karşılaştırılır. Eksik veya yanlışlık söz konusu ise gerekli düzeltme kayıtları yapılır.²⁵⁷

²⁵³ Küçük, s. 130

²⁵⁴ Şen, s. 60

²⁵⁵ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.50

²⁵⁶ Küçük, s. 125

Bu hesaba borç kaydedilen havaleler ile çek tahsilleri ve alacak kaydedilen ödeme emirleri ile üçüncü kişilerce tahsil edilen çeklerin, işletmenin mal hareketleriyle irtibatlandırılması ve böylece nakit akımıyla mal ve hizmet akımının tutarlığının ölçülmesidir.

Bu hesapla ilgili olarak test edilmesi gereken diğer bir husus da dönem faiz gelirlerinin kar zarar hesabına intikal ettirilip ettirilmediğidir. Ayrıca, yabancı para cinsinden mevduatın Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre değerlemeye tabi tutulup tutulmadığına da bakılmalıdır.²⁵⁸

Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan VUK genel tebliği ile 8.000,00 YTL'nı aşan tahsilat ve ödemelerin banka veya özel finans kurumları aracı kılınarak yapılması ve bu kurumlarca düzenlenen dekont veya hesap bildirim cetvelleri ile tevsiki zorunlu hale getirilmiştir. Bu düzenlemenin amacının *“ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran olayların mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesi”* olmakla beraber, kasa ve bankalar üzerinde yapılacak **hileli işlemler** üzerinde de etkili ve caydırıcı olacağına inanmaktayız.²⁵⁹

Farklı işlemler için farklı hesaplar kullanılması; işletmenin banka hesaplarının işleyişi, çalışılan banka ve bu bankalara ait kullanılan hesap sayısı **hileli işlemler** için bir gösterge olabilir. Yüksek tutarlı işlemlerin bankalar aracılığıyla yapılması zorunlu hale getirilmiştir ancak, bankacılık işlemleri nedeniyle ödenen faizler, komisyonlar ve pul bedelleri de işletmeler için ayrı bir maliyet unsurudur. Ancak, farklı işlemler için ayrı hesaplar açılması, aynı şubede açılmış hesap varken yenilerinin açılması, bankacılık işlemlerinden yararlanılmayan ve genellikle bir ya da birkaç işlem için açılmış hesapların bulunması gibi işlemler Bankalar Hesabında **hile ve yolsuzluk** yapılma ihtimalinin yüksek olduğunun göstergesidir.

İşlemin yapıldığı tarih ile ekstrenin geliş tarihinin farklı olması; Bankalar hesabı ile ilgili işlemler ancak bankadan gelecek ekstre ile kontrol edilerek netleştirilir ve mutabakat sağlanır. Ancak, farklı bankaların bu konuda farklı çalışma şekilleri

²⁵⁷ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.50

²⁵⁸ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.407

²⁵⁹ Küçük, s. 126

mevcuttur. Bazı bankalardan günlük ekstre almak mümkünken, bazıları ancak aylık ekstre göndermektedirler. Bunda ekstre gönderilecek hesabın türünün de önemi vardır. Bankalar hesabında yapılan **hileli işlemlerde** en çok işlem tarihi ile ekstre tarihi arasındaki farklılığın kullanıldığı dikkat çekmektedir. **Hileli işleme** başvuran personel ekstre gelip diğerleri durumu öğreninceye kadar kendini kurtaracak gerekli tedbiri alacak zamanı yaratmaktadır.

Sahte imza kullanılması; küçük ve orta boy işletmelerde, firma sahipleri tarafından firmada güvendikleri elemanlarının, kendileri tarafından teşvik edildiği bir yöntem sayılır. Acil işler nedeniyle bulunamadıkları zamanlarda evrakları elemanlarına imzalatmakta hemen hiç sakınca görmedikleri durumlara, uygulamada sıkça karşılaşılmaktadır. Firma sahibi tarafından kendi imzasının taklit edilmesi teşvik edilen kişi bir gün bunu firma sahibi aleyhine kullanabilmekte veya firmadaki durumdan bir şekilde haberdar olan personel art niyetli davranarak bu yola başvurabilmektedir. Aynı şekilde imza sirkülerinin fotokopi ve diğer yollarla değiştirilmesi ve bu yolla hileye başvurulması da yine sıkça karşımıza çıkan hususlardır.

Ödeme araçları üzerinde oynanarak yapılan hileler; Kasa hesabında anlatıldığı gibi ödeme aracı üzerindeki rakamlar değiştirilmek suretiyle aradaki farkın kendi adına zimmete geçirilmesi şeklinde yapılır.

Genellikle ödemelerle ilgili kişi tarafından, firma çeki veya talimatta bankadan yüklü miktar paranın çekilerek kayıplara karışılması şeklinde olur.²⁶⁰

4.1.4.Verilen Çekler Hesabının Tanımı, İşleyişi (103)

Kişilere çek ve ödeme emri verildiğinde hesaba alacak; çek ve ödeme emirlerinin bankadan tahsil edildiği anlaşıldığında bu hesaba borç Bankalar hesabına alacak kaydedilir.

Verilen çekler ve ödeme emirleri işletmenin borcunu gösterir ve bilânçonun pasifinde olması gerekir, ancak bu hesap pasif karakterli bir hesap olmasına rağmen, aktifteki bankalar hesabını düzenleyen bir hesaptır.²⁶¹

²⁶⁰ Küçük, s. 125

4.1.4.1.Verilen Çekler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Örneğin; keşide edilmiş bir çekin tahsili için geçen süreden yararlanılarak yapılan yolsuzluktur. Bir bankaya yazılan çekin tahsil edilmesi belirli bir süreyi alır. İşletmede çalışanlar banka hesabından bir çek keşide etmek suretiyle, daha önce zimmetlerine geçirdikleri paralar nedeniyle meydana gelen kasa açığını gizlemeye çalışırlar. ²⁶² Veznedar kasadaki parayı veya müşterilerden alınan çekleri veyahut satıcılara ve diğer alacaklılara verilmek üzere düzenlenen hamiline ait çekleri zimmetine geçirebilmektedir. ²⁶³

Ödeme belgeleri üzerinde tahrifat yapılarak gerçekleştirilen hileli işlemler; Özellikle çekle veya bankaya verilen talimatlarla yapılan ödemelerde scanner ile tarama veya tutarlar üzerinde özellikle sıfır (0) rakamları ile oynamak suretiyle gerçekleştirilir. Bu durumda imzayı atan kişi ödeme tutarı kadar bir belgeyi imzaladığını sanırken, aslında bankadan çekilen tutar çok daha yüklü bir tutar olmakta, aradaki tutar ise işlemi gerçekleştiren personelin zimmetine geçmektedir. ²⁶⁴

Verilen çekler hesabının bankalar hesabı ile birlikte ele alınması ve aktifi düzenleyici olma özelliği nedeniyle, hile ve suiistimallere açık bir hesaptır. Özellikle muhasebe defterlerine kayıt işlemi ile tahsilâtların kontrolünün aynı kişi ya da kişilerce yapılıyor olması hileye zemin hazırlayıcı bir unsurdur.

Ayrıca, işletmenin kendi ihtiyaçları için bankalardan çekilecek nakitlerde çek yerine daha çok ödeme emri kullanması günümüz uygulamasında çok sık karşılaşılan bir husustur. Bunda çek yapraklarının kıymetli evrak olmasının gereği harca tabi olması nedeniyle işletmeye ayrıca bir maliyet yüklemesinin ve bankaların çek karnesi verirken, özellikle üst üste yaşanan ekonomik krizler sonrası oluşan olumsuzluklar nedeniyle, daha seçici ve ketum davranmalarının da etkisi büyüktür. Ancak bu durum da özellikle

²⁶¹ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.55

²⁶² Güredin, **Denetim**, s.248–249

²⁶³ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İstanbul; Çeltüt Matbaacılık,1975,s.67

²⁶⁴ Küçük, s. 121–122

tahsilâtla ilgilenen personelin tahsilâtlarda hile ve yolsuzluk yapma olasılığının arttırmaktadır.²⁶⁵

4.1.5.Diğer Hazır Değerler Hesabının Tanımı, İşleyişi (108)

Nitelikleri itibariyle hazır değer sayılan pullar, vadesi gelmiş kuponlar, tahsil edilecek banka ve posta havaleleri (yoldaki paralar) gibi değerleri kapsar.

Bu değerler elde edildiğinde hesabın borcuna, elden çıkarıldığında da hesabın alacağına kaydedilir.

Bu hesabın yardımcı hesapları şunlar olabilir:

- Kredi Kartı Slipleri
- Hisse Senedi ve Tahvil Kuponları
- Pullar
- Yoldaki Paralar²⁶⁶

Herhangi bir varlığın diğer hazır değerler grubunda ele alınabilmesi için;

- Her an nakde çevrilebilme özelliğine sahip olabilmeli,
- Nakde çevirme sırasında herhangi bir değer kaybına uğramamalı,
- Kasa, banka ve çek hesapları arasında değerlendirilebilir nitelikte olmaması gerekmektedir.

4.1.5.1.Diğer Hazır Değerler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Bu grupta özellikle dikkat edilmesi gereken kredi kartı ile yapılan işlemlerdir. Taşıma kolaylığı, nakit yerine hemen her yerde kullanılabilirliği, çeşitli taksit ve indirim imkânları sunması, hediye ve indirim puanlarının olması gibi nedenlerle kredi kartı

²⁶⁵ Küçük, s. 130–131

²⁶⁶ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.57

kullanımı ayrıca teşvik edilmektedir. Bu özellikleri nedeniyle kredi kartları, özellikle perakende satış yapılan hemen tüm sektörler tarafından artık günümüzde vazgeçilmez ödeme araçlarından biri haline gelmiştir.²⁶⁷

Özellikle kurumsallaşmamış işletmelerde daha belirgin şekilde gözlemlenebilen, vergisel kaygılarla vergi matrahını olduğundan daha düşük gösterme çabası içindeki işletmeler kredi kartı ile yapılan satışları bu amaç için kolaylıkla kullanabilmektedirler. Burada kredi kartı ile yapılan satışlar, satış hesabına kaydedilmemiş olabileceği gibi kredi kartı ile yapılan satışların denetiminin daha kolay olacağını düşünen işletme yönetimi sadece kredi kartı ile yapılan satışları yasal defterlere aktarmış da olabilir.

Hangi surette olursa olsun satış hâsılatının gizlenmesi stoklar hesabını da doğrudan ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, kredi kartı ile yapılan satışlarda sadece satışlar, satış hâsılatı ve satışların maliyeti hesapları değil, aynı zamanda stoklar hesabı da dikkatle incelenmeli, fiili stoklarla kaydi stokların birbirini tutup tutmadığı kontrol edilmelidir.

Kredi kartı ile yapılan satışlar haricinde bu hesap çok fazla hareketli bir hesap olmaması nedeniyle **hata ve hilelerin** çok sıklıkla yapıldığı hesaplardan olmamakla birlikte özellikle vadesi gelmiş kuponlar ile kredi kartı ile yapılan satışlar konusunda dikkatli olunması gerekir. Diğer taraftan posta ve banka havalelerinin de **hileli işlemler** için uygun olduğunu söylemek mümkündür.²⁶⁸

4.1.6.Menkul Kıymetler Hesap Grubu

Menkul kıymetler, faiz geliri ve kar payı sağlamak veya fiyat değişmesinden yararlanarak karlar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım fonu katılma belgesi, kar zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi menkul kıymetler ile bunlara ait değer azalma karşılıklarının izlenmesi amacıyla kullanılır. Bu grup aşağıdaki hesaplardan oluşur.

²⁶⁷ Küçük, s. 133–134

²⁶⁸ Küçük, s. 134–135

4.1.6.1.Hisse Senetleri Hesabının Tanımı, İşleyişi (110)

Geçici olarak, elde tutulan hisse senetleri bu hesapta izlenir. Yani elde tutulan hisse senetleri geçici yatırım niteliğindeyse bu hesapta izlenir.

Hisse senetleri edinildiğinde (diğer menkul kıymetler de dahil) alış bedeli üzerinden 110 Hisse Senetleri hesabına borç elden çıkarıldığında aynı bedel üzerinden (alım bedeli) alacak yazılır.²⁶⁹

4.1.6.2.Özel Kesim ve Kamu Kesimi Tahvil Senet Ve Bonoları Hesabının Tanımı, İşleyişi (111–112)

Özel sektörün çıkarmış bulunduğu tahvil, senet ve bonolar 111.Özel Kesim Tahvil Senet Ve Bonoları, hesabında izlenir.

Kamu tarafından çıkartılmış bulunan tahvil, senet ve bonolar ise 112 Kamu Kesim Tahvil Senet Ve Bonoları, hesabında izlenir.

Özel ve Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları edinildiğinde alış bedeli üzerinden yukarıda yer alan ilgili olduğu hesaba borç, elden çıkartıldığında ise, aynı bedel ile alacak yazılır.²⁷⁰

4.1.6.3.Diğer Menkul Kıymetler Hesabının Tanımı, İşleyişi (118)

Hisse Senetleri, kamu ve özel sektör tarafından çıkarılmış bono ve senetlerin dışındaki diğer menkul kıymetlerin takip edildiği hesaptır.

Menkul kıymetler edinildiklerinde alış bedelleri üzerinden yukarıdaki hesaplara borç, elden çıkarıldıklarında ise aynı bedel ile alacak kaydedilir.²⁷¹

²⁶⁹ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.60–61

²⁷⁰ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**,s.67

²⁷¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.408

4.1.6.4.Menkul Kıymetler Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Sermaye hesabı niteliği gereği çok fazla hareketli olmayan bir hesap olduğundan personel tarafından hileli işlemlerin gerçekleştirilmesi için uygun bir hesap değildir. Daha çok mali tabloların iyi görülmesi için yönetim veya firma sahipleri tarafından hileli işlemler için kullanılırlar.

- Hesap planında taahhüt edilen sermayenin tamamı görüldüğünden, sermayenin ödenmemiş bölümünün dönem içinde ödeneceğinin sözlü olarak taahhüt edilmesi ve bu yolla karşı firmalar veya bankalardan çıkar sağlanması.
- Aynı olarak taahhüt edilen sermayenin kayıtlara alınırken yapılacak değerlemesinin, üçüncü kişileri yanıltacak veya sermaye hesabının olması gerekenden daha yüksek görünmesini sağlayacak şekilde yapılması.²⁷²Bu gruptaki hileli işlemlere örnek olarak verilebilir.

Hisse senetleri hesabında dikkat edilmesi gereken hususlar hisse senetlerinin alımı, izlenmesi ve elden çıkarılmasıyla dönem sonlarında yapılacak envanter ve değerlendirme işlemleridir.²⁷³

Bu gruptaki hileli işlemler daha çok borsaya kayıtlı şirketlere ait hisse senetleri ile ilgilidir. Hisse senetleri sahibine ortaklık, yönetime katılma, yeni pay alma gibi özellikler de sağladığından karlılığın yanı sıra ortaya çıkacak zarara da ortak olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla borsaya kayıtlı hisse senetlerine kısa süreli de olsa kar elde etme beklentisiyle yatırım yapmak her zaman yüksek risk taşır. Borsa, piyasadaki her tür olumlu ve olumsuz şarttan anında etkilenen ve spekülörlerin her zaman devrede olduğu bir sistem olma özelliği nedeniyle dikkatli yatırım yapılması gereken bir yatırım aracıdır. Yüksek risk yüksek getiri gibi algılandığından, işletme çalışanları işletme varlıklarını borsaya kısa süreli yatırım yaparak değerlendirmek ve bunu işletme kayıtları ve yetkililerinin bilgisi dışında yapmak suretiyle **hileli işleme** başvurmuş olabilirler. Böylece işletmenin parasıyla borsadan yüksek paralar kazanacak, işletmenin

²⁷² Küçük, s. 179–180

²⁷³ Tuba Yaman, "Finansal Tablolar Aracılığı İle Kullanıcılara Yanıltıcı Bilgi Sunulması Ve Sonuçları", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2008), s.188

parasını yerine koyup, aradaki karı kendisi alacaktır. Yüksek risk her zaman yüksek risktir. Yüksek getiri getirmediği zamanlarda yüksek kayıplara da neden olacaktır.²⁷⁴

Hisse senedi alımı konusunda işletmenin belirlediği bir politika varsa bu tespit edilmelidir. Menkul kıymetlerin alımı konusunda kimlerin yetkilendirildiği ve bu yetkilerin nasıl kullanıldığı önemlidir. İç denetim açısından bu yetkinin kötüye kullanımı işletme varlıklarının ve karlılığının korunması anlamına gelirken hem iç denetçi hem bağımsız denetim ve hem de yeminli mali müşavirlerce yapılacak denetimlerde hisse senetlerinin alımında yapılacak hileli işlemler önem arz edecektir. Hisse senedi alımlarında karşılaşılabilecek hileli işlemlerin temelinde borsaya kote edilen hisse senetlerinde alım bedeli ile borsa veya pazar değeri arasında önemli farklılıkların olması gelir. Diğer hisse senetlerinde ise nominal değer ile alım değeri arasındaki farklılıklar önem arz edecek tutarlara ulaşmış ise göz ardı edilmemelidir.²⁷⁵

Bu hesapta yer alan kıymetlerin değerlendirme hükmüne uygunluğunun araştırılması gerekir.²⁷⁶ Satın alınan hisse senetlerinin borsaya kayıtlı şirketlere ait olup olmadığı özellikle değerlendirme konusunda özellik arzeden ve alındığı tarihten satış tarihine kadar olan sürecin dikkatle izlenmesini gerekli kılan önemli bir husustur. Borsaya kote edilmiş hisse senetlerinde alış bedeli, borsa rayici ve pazar değeri olmak üzere üç farklı rakam söz konusudur ve hangi rakamla değerlendirildiğine bağlı olarak hileli işlem gerçekleşebilir. Borsaya kayıtlı olmayan hisse senetlerinde de nominal bedel ile alım bedeli olmak üzere iki farklı değerlendirme kriteri karşımıza çıkmaktadır. Hisse senetlerine yönelik hileli işlemler değerlendirme kriterleri ile oynanarak gerçekleştiğine göre, hisse senetleri hesabında yapılabilecek hileli bir işlemin ortaya çıkartılabilmesi için hisse senetlerinin elden çıkarılmasıyla ilgili olarak düzenlenen belgeler ve kayıtlar karşılaştırılmalıdır.²⁷⁷

Hisse senetlerine yönelik hileli işlemler genellikle senetlerin elden çıkarılması sırasında olacaktır. Bu nedenle hisse senetleri hesabında yapılabilecek hileli bir işlemin ortaya çıkartılabilmesi için hisse senetlerinin elden çıkarılmasıyla ilgili olarak

²⁷⁴ Küçük, s. 136

²⁷⁵ Yaman, s. 188

²⁷⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.408

²⁷⁷ Küçük, s. 137-138

düzenlenen belgeler ve kayıtlar karşılaştırılmalıdır. Kayıtlarda yer alan çıkış tarihiyle fiili elden çıkarılış tarihinin aynı olmasına özen gösterilmelidir. Hisse senetleri kayıtlar üzerinde daha düşük bir bedel ile çıkarılmış bir şekilde gösterilebilir.²⁷⁸

Hisse senetlerinin borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması durumunun ortaya çıkması halinde karşılık ayrılmalıdır. Karşılık ayrılmadığı durumlarda, mali tabloları kullananlar yanıltılmış, yanlış bilgilendirilmiş olur ki, bu da bir çeşit hiledir. Üstelik bu durumda 3. kişiler dediğimiz işletmeyle ilgili kişi ya da gruplar, işletme sahip ve yöneticileri tarafından aldatılmaktadır ve zarar işletme dışında ancak işletmeyle ilgili kişilere yönelmekte ve zarar daha ciddi boyutlara ulaşabilmektedir.²⁷⁹

Hisse senetleri satın alınan şirketlerin veya şirket sahip ve yöneticilerinin, hisse senetlerini satın alan işletme ile veya işletme sahip ve yöneticileri ile herhangi bir bağları olup olmadığı konusu da araştırılması gereken önemli bir husustur. Hisse senetlerinin alış-satışı yoluyla spekülasyon yaratmak, şirketin içinde bulunduğu zor durumdan çıkmasını sağlamak, hisse senetlerinin değerini artırmak veya azaltmayı istemek gibi nedenlerle işletme ile olan ticari ilişki veya işletme sahip ve yöneticilerinin akrabalık, her iki şirkette yöneticilik yapmak, şirketlerin hissedarı olmak gibi durumlardan yararlanarak çıkar sağlamak amacıyla bu işlemler gerçekleştirilmiş olabilir. Bu da üçüncü kişilere karşı yapılmış bir çeşit **hileli işlemdir**.²⁸⁰

4.1.7. Ticari Alacaklar Hesap Grubu

Tekdüzen Hesap Planına uygun bilânçoda likidite ölçüsüne “Dönen Varlıklar” ve “Duran Varlıklar” içinde ikili bir ayırmada gösterilen bu hesap ve alt hesaplarını söz konusu ayırımı yok sayarak belirtmeye çalışacağız.²⁸¹

Bir yıl içinde paraya dönüşmesi öngörülen ve işletmenin ticari ilişkisi nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz alacaklar bu hesap grubunda gösterilir. Ticari ilişkilerden dolayı ana kuruluş, iştirak ve bağlı ortaklıklardan olan alacaklar varsa, bu

²⁷⁸ Yaman, s. 188

²⁷⁹ Küçük, s. 137–138

²⁸⁰ Küçük, s. 138

²⁸¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.408

gruptaki ilgili hesapların ayrıntılarında açıkça gösterilir. Bu grupta aşağıdaki hesaplar yer alır.

4.1.7.1.Alıcılar Hesabının Tanımı, İşleyişi (120;220)

İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan kısa vadeli senetsiz alacaklarının izlenmesi için kullanılır.

Senetsiz alacağın doğması ile bu hesaba borç tahsil edilmesi (ödemeler, aktarmalar ve hesaben mahsuplar dahi) alacak kaydedilir.²⁸²

4.1.7.2.Alıcılar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Senetsiz alacakların izlendiği 120 Alıcılar Hesabı bu nedenlerle firmalar açısından önemlidir. Bu hesap yine aynı nedenlerle **hileli işlemler** için de oldukça elverişli bir yapıdadır. Bu hesaba ilişkin hileli işlemler sadece personel tarafından değil, mali tabloların düzenlenmesi sırasında firma ile ilgili bilgilerin gizlenmesi ve daha iyi bir durumda olduğunun gösterilmesi amacıyla yönetim tarafından da gerçekleştirilebilir. Ayrıca yine mali tablolara yönelik olarak alacaklardaki, dönemsellik ilkesi nedeniyle, uzun ve kısa vadeli ayrımı üçüncü kişileri yanıltmak amacıyla yönetim tarafından kötüye kullanılabilir.

Yabancı para cinsinden olan alacaklar için dönem sonlarında değerlendirme ilkelerine uyulup uyulmadığına dikkat edilmelidir. Yabancı paraların değerlemesi ile ilgili hileli işlemler bu grup için de geçerlidir.²⁸³

Çift girişli bir muhasebe sistemi içinde mal varlıklarının yanıltıcı tahsis edilmesini gizleme çeşitlerinden biri alacakların doğru bir şekilde gizlenmesidir; fakat buradaki sorun ilgili borçların nereye konulacağıdır. Borçları gizlemek için olası bir yer alacak hesaplarıdır, çünkü bu borcun dengesi normaldir ve genellikle birçok kişisel müşteri hesabı bulunmaktadır.²⁸⁴

²⁸² Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.73

²⁸³ Küçük, s. 140–141

²⁸⁴ Murat Emir, "Hile Denetimi", **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 86,2008,s.115

Denetim bulguları sonucu aşağıdaki alıcılar hesabı hilelerine rastlamak mümkündür:²⁸⁵

- Alıcıdan alıcıya fark eden emtia satış kar marjının ortaklara ait firmaların alıcı olması halinde bu firmaya satılan mallara ait kar marjı emsal bedellerine göre daha düşüktür.
- Emtia çıkışları miktar olarak fiili çıkış ile mutabık değildir.
- Emtia çıkışları tutar olarak (fatura bilgileri) muhasebe ile mutabık değildir.

4.1.8.Alacak Senetleri Hesabının Tanımı, İşleyişi (121;221)

Bu hesap, işletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan senetsiz alacaklarının izlenmesi için kullanılır.

Senetsiz alacağın doğması ile bu hesaba borç tahsil edilmesi halinde alacak kaydedilir.²⁸⁶

4.1.8.1.Alacak Senetleri Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Senetlerin tahrif edilmesi yani üzerindeki yazı ve rakamların değiştirilmesi;²⁸⁷ Bu durum özellikle vadesinde tahsil edilemeyen senetlerin hukuki yollarla tahsili aşamasına gelindiğinde sorun olmaktadır. TTK'nun 688.maddesindeki şartları taşımadan düzenlenen bir senet hukuken geçerli bir senet olmayacağından, ihtilaf durumunda yasal yollardan tahsili de mümkün olmayacaktır. Vadesi geldiğinde ödenmeyen senet, şekil şartlarındaki noksanlık nedeniyle geçersiz olacak ve yasal yollara başvurulamayacak, dolayısıyla alacağın tahsili imkânsız hale gelecektir. Böylece firmadan bedeli ödenmeden mal satın alınmış, bir anlamda firma dolandırılmış olacaktır. Üçüncü kişilerce bağımsız olarak gerçekleştirilebileceği gibi, firma içinden personelle anlaşarak da bu işlem gerçekleştirilebilir.

²⁸⁵ Şen, s. 90

²⁸⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.408

²⁸⁷ Mazhar Hiçşasmaz, **İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol)**,4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.74–75

Geçerli olan senedin, sonradan geçersiz olan sahtesiyle değiştirilmesi; Alıcı firma satın aldığı mal veya hizmet için şekil şartlarını taşıyan bir senet düzenleyerek firmaya vermiştir. Ancak daha sonradan personel tarafından bu senet eksik şekil şartlı sahte bir senetle değiştirilir. Gerçek senet firmadan tahsil edilerek, tutar zimmete geçirilir. Sahte olan ise firmada kalır. Kısa süreli para kullanıldıktan sonra tahsilât hesaplara aktarılır.

Vadeli çek ve senet kullanımının çok olduğu firmalarda, dikkat çekmeyecek derecede küçük tutarların banka kanalıyla değil de elden tahsil edilerek, muhasebe kayıtlarına geçirilmeden tahsilâtı yapan personel tarafından zimmete geçirilmesidir.²⁸⁸

Aynı senedin birkaç kere hesaba giriş ve çıkış kaydedilmesi ve işletmede, bankalara iskonto ettirilmek üzere sene sonunda düzenlenen ve sene başında bankadan tekrar geri alınan hatır senetlerinin bulunması.²⁸⁹ Alacak senetlerinde **hileli işlemlere** işaret edebilmektedir.

4.1.9.Alacak Senetleri Reeskontu Hesabının Tanımı, İşleyişi(122)

Bilanço gününde, senetli alacakların tasarruf değeri ile değerlenmesini sağlamak üzere alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlenmesinde kullanılır.

Hesaplanan reeskont tutarları bu hesaba alacak, “657 Reeskont Faiz Giderleri” hesabına gider yazılır. İzleyen dönemde bu hesap “647 Reeskont Faiz Gelirleri ” hesabına aktarılarak kapatılır.²⁹⁰

4.1.9.1.Alacak Senetleri Reeskontu Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Denetim bulguları sonucu aşağıdaki alacak senetleri reeskontu hesabı hilelerine rastlamak mümkündür:

²⁸⁸ Küçük, s. 143–144

²⁸⁹ Hiçşamaz, **İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol)**, s.74–75

²⁹⁰ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.95–96

- Alacak senetleri reeskontu hatalı hesaplanmış ve bu hatalı tutar aynen kayıtlara yansıtılmıştır.
- Reeskont hesaplanmasında yanlış faiz oranı esas alınmıştır.
- Alacak senetleri reeskont iptal işleminin ertesi dönemde gelir kaydı yapılmamıştır.
- Bedeli peşin tahsil edilmiş, fakat henüz iadesi yapılmamış senetler reeskonta tabi tutulmuştur.
- Şirket faaliyetiyle ilgili olmayan veya lehdarı farklı olan senetler şirket kayıtlarında veya reeskont listesinde gösterilerek reeskonta tabi tutulmuştur.²⁹¹
- Yanlış değerlendirme oranı ile hesaplanması,
- Veya senet üzerindeki vadenin dikkate alınmaması nedeniyle reeskont hesaplanmaması gereken tutarlar için de reeskont hesaplanması (Ör. Vadesi 1 aydan az veya sonraki yıla sarkmayan senetler gibi) şeklinde karşımıza çıkmaktadır.²⁹²

4.2.0.Verilen Depozito ve Teminatlar Hesabının Tanımı, İşleyişi(126;226)

İşletmece üçüncü kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi veya sözleşmenin ya da diğer işlemlerin karşılığı olarak geri alınmak üzere verilen depozito ve teminat niteliğindeki değerlerin izlendiği hesaptır.

Verilen depozito ve teminatlar bu hesabın borcuna, geri alınanlar alacağına kaydedilir.²⁹³

²⁹¹ Şen, s.122

²⁹² Küçük, s. 145

²⁹³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.408

4.2.0.1.Verilen Depozite ve Teminatlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Depozito veya teminatın verildiği tarihte hesaplara düşük bedelle aktarılması, iade alındığı dönemde ise hesapta görünen tutar ile gerçek depozito veya teminat tutarı arasındaki bakiyenin zimmete geçirilmesi.

Özellikle uzun yıllar hesaplarda kalan depozito ve teminat tutarlarının değerlenmeyerek düşük tutarda hesaplarda izlenmesi, tutar küçük olduğundan dönem sonunda kar/zarar hesapları ile ilişkilendirilerek hesap kalanının yok edilerek, asıl tutarın zimmete geçirilmesi.

Yabancı para cinsinden depozito ve teminat bedelinin Türk lirasına çevrilmeden yabancı para tutarı üzerinden Türk Lirası imiş gibi kayıtlara aktararak, dönem sonunda yuvarlama farkları hesaplarına aktarılmak suretiyle hesabın kapatılması ve gerçek depozito ve teminat bedelinin tamamının zimmete geçirilmesi (Ör.1.000 USD olarak verilen teminat tutarının muhasebe kayıtlarına 1.000,00 YTL. olarak aktarılması gibi)

Depozito ve teminat tutarının hiç kayıtlara alınmaması.²⁹⁴

Denetim bulguları sonucu verilen teminatlar ve depozito hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:²⁹⁵

- Teminat ve depozitolar hesabının tutarı ile ödenen nakit veya çek tutarı birbirinden farklıdır.
- Verilen teminat ve depozito tutarının büyüklüğü ile bu teminat ve depozito karşılığında alınan hizmetten daha büyük olması nedeniyle karşı firmaya örtülü kazanç sağlanmıştır.
- Verilen teminat ve depozito yabancı para olmasına rağmen değerlemeye tabi tutulmamıştır.

²⁹⁴ Küçük, s. 148

²⁹⁵ Şen, s.106

- Verilen teminat ve depozito tahsilâtı yasal takip safhasına gelmesi nedeniyle aktarıldığı şüpheli alacaklar rakamından farklıdır.

4.2.1.Diğer Ticari Alacaklar Hesabının Tanımı, İşleyişi (127)

İşletmenin ticari faaliyetleri sonucu ortaya çıkan ve diğer alacak hesaplarının kapsamına girmeyen tahsili gecikmiş alacaklar (henüz şüpheli alacak niteliği kazanmayanlar) ve diğer çeşitli senetsiz ticari alacaklar bu hesapta izlenir.

Yukarıda belirtilen alacaklar bu hesaba borç, tahsil veya mahsup işlemi yapıldığında ilgili hesaplara karşılık bu hesaba alacak kaydedilir.²⁹⁶

4.2.1.1.Diğer Ticari Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Denetim bulguları sonucu diğer ticari alacaklar hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:²⁹⁷

- Emtia çıkışları miktar olarak fiili çıkış ile uyumlu değil.
- Emtia çıkışları tutar olarak (fatura bilgileri) muhasebe kayıt bilgilerinden farklıdır.
- Emtia çıkışları tutar olarak alıcı firma muhasebesi kayıt bilgilerinden farklıdır.
- Alacak tahsilleri, emtia çıkış fatura bilgileriyle uyumlu değil.

4.2.2.Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabının Tanımı, İşleyişi (128)

Ödeme süresi geçmiş bu nedenle vadesi birkaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ya da icra safhasına aktarılmış senetli ve senetsiz alacakları kapsar.

²⁹⁶ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.97–98

²⁹⁷ Şen, s.112

Tahsili şüpheli hale gelmiş olan alacaklar ilgili hesapların alacağı karşılığında bu hesaba borç yazılarak bu durumdaki alacaklar normal alacaklardan çıkarılır. Alacağın tahsili veya tahsil edilemeyeceğinin kesinleşmesi durumunda bu hesaba alacak kaydedilir.

Tahsili şüpheli hale gelmiş bulunan ticari alacakların bilânço günündeki değerine getirilmesi için karşılık ayrılır.²⁹⁸

4.2.2.1.Şüpheli Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Şüpheli hale gelmekle birlikte hala normal bir alacakmış gibi kayıtlarda yer alması yanlış ve yanıltıcı mali tabloların düzenlenmesine neden olacak ve üçüncü kişiler bu yolla aldatılmış olacaktır. Bu durum yönetim tarafından mali tabloların düzenlenmesi sırasında şirkette işlerin yolunda gittiğini göstermek için tercih ettikleri bir yöntemdir.²⁹⁹

Denetim bulguları sonucu şüpheli alacaklar hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:³⁰⁰

- Vade farkları, gecikme zamları gibi geciken şüpheli alacaklar tutarına ilişkin hesaplamalar nedeniyle şüpheli alacaklarda oluşan artışların borçlunun kayıtlarıyla uyumlu değil.
- Şüpheli alacaklar nedeniyle ayrılmış olan karşılık mevcut şüpheli ticari alacakların miktarından fazladır.
- Şüpheli alacaklar karşılığı, alacağın yasal takibe alındığı takvim yılından sonraki yıllarda ayrılmıştır.
- Şüpheli alacaklardan yapılan tahsilât ya hiç gelir kaydedilmiş, ya da bir sonraki yılda gelir kaydedilmiş ya da eksik gelir kaydedilmiştir.

²⁹⁸ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.98

²⁹⁹ Küçük, s. 149

³⁰⁰ Şen, s.118

4.2.3.Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabının Tanımı, İşleyişi (129)

“128 Şüpheli Ticari Alacaklar” için ayrılacak karşılıklarla, perakende satış yöntemi kullanarak bilânço gününden önceki iki hesap döneminde vadesinde de tahsil edilmeyen alacakların ilgili dönemlerindeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalamasının değerlendirme dönemindeki vadeli satışlara uygulanması suretiyle bulunacak şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıkları kapsar.

Hesaplanan karşılık tutarı bu hesaba alacak, 654 Karşılık Giderleri hesabına borç kaydedilir.³⁰¹

4.2.3.1.Şüpheli Alacaklar Karşılığı Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Denetim bulguları sonucu şüpheli alacaklar karşılığı hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:³⁰²

- Şüpheli alacaklar nedeniyle ayrılmış olan karşılık mevcut şüpheli ticari alacakların miktarından fazladır.
- Şüpheli alacaklar karşılığı, alacağın yasal takibe alındığı takvim yılından sonraki yıllarda ayrılmıştır.
- Şüpheli alacaklardan yapılan tahsilât ya hiç gelir kaydedilmiş, ya da bir sonraki yılda gelir kaydedilmiş ya da eksik gelir kaydedilmiştir.

4.2.4.Diğer Alacaklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

Bu hesap grubu, herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş, bir yıl veya daha uzun vadeli senetli, senetsiz alacaklar ile bu gruba ait şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığının izlenmesini sağlar. Bu grubu oluşturan unsurlar alacağın

³⁰¹ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.95

³⁰² Şen, s.118

kimden olduğuna göre alt hesaplara ayrılmaktadırlar. Bu grup aşağıdaki hesaplardan oluşmaktadır.³⁰³

Ortaklardan Alacaklar (131;231) :

İştiraklerden Alacaklar (132;232) :

Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar (133;233):

Personelden Alacaklar (135;235) :

Diğer Çeşitli Alacaklar (136;236) :

Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (137;237):

Şüpheli Diğer Alacaklar (138) :

Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (139;239):

4.2.4.1.Diğer Alacaklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Bahsi geçen hesaplardaki alacaklar işletmenin ticari işlemlerinden kaynaklanmamaktadır. Dolayısıyla mali karının tespitinde menfi unsur oluşturmaları gerekir.

Tekdüzen Hesap Sistemi uygulaması uyarınca, bu alacaklar üzerinden ayrılması gereken “Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (137;237)” ile “Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (139;239)”nın mali karın tespitinde nasıl dikkate alındığıdır.

Yine bu hesaplardaki alacaklarla ilgili olarak, bizatihi bu alacakların oluşumunun mali karı azaltıp azaltmadıkları test edilmelidir. **Örneğin;** yüklenilen bir finansman gideri karşılığında alınan borcun, ortaklara aktarılması halinde bu finansman yükünün de ortaklara yansıtılması gerekir.³⁰⁴

³⁰³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.409

³⁰⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.410

Harcamaları şirket tarafından karşılanan ortak için kullanılan C/H kayıtları, bu kayıtlar veya kayıtlara esas teşkil eden harcamalar ile ödemeleri yapan personel tarafından kendi kişisel harcamalarına ait belgeler firmaya getirilmek suretiyle hileli işlem gerçekleştirilebilir. Bu durumda hileyi yapan kişi hem kişisel harcamasını yapmış hem de üstüne bu harcamanın parasını almış olacaktır.

Hileli işlemler bağlı ortaklıklar veya iştiraklerden alacaklar hesabı kullanılarak da gerçekleştirilebilir.

Alacaklarla ilgili hileli işlemler gerçekleştirilmişse, bu işlemin yok edilmesi için alacak hesapları arasına bu tutar tek kalem veya parçalar halinde aktarılarak sonunda yok etme yöntemi uygulanabilir. **Örneğin;**

120 Alıcılar

127 Diğer Ticari Alacaklar

128 Diğer Şüpheli Ticari Alacaklar

138 Şüpheli Diğer Alacaklar

arasında gezdirilen tutar, son olarak kar/zarar hesaplarına aktarılarak kapatılıp, hesaplardan tamamen yok edilebilir.³⁰⁵

Denetim bulguları sonucu ortaklardan alacaklar hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:³⁰⁶

- Şirketin ortaklara nakit ödeme (ödünç para verme) yaptığı dönemde kredi kullanmıştır.
- Şirketin ortaklara ödünç para verdiği dönemde vadeli satın alımlar yapması sonucu vade farkı ödeyerek finansman gideri yaratmıştır.

³⁰⁵ Küçük, s. 150

³⁰⁶ Şen, s.130

- Şirketin ortaklara ödünç para verdiği dönemde düşük fiyatlı satışlar yapması sonucunda karını düşürmüştür.
- Ortaklara yapılan ödemeler ortak tarafından bu tutarı başka ticari faaliyette kullanılmıştır.

4.2.5.Stoklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

Bu grup, işletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği, ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan az bir sürede kullanılacak olan veya bir yıl içerisinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardan oluşur.³⁰⁷ Faturası gelmemiş stoklar ilgili bulundukları kalemin içinde gösterilir.³⁰⁸

İlk Madde Ve Malzeme (150)

Yarı-Mamuller-Üretim (151)

Mamuller (152)

Ticari Mallar (153)

Diğer Stoklar (157)

Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)(158)

4.2.5.1.Stoklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

İşletmenin ana faaliyet konularını oluşturdıklarından, kar veya zarar tutarını doğrudan etkilerler. Bu nedenle yapılabilecek herhangi bir hata veya yolsuzluk kar veya zarar tutarının azalmasına veya çoğalmasına neden olurlar. Mal alım ve satımında düzenli çalışmak zorunda kalan işletmeler, stokların miktar ve maliyetlerinde oynama yoluna gidebilirler. Dönem sonu maliyetlerinde ve satışların maliyetinde yapılacak

³⁰⁷ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.101

³⁰⁸ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.410

düzenlemeler, gelir tablosunu etkileyebileceğinden denetçinin önemli bir zamanı bu incelemelere ayrılır.

Ürün çeşitliliği, depolama sorunu, üretim ve satış aşamasında köprü olma gibi özellikleri nedeniyle stoklar hileli işlemler için oldukça cazip ve savunmasızdır.³⁰⁹

Stoklar bir işletmenin en önemli kalemleridir. Dönem karının oluşumundaki etkileri yanında dönem karının hesaplanmasında da büyük öneme sahiptirler. Stokların yüksek değerle değerlendirilmesi dönem karını düşürürken stokların düşük değerle değerlendirilmesi ise dönem karını yükseltecektir. Diğer taraftan stok değerlendirme yöntemlerindeki herhangi bir değişiklikte dönem karını fiktif olarak arttırabileceği gibi azaltabilecektir de.

Stoklardaki değişim, hata ve hile bilânço başta olmak üzere, gelir tablosu, satışların maliyeti tablosu ve diğer mali tabloları doğrudan etkileyecektir.

Stok hesaplarındaki bir hata, yanlışlık yahut hile diğer hesapları da doğrudan etkileyeceği için muhasebe sisteminde önemli bir sorunun olduğu yolunda bir gösterge olarak ele alınabileceği gibi diğer hesaplarında gerçek durumu yansıtmaktan uzak olacağına işaret edecektir.³¹⁰

Stoklarla ilgili hatalı ve hileli işlemleri, başka bir deyimle, gayri safi karı düşük göstermek hususunda başvurulacak yolları veya aynı sonucu meydana getiren **hatalara ve hilelere**; satın almada, satışlarda, değerlemelerde, miktar ve kalite değişikliklerinde, gider belgeleri ile fiyatlarda rastlanır.³¹¹

Stok alımları hileli işlemlerin en fazla yapıldığı yer olmasının yanında hileli işlemlere de en uygun ortamdır. Hileli işlemler genellikle stokların fiyatlarına, kalitesine, miktarına yönelik olarak yapılmaktadır. Stok alımlarına ilişkin ödemelerin

³⁰⁹ Küçük, s. 152

³¹⁰ Güray Öğredik, **Vergisel Yönden Stokların Denetimi Ve Randıman Analizi**, Ankara; Maliye ve Hukuk Yayınları No:43,2006,s.29

³¹¹ Mazhar Hiçşasmaz, **İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol)**,4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.90

mümkün olduğunca çek ya da banka havalesi ile yapılması sağlanmalıdır. Bu şekilde nakit üzerinde yapılacak **hileli işlemler** en aza indirilmiş olur.³¹²

Stoklarla ilgili hileli işlemler; çok kere mevcutların kıymetlerini düşük göstermek suretiyle yapılır. Ancak, stokları yüksek gösterecek şekilde davranışlarla da karşılaşılması mümkündür. **Örneğin;** devre başı stokunu yüksek gösteren bir işletmede emtia gayri safi karı azaltılmış olur. Böylece belki de dönem sonuçlarının sun'i bir şekilde zararlar kapatılmasına bile gidilebilir. Stok hareketlerinin incelenmesi sırasında, yakacak maddeleri, yedek parçalar, tamir ve kırtasiye malzemesi gibi tali bir nitelik gösteren mevcutların incelenmesi de ihmal edilmemelidir.³¹³

Stoklar kalemi çoğu işletmenin bilânçosunda önemli bir varlık kalemidir. Stokların fiziken varolduğunun ve değerlemelerinin uygunluğunun doğrulanması zordur. Bu nedenle de stok kayıtlarında oynama yapılması olasılığı fazladır. Kolay satılabilir olmaları da kötüye kullanımlarını yaygınlaştırmaktadır. Çoğu büyük işletmenin değişik yerlerde çeşitli kalem stoklarının bulunması gerçek olmayan stok kayıtlarının yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Fiziken varolmayan stokların kayıtlanmış olmaları satılan malın maliyetin olduğundan düşük, brüt kar oranını olduğundan yüksek gösterecektir. Aynı şekilde stok devir hızında da bir düşüş gözlemlenecektir.³¹⁴

Muhasebe kayıtlarında stok hareketleri ile ilgili **hatalı ve hileli işlemler;** genellikle yanlış veya ters maddeler, toplama hataları, devir noksanlıkları, değerlendirme yanlışlıkları şeklinde meydana gelir. **Örneğin;** faturalar muhtevası sene sonunda emtia hesabı zimmetine yazıldığı halde, malların henüz gelmemiş olmasında durum böyledir. Akreditifli ithal işlemlerinde de böyle durumlarla karşılaşılabilir.³¹⁵

Alışların gizlenmesi hususunda girişilen bir kısım davranışlar ise, emtia gayri safi karı üzerine etkide bulunur. Bu konudaki **hileli işlemlerin** bir kısmı nazari alışlar yapmak ya da gerçek alışları sun'i şekilde yükseltmek suretiyle gerçekleştirilir. Diğer

³¹² Öğredik, s.33

³¹³ Mazhar Hiçşasmaz, **İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol)**, 4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1974, s.92

³¹⁴ Güredin, **Denetim**, s.147 -149

³¹⁵ Mazhar Hiçşasmaz, **İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol)**, 4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1974, s.91

bir kısım hileler ise, alışları sun’i şekilde düşürmek yolu ile yapılır. Hiç kuşkusuz ikinci şekil birincisine nazaran çok daha önemlidir. **Bu konuda, aşağıda belirtilen hususların göz önünde tutulması gerekir:**

- Nazari alışlar, satıcı müesseseler nezdinde yapılan karşılıklı incelemelerle hemen tespit edilebileceği için, uygulama yeteneği az olan bir davranıştır. Ancak, başka hesaplarla dengeli hale getirip toplama ve devirleri yükselterek de alışların sun’i şekilde kabartılması mümkündür. Özellikle ithalat işlemlerinde, döviz kaydırması amacı ile girilen işlemler dolayısıyla bazen fatura muhtevasının şişirildiği bir gerçektir.

- Bir kısım alışların deftere kaydedilmeme durumu, yukarıda da değinildiği gibi daha sık rastlanan bir hileli yoldur. Alışların sun’i şekilde düşürülmesinin doğal sonucu, bir kısım satışların, kayıt dışı kalmasıdır. Satıcılarla uyulmak suretiyle yapıldığı takdirde, bu nevi hilelerin tespiti büsbütün imkânsız olmasa bile, hayli güçleşir. Ancak, kayden yapılan envanter neticesinde, girişi olan bazı malların, ne satışlar ve ne de stoklar arasında bulunmadığını tespit etmek de imkansız değildir.³¹⁶

Stoklar hesabından karşılaşılan ya da karşılaşılması muhtemel hileli işlemler aşağıdaki gibi sayılabilir:

- Mevcut stok sayımları bilinçli bir şekilde, olduğundan düşük veya yüksek gösterilmektedir.
- Stok sayımının yapılması bilinçli olarak geciktirilmektedir.
- Üretimden depoya veya depodan satışa sevklerde gerçek sevkıyat ve mevcutlar dışında ikinci bir kayıt tutulmakta ve muhasebe kayıtlarına gerçek olmayan bu ikinci kayıtların yansıtılması sağlanarak, ürünlerin çalınması şeklinde yolsuzluk yapılmaktadır.
- Stok listeleri değiştirilmektedir.

³¹⁶ Mazhar Hiçşasmaz, **İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol)**, 4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1974, s.91–92

- Depoya giriş çıkışlarda kullanılan belgeler tahrip edilmekte ya da yok edilmektedir.
- Sağlam ürünler defolu gibi gösterilerek atılmak üzere depodan çekilmekte ve bu işi yapan kişiler nam ve hesabına, firma dışında, gerçek bedelinin çok altında satış yapılarak elde edilen tutar zimmete geçirilmektedir.
- Ürünler firma deposu yerine başka bir yerde depolanarak, fiili stok sayımından gizlenmekte daha sonra kişisel çıkarlar için kullanılmaktadır.
- Üretim veya satış için depodan çekilen stoklar için düzenlenen kâğıtlarda sevk edilen stok türü veya miktarı ile sevk evraklarına yazılan stok türü veya miktarı birbirinden farklıdır.
- Yetkililerden veya firma sahiplerinden, dolayısıyla kayıtlardan gizli üretim yapılmaktadır.
- Yetkili imzalar taklit edilmektedir.
- İlk madde ve malzeme stokları, daha düşük kaliteli ve ucuz olan taklitleri ile değiştirilmekte, üretime verilen bu düşük kaliteli malzeme nedeniyle fireler artmakta, ancak stoklardaki azalış bu şekilde izah edilebilmektedir. Kaliteli üretim malzemesi ise firma dışında satılmakta ve elde edilen tutar zimmete geçirilmektedir.³¹⁷

Denetim bulguları sonucu stoklar hesap grubunda aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:

- Kayıtlarda görünen ilk madde ve malzeme tutarı, girdi belgelerinden (fatura vb.) farklıdır (hesap hatası ve hile).
- Kayıtlarda görünen ilk madde ve malzeme tutarına ilişkin girdi belgesi yoktur (faturasız giriş).

³¹⁷ Küçük, s. 153–154

- Kayıtlarda ve girdi faturalarında uyumlu olan ilk madde ve malzeme tutarı, satıcı firma kayıtlarından farklıdır.(satıcı firmanın kastı veya muvazaalı işlem).
- Stokta kalan ilk madde ve malzemenin maliyetinde bulunması gereken (kur farkları vb.) maliyetler doğrudan gider yazılmıştır.³¹⁸
- Yarı mamul dönem sonu stokundan mamul stokuna kar düşürmek amacıyla fazladan pay verilmiştir.
- Yarı mamul dönem sonu stokunun tamamlanma derecesinin yanlış hesaplanması ve hesaplamanın üretilen mamul maliyetini etkilediği görülmüştür.
- Genel üretim giderlerinin yanlış dağıtım anahtarı kullanılması nedeniyle üretim maliyeti yanlış oluşturulmuştur.³¹⁹
- Mamul girdi tür ve miktarları mamul üretim türü ve miktarıyla uyumlu değil.
- Kaydi döküm bilgileri ile fiili envanter bilgileri uyumlu değil.
- Satılan mallar maliyeti, dönem sonu (sayım sonu) stokuna göre ayarlama suretiyle tespit edilmiş olup kaydi envanter bilgileriyle çelişmektedir.³²⁰
- Ticari mallara ilişkin girdi belgeleri sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge kapsamındadır.
- Stokta kalan ticari malların maliyetinde bulunması gereken (kur farkları vb.) maliyetler doğrudan gider yazılmıştır.³²¹
- Stok değer düşüklüğüne konu edilen stokların aktife alınış belgeleri mevcut değildir.

³¹⁸ Şen, s.138

³¹⁹ Şen, s.144

³²⁰ Şen, s.152–153

³²¹ Şen, s.157–158

- Stok değer düşüklüğüne konu edilen stoklar yasal süreler içerisinde kayıtlara alınmamıştır.

- Stok değer düşüklüğü tutarı yanlış hesaplanmıştır.³²²

4.2.6.Mali Duran Varlıklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

Uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan uzun vadeli menkul kıymetlerle paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler bu grupta izlenir. Ayrıca, diğer bir işletmeye veya bağlı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları da bu grupta yer alır.³²³

Bağlı Menkul Kıymetler (240)

İştirakler (242)

Bağlı Ortaklıklar (245)

Diğer Mali Duran Varlıklar (248)

4.2.6.1.Mali Duran Varlıklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Tekdüzen Hesap Planına göre Mali Duran Varlıklarla ilgili olarak test edilmesi gereken hususları ise şöyle sıralayabiliriz:

- Bu hesaplarda belirtilen kıymetlerle ilgili olarak 1 Numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği uyarınca ayrılması öngörülen “Değer Düşüklüğü Karşılığı” hesaplarının mali karın tespitinde Vergi Usul Kanunun hükümlerine uygun olarak düzeltilip düzeltilmediğinin,

- Hisse senedi dışındaki mali duran varlıklarla ilgili olarak gelir tahakkuklarının dönemsellik ilkesine uygun yapılıp yapılmadığının,

³²² Şen, s.171

³²³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.412

- Hisse senedinden oluşan mali duran varlıklardan (iştirakler, bağı ortaklıklar ve iştirakler hesabında izlenmeyen ancak uzun vadeli olarak elde tutulması amaçlanan hisse senetlerinin) elde edilen kar paylarının ve bu hisse senetleri nedeniyle edinilen bedelsiz hisse senetleri ile rüçhan hakkı kupon satış gelirlerinin vergi mevzuatına uygun olarak kayıtlara intikal ettirilip ettirilmediğinin,

- İştirak ve bağı ortaklıklarla ilgili ticari muamelelerde işlemlerin mahiyetinin örtülü kazanç dağıtımı hükümlerini ilgilendirip ilgilendirmedikinin,

- İştirak ve bağı ortaklıklara sermaye avansı adı altında sermaye artırım öncesi ödeme yapılmışsa bunun örtülü kazanç niteliği taşıyıp taşımadığının,

test edilmesi gerekir.³²⁴

4.2.7.Maddi Duran Varlıklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

İşletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemlerinin ve bunlarla ilgili birikmiş amortismanların izlendiği hesap grubudur.³²⁵

Arazi ve Arsalar (250)

Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri (251)

Binalar (252)

Tesis, Makine ve Cihazlar (253)

Taşıtlar (254)

Demirbaşlar (255)

Diğer Maddi Duran Varlıklar (256)

Birikmiş Amortismanlar (257)

³²⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.413

³²⁵ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.413

4.2.7.1.Maddi Duran Varlıklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Duran varlıklar tutar olarak çoğu işletmenin bilânçosunda önemli yer tutar. Bunların değerlemesinde zaman zaman subjektiflik hakim olur. Bu nedenle önemli tutarda alacakları ve stokları bulunmayan işletmelerde duran varlıklar bir yolsuzluk hedefidir. **Örneğin;** bazı işletmeler bakım ve onarım giderlerini veya diğer faaliyet giderlerini duran varlık olarak aktifleştirme yoluna gider. Duran varlık alımları ile ilgili destekleyici belgeler incelenerek bu yolsuzluğun ortaya çıkarılması çok kolaydır.³²⁶

Geçerli ve doğru belgelerle satın alınan varlıklar işletmede bırakılmayıp, şirket çalışanları tarafından kişisel amaçları için kullanılmak üzere alıkonurlar. Bu tür hile ve hırsızlıklar en sık karşılaşılan olaylardır. Şirket adına kayıtlı telefonların kişilerin kendi ikametlerinde kullanılıyor olması, faks, hesap makinesi, bilgisayar gibi eşyaların yine kişinin kendi ikametgâhına kendi kişisel işlerinde kullanılmak üzere götürülmesi gibi. Buradaki bir özellik götürülen bu varlıkların bir daha işletmeye hiç getirilmemek üzere götürülmesi yani çalınmasıdır. Büyük bir olasılıkla bu durum için şirket yetkililerine ya hiç haber verilmemekte ya da haberli götürülenlerin ise “*unuttum, kaybettim, yarın getiririm*” gibi bahanelerle süreye yayılarak varlığın götürüldüğünün unutturulmaması sağlanır.

Alım ve satımla ilgili personel tarafından, satın alınan varlığın değerinin gerçek değerinden daha yüksek gösterilmek suretiyle şirketten tahsil edilen tutarın kendi zimmetine geçirilmesi.

Şirket kayıtlarında yer alan arsa, bina gibi varlıklar şirketin bilgisi dışında, personel tarafından kiralanmış olabilir. Doğal olarak kira geliri şirkete değil bu işi yapan personelin cebine girecektir.

³²⁶ Güredin, **Denetim**, s.149

Varlık maliyet bedeli kasıtlı olarak yüksek gösterilmiş olabilir. Genellikle mali tablolarda varlık tutarının yüksek, dolayısıyla şirket aktifinin yüksek görülmesi amacıyla yönetim veya firma sahipleri tarafından gerçekleştirilen **hileli işlemlerdir**.

Kişisel işlemleri için kullanılmak üzere satın alınan varlıkların belgesinin şirket adına düzenletilerek, muhasebe kayıtlarına alınması sağlanmış, fiili sayımda bulunamama sebebi bu olmuş olabilir. Bu da genellikle mali tabloların daha iyi görünmesini sağlamak amacıyla yönetim veya firma sahipleri tarafından tercih edilen bir yöntemdir.³²⁷

Şirket kasasının yöneticiler veya firma sahipleri tarafından kişisel çıkarları doğrultusunda kullanılması sonucu kasada görülen aşırı şişkinliğin giderilmesi amacıyla, özellikle arsa, bina, daire, dükkan gibi taşınmazların firma adına alınması ve satıcı ile anlaşarak, noterde düzenlenen satış belgesinin kasıtlı olarak yüksek gösterilmesi, böylece kasada biriken tutarın buraya aktarılmış gibi gösterilerek, kişisel harcamalar için kılıf hazırlanmış olması.

Varlıkların sigorta ettirilmesi konusu da hileli işlemlerin kolayca gerçekleştirilebileceği bir alandır. Sigorta konusu malların gerçekte şirkette var olup olmadığı, sigorta bedelinin gerçek varlık bedelini yansıtıp yansıtmadığı, varlıkların hasar riski taşıyıp taşımadıkları, varlıklarda meydana gelen hasarın sigorta poliçesi düzenlendikten önce mi sonra mı yapıldığı gibi konular önemlidir. Bu konular zaten sigorta acentelikleri tarafından poliçenin düzenlenmesi sırasında gözden geçirilmektedir, ancak acente ile firma çalışanları veya yönetici ile sahipleri arasında sigortadan alınacak tazminat nedeniyle anlaşmaya varılmış ve varlıklar kasten zarara uğratılmış olabilir.³²⁸

³²⁷ Küçük, s. 165–166

³²⁸ Küçük, s. 167

Denetim bulguları sonucu birikmiş amortismanlar hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:³²⁹

- Kıst amortisman kuralına tabi bir binek otomobil için kıst amortisman uygulanmamıştır.
- Hızlandıran amortisman uygulanırken, esas alınan amortisman matrahın tespitinde yeniden değerlendirme işleminden sonra net tutar baz alınması gerekirken bu kurala uyulmamıştır.
- Normal amortisman usulüne tabi bir maddi duran varlıkla ilgili olarak, hesaplanan amortisman işleminde bu maddi duran varlıkla ilgili olarak normal usulden vazgeçilmemesi gerekirken, bu usulden vazgeçilip hızlandırılan usule geçilmiştir.
- Amortisman hesaplama işleminde amortisman süresi bir rakamının amortisman oranına bölünmesiyle oluşan süre meri mevzuata göre 5 yıl olması gerekirken bu süre 5 yıldan daha az bir süre olarak hesaplanmıştır.

4.2.8.Maddi Olmayan Duran Varlıklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiyelerin izlendiği hesap grubudur.³³⁰

Haklar (260)

Şerefiye (261)

Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri (262)

Araştırma ve Geliştirme Giderleri (263)

Özel Maliyetler (264)

³²⁹ Şen, s,242

³³⁰ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.415–416

Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar (267)

Arama Giderleri (271)

Hazırlık ve Geliştirme Giderleri (272)

Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar (277)

4.2.8.1.Maddi Olmayan Duran Varlıklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Sabit kıymetlerin maddi olmayanları içerisinde, “şerefiye” kaleminin özel bir yeri vardır. Halk dilinde “*peştemallık*” ve “*hava parası*” gibi deyimlerle de anılan şerefiye; müşterilerin bir firmaya verdiği ya da kazandırdığı değeri anlatır. Firmanın unvanı veya ismi de şerefiye kavramı içerisinde düşünülür. Ayrıca, şerefiye kavramı ile firmanın sağladığı kar arasında da sıkı bir ilişki vardır. Bu açıklamaların ışığı altında, bir bakıma ilgili firma mamullerine piyasada sürüm kudreti sağlayan şerefiye; belli bir yerde ticari veya sınaî bir faaliyetin icrasına izin verilmesin ve bu durumu himaye eden kanun hükümlerinden yararlanmayı mümkün kılan haklar, şeklinde tanımlanabilir.³³¹

Bu hesaplarla ilgili olarak;

- Bunlar üzerinden ayrılan amortismanlar, itfa payları veya tükenme paylarının Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygunluğunun ve bunların imal edilen emtia ya da aktif kalemlerin maliyetlerinin tespitinde ne şekilde dikkate alındığının,
- Bu kıymetlerin yeniden değerlemeye tabi tutulup, değer artış fonu oluşturulması ve yeniden değerlendirilmiş tutarlar üzerinden itfa payı ayrılıp ayrılmadığının, test edilmesi gerekir.³³²

³³¹ Mazhar Hiçşasmaz, **Bilânço Ve Gelir Tabloları Analizi**, Ankara; Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,3. Baskı,1974,s.32–33

³³² Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.416

4.2.9.Mali Borçlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

Kredi kurumlarına olan borçlar ile para ve sermaye piyasası araçlarıyla sağlanan krediler ve işletmece borçlanma amacıyla ihraç edilmiş menkul değerler bu hesap grubunda yer alır.³³³

Banka Kredileri (300;400)

Çıkarılmış Bonolar ve Senetler (305)

Çıkarılmış Tahviller (405)

Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler (306;407)

Diğer Mali Borçlar (309;409)

4.2.9.1.Mali Borçlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Kısa vadeli yabancı kaynaklar, net işletme sermayesinin bir unsuru olmaları nedeniyle özellikle üçüncü kişiler tarafından, işletmenin dönen varlıkları ile birlikte dikkatle incelenen hesap grubudur. Kısa vadeli yabancı kaynaklar hem pasifte kaynaklar içinde uygun bir oranda olmalı, hem de dönen varlıklardan her zaman daha düşük bir oranda olmalıdır. Dönen varlıklarla eşit tutarda olması,

Net İşletme Sermayesi = Dönen Varlıklar – Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar = 0 (sıfır)

Düzeyinde olacağından tercih edilmeyen bir durumdur. Aynı şekilde dönen varlıklardan daha yüksek tutarda olması da net işletme sermayesi düzeyinin eksi (negatif) düzeye gelmesi anlamına gelir ki bu daha da kötü bir durumdur ve işletmenin geleceğinin tehlikede olduğunun göstergesidir.³³⁴

Üçüncü kişilere karşı işletmenin durumunu iyi göstermek için özellikle yönetim ve firma sahipleri tarafından kısa vadeli borçların düşük gösterilmesi için mali tablolarda **hileli işlemlere** başvurmaları sıkça karşılaşılan olaylardır. Bunu yaparken

³³³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları** , s.417

³³⁴ Küçük, s. 171

amaç, işletmenin kredibilitesini korumaktır, ancak bunu yaparken yatırımcıları da yanıltmış, aslında çok iyi sayılmayacak durum hakkında yanlış bilgi verilmiş olunacaktır.

Kısa vadeli borçların düşük gösterilmesi için;

- Borçlanma ile ilgili işlemler muhasebe kayıtlarına yansıtılmaz,
- Bankalardan alınan krediler firma sahiplerinden biri veya birkaçı adına alınarak, alınan bu krediler firma ihtiyaçları için karşılanır, böylece dolaylı yoldan hesaplardan gizlenmiş olmaktadır.³³⁵
- Krediler gerçekte firma ile bağlantılı diğer firmalar adına alınır, banka ile bağlantısı bu firma aracılığı ile yapılır, geri ödemeler, faiz tahakkukları gibi işlemlerin tümü bu bağlantılı firma tarafından gerçekleştirilir. Ancak alınan bu kredinin nakit olarak kullanımı nakit sıkıntısı çeken asıl firma tarafından içinde bulunduğu durumdan kurtulmak amacıyla kullanılır. Bu durum genellikle aile şirketleri arasında ya da iştirak, bağlı ortaklık gibi firmalar kullanılarak gerçekleştirilir. Görünürde her şey yasal ve kurallara uygundur.
- Firma sahiplerinin şahsi mal varlıkları firmayı içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için kullanılır. **Örneğin;** işletme sahibinin kendi arabası satılarak, nakit işletmenin finansmanında kullanılır. İşletmede işler düzelince de işletme adına yeni bir araç alınır, ancak araç işletme sahibinin hizmetindedir. İşletme adına kayıtlı olduğu için de benzin, bakım onarım masraflarının tümü işletme tarafından karşılanır.³³⁶

Bu hesaplarla ilgili olarak;

- Döviz cinsinden olan banka kredilerinin, bilânço günü itibarıyla V.U.K.'nu hükümlerine uygun olarak değerlemeye tabi tutulup tutulmadıklarının,
- Finansman giderlerinin sonuç hesaplarına intikalinde dönemsellik ilkesine uyulup uyulmadığının,

³³⁵ Küçük, s. 171

³³⁶ Küçük, s. 171–172

- Ödenen faizlerle ilgili olarak stopaj yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğinin,
- Bu hesaplarda belirtilen borçların kaynakları ve tutarları itibariyle Kurumlar Vergisi Kanunu’nda belirtilen örtülü sermaye teşkil edip etmediklerinin,
- Tekdüzen Hesap Planına göre bu hesaplardaki borçlardan, nominal değerinin altında ihraç edilen tahvil, senet vs. diğer menkul kıymetlerin nominal değeri ile satış fiyatı arasındaki fark olarak gelecek döneme ait kısmına ilişkin olarak ayrılan “Menkul Kıymetler İhraç Farkları (308;408) “ hesabındaki değerlerin mali karın tespitinde nasıl dikkate alındığının,
- Alınan borçların başka kişi ve kurumlara aktararak kullanılması halinde, finansman maliyetlerinin de aktarılıp aktarılmadığının,

test edilmesi gerekir.³³⁷

4.3.0.Ticari Borçlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

Kuruluşun ticari ilişkileri nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz borçların kaydedildiği hesapları kapsar.³³⁸

Satıcılar (320;420)

Borç Senetleri (321;421)

Alınan Depozito Ve Teminatlar (326;4266)

Diğer Ticari Borçlar (329;429)

³³⁷ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.417–418

³³⁸ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.187

4.3.0.1.Ticari Borçlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Alış yolsuzlukları genel olarak üç şekilde yapılır:

- **Kayıt Dışı Alış Yapmak:** Kayıt dışı alışlar yapılmasından maksat, gizli satışların alış yönünden maskelenmesidir. Gerçekte bu tür **hileli muamelelerle**, defterlerde emtianın giriş ve çıkışına ilişkin kayıtlara rastlanamayacağı için bunların izlerini, emtia dengesi kurarak veya ambar kayıtları üzerinden saptamak son derece güç, hatta olanaksızdır.³³⁹

- **Yüksek Bedelle Alış Yapmak:** Bu tarz yolsuzluklar daha ziyade vergiye tabi olmayan, defter tutmayan veya götürü vergiye tabi mükelleflerde cereyan eder. Bu muamelelerde satıcılar, sattıkları malın bedelini aslına nazaran yüksek göstermek suretiyle düzenledikleri faturaları (müstahsil makbuzu, gider pusulası v.b.) alıcıya verirler. Alıcıda bu faturaların tutarlarını hesaplarına geçirir ve böylece malın faturadaki alış fiyatının yüksekliği yüzünden maliyeti ile satış fiyatı arasındaki gayrisafi karın daraltılması suretiyle vergi matrahının küçültülmesi olanağı elde edilir. Yüksek bedelle alış yolsuzluğu, daha önce temas ettiğimiz uydurma firmalar vasıtasıyla, yani bunların birtakım düzme faturalar temini suretiyle yapılabilir.³⁴⁰

- **Alışlar ve Ticari Borçlara Yönelik Hile ve Usulsüzlük Riski:** Ticari borçlarda tahrifat yaparak hileli finansal raporlamanın gerçekleştirilmesi eğilimi stoklarda ve alacaklarda yapılan tahrifatlara göre daha azdır. Borçların olduğundan düşük gösterilmesi alışların ve satılan malın maliyetinin düşük ve net karın olduğundan fazla raporlanmasına yol açar. Alışlar ile ilgili olarak yapılan bir yolsuzluk da, ödemenin hayali satıcılara yapılması ve nakdin düzmece bir hesaba yatırılmasıdır. İşletmeler kasıtlı olarak borçları düşük, karı fazla göstermek isterler. Bu amaçla borçlar bir sonraki döneme ertelenip cari döneme kaydedilmezler veya ticari borçlarda gerçek dışı indirimler yapılır.³⁴¹

³³⁹ Gökay, s.120–123

³⁴⁰ Gökay, s.123-124

³⁴¹ Güredin, **Denetim**, s.147 -149

Personel kendi adına sahte senetler düzenleyerek kayıtlara almış ve vadesi geldiğinde gerçek bir senetmiş gibi senedi tahsil etmiş olabilir.

Satıcılar hesabının kalanı gerçek durumu göstermeyebilir. Bunun bir nedeni, **hileli işlem** için gerçekte olmayan kişi veya şirketler adına C/H' lar açılıp, şirketin borcu varmış gibi gösterilmiş olabilir.

Satışların yoğun olduğu firmalar tarafından gerçekte olmayan alışlar veya harcamalar için belli bir bedel karşılığında –genellikle fatura tutarının belli bir yüzdesi şeklinde anlaşılır- fatura temin edilerek bu faturalar muhasebe kayıtlarına aktarılmakta, böylece ödenecek KDV tutarında alınan bu fatura veya faturalarda belirtilen KDV tutarı kadar düşüş sağlanmaktadır. Bu durumda da gerçek olmayan satıcı firmalar oluşmaktadır. Bu durum firma sahiplerinin ve yöneticilerinin bilgisi dahilinde olmakta, hem ödenecek KDV tutarı ödenmeyerek firmada kalmakta, hem maliyet veya giderler arttığından vergiden kaçınılmakta, hem de genellikle bu tür işleme başvuran firmalarda sıkça rastlanan kasadaki şişkinlik, gerçekte olmayan firmalara ödenmiş gibi gösterilerek azaltılmaktadır. Ancak bu uygulama sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı evrak kullanma suçuna girmekte olduğundan ve tespiti halinde cezai müeyyidesi oldukça ağırdır.³⁴²

4.3.1.Diğer Borçlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

Bu hesap grubu; herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş³⁴³ borçların kaydedildiği hesapları kapsar.

Ortaklara Borçlar (331;431)

İştiraklere Borçlar (332;432)

Bağlı Ortaklıklara Borçlar (333;433)

Personele Borçlar (335)

Diğer Çeşitli Borçlar (336;436)

³⁴² Küçük, s. 174–175

³⁴³ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.195

4.3.1.1.Diğer Borçlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Bu hesaplarla ilgili olarak;

- Bu kapsama giren borçların Kurumlar Vergisi Kanunu’nda belirtilen “örtülü sermaye “teşkili mahiyetinde olup olmadıklarının,
- Örtülü sermaye mahiyetinde olmamakla birlikte bu borçlar için ödenen finansman giderlerinin örtülü kazanç dağıtımı anlamında olup olmadığının,

Test edilmesi gerekir.³⁴⁴

4.3.2.Özkaynaklar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

İşletme sahip veya ortaklarının bilânço tarihinde işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösteren Ödenmiş Sermaye ile Sermaye Yedekleri, Kar Yedekleri, Geçmiş Yıllar Karları ve Geçmiş Yıllar Zararları ve Dönemin Net Kar veya Zararını kapsar.³⁴⁵

Sermaye (500)

Ödenmemiş Sermaye (501)

Hisse Senedi İhraç Primleri

Hisse Senedi İptal Karları (521)

Maddi Duran Varlıklar Yeniden Değerleme Artışları (522)

İştirakler Yeniden Değerleme Artışları (523)

Diğer Sermaye Yedekleri (529)

Yasal Yedekler (540)

Statü Yedekleri(541)

³⁴⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.419

³⁴⁵ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.222

Olağanüstü Yedekler (542)

Diğer Kar Yedekleri(548)

Özel Fonlar (549)

Geçmiş Yıllar Karları (570)

Geçmiş Yıllar Zararları (580)

Dönem Net Karı (590)

Dönem Net Zararı (591)

4.3.2.1.Özkaynaklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Özkaynaklarla ilgili asıl tehlike ise, uzun süreler bilinçli bir şekilde yapılan **hileli işlemler** sonucunda öz kaynakların yok olma tehlikesidir. İşletmede yapılan her olay aslında işletmedeki her varlık ve kaynakla doğrudan ilgilidir. **Örneğin**, vergi yükünden aşırı şikâyetçi olan firma sahipleri vergi ödememek için satışları belgesiz veya olduğundan düşük tutarlı gerçekleştirirler. Stok girişlerinin de buna karşılık belgesiz gerçekleştirerek, üretim aşamasında bu hilenin ortaya çıkmasının bir şekilde engellendiğini düşünelim. Kayıtlara yansıtıldığı şekliyle gerçekleşen karlılık daha doğrusu zarar nedeniyle firma vergi ödememiş olacaktır. İlk yıl için firma sahipleri istediklerini gerçekleştirmiş olurlar. Ancak, zarar rakamının yüksek tutulması ve zararlı faaliyetlere devam etmeleri halinde,

- Zararlı faaliyet, daha doğrusu kayıtlarda olmayan satışlar için atıl personel istihdam edilmiş görüntüsü oluşacaktır.³⁴⁶
- Zarar eden firmanın işten çıkarmayıp halen işyerinde istihdam ettiği personel için katlandığı işçilikler maliyet unsurudur ve zarar rakamının artmasını sağlar.
- Gelir gerçekleşmese de işletme faal görüldüğünden, elektrik, su, yakıt, kira, sigorta gibi giderler devam edecek ve zarar rakamının artmasını sağlayacaktır.

³⁴⁶ Küçük, s. 177

- Zarar öz kaynaklar grubu içerisinde öz kaynaklar tutarını azaltıcı etki yapan unsurdur. Bir müddet sonra öz kaynaklar eksi (negatif) hale gelecektir. Bu da şirketin iflasının yaklaştığı anlamına gelir.

- Öz kaynakları eksi (negatif) hale gelen işletmeler sermaye artırımına giderek öz kaynakları artı hale getirmek zorundadırlar. Ya da karı artırarak da geçmiş yıllar zararlarının etkisini azaltabilirler.

Böylece önceki yıllarda gerçekleşen **hileli işlem**, birkaç yıl içinde intikamını alacak, önceki yıllarda ödenmekten imtina edilen vergiler, sermaye artırımının zorunlu hale gelmesine neden olabilecektir.

Bu arada firmanın kredibilitesi, ticari itibari iyice zayıflayacağı için bankalardan teminat, çek koçanı vs. alımı da zorlaşacaktır. Satışı olmayan bir firmanın alışlarının yüksek olması, dolayısıyla ödemelerini çekle yapması ve bunun süreklilik arzemesi işletmeye kuşkulu yaklaşılmaya neden olacaktır.

Öz kaynaklar işletmeler için her dönem önem arzeden kaynak grubudur. İşletmede **hileli işlemlerin** gerçekleşip gerçekleşmediği konusundaki sinyaller bu grubu oluşturan hesapların detaylı ve yıllar itibariyle seyrinin incelenmesi sonucunda alınabilecektir.³⁴⁷

Bu hesaplarla ilgili olarak da;

- Sermaye yedekleri içinde yer alan hisse senedi ihraç primleri (emisyon primi) ile hisse senedi iptal karlarının Kurumlar Vergisi açısından nasıl dikkate alındığının,

- Maddi Duran Varlıklar Yeniden Değerleme Artışları ile İştirakler Yeniden Değerleme Artışları'nın Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygun olarak hesaplanıp hesaplanmadıklarının,

- Yedeklerle ilgili olarak vergisel yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğinin,

³⁴⁷ Küçük, s. 178

- Geçmiş yıllar zararlarının mali karın tespitinde Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarına uygun olarak dikkate alınıp alınmadıklarının,

test edilmesi gerekir.³⁴⁸

4.2.Gelir Tablosu Hesaplarında Yapılan Hileler

4.2.1.Brüt Satışlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

İşletmenin esas faaliyetleri çerçevesinde satılan mal ya da hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerleri kapsar. Satılan mal ve hizmetlerle ilgili sübvansiyonlar, satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili dönem içinde ortaya çıkan kur farkları, vergi iadeleri brüt satışlar içinde gösterilir. Brüt satışlara “*Katma Değer Vergisi*” dahil edilmez.³⁴⁹

Yurtiçi Satışlar(600)

Yurtdışı Satışlar(601)

Diğer Gelirler (602)

4.2.1.1.Brüt Satışlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

1-Satış Yolsuzlukları: Satış yolsuzlukları, satılan emtia bedellerinin veya ücretle yapılan işlerde ücret tutarlarının tamamen veya muhasebe kayıtlarına geçirilmeden, iş sahibi veya sahipleri tarafından açıktan tahsil edilmesi suretiyle meydana gelir. Gerek Gelir ve Kurumlar Vergileri ve gerekse satışa bağlı Gider Vergileri uygulamasında, vergi gizlemeye yönelik yolsuzlukların başında satış yolsuzlukları gelir.³⁵⁰

³⁴⁸ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.422

³⁴⁹ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.247

³⁵⁰ Gökay, s.121

Satış yolsuzlukları esas itibariyle üç şekilde yapılır: ³⁵¹

- Gizli satış
- Fatura sahtekârlığı
- Uydurma firmalara satış

a-Gizli Satış: . Gizli satışlarda, satış işlemi ile ilgili olarak muhasebeye hiçbir kayıt düşülmemekte, satış işlemi kayıtlar dışında yürütülmektedir. ³⁵²

Satışlar dolayısıyla başvuru hileli işlemler, satışların suni şekilde düşürülmesi suretiyle olur. Bu amaca ulaşmak için de, ya mal miktarlarına dokunulmaksızın sadece fiyatlar azaltılır, ya da bazı satış kayıtların dışında bırakılır. İkinci şekilde davranışlara, birincisine nazaran daha sık rastlamak mümkündür. **Böyle bir durumda, stok hareketleri aşağıda açıklandığı gibi analiz edilir:** Diyelim ki, satıcı müessese, müşterisine bir miktar mal sattı ve mesela bunun 2/3 kısmı için fatura kesip muhasebe kayıtlarına geçirdi, kalan 1/3 kısmı için düzenlenen tesellüm makbuzunu ise ortadan kaldırdı. Böyle bir hileli davranış, ancak alışların da gizlenmesiyle mümkün olabilir. Aksi halde, gayri safi kar yüzdesi düşeceğinden, hileli durumun tespiti kolaylaştırılmış bulunur. Bunun içindir ki stok hareketleri incelenirken, revizör alışlarla satışları daima bir arada düşünmek zorundadır. Ancak, satıcıların faturasız mal vermek istemedikleri durumlarda, hileli işlemlerin sadece satışlarla sınırlanabileceğini de hatırdan çıkarmamak gerekir. Bazen, hileli işlemler, üreticiden başlayıp, imalatçıya, oradan toptancıya, toptancıdan da perakendeciye kadar uzanabilir. Özellikle, vergicilik yönünden önemli olan bu gibi hileli davranışlar, dürüst vergi mükelleflerini meşru olmayan bir rekabetin baskısı altında bırakabilir. ³⁵³

Gizli satış olarak adlandırdığımız satış yolsuzluğunda yapılan iş veya satılan mal için fatura ve benzeri vesikalar düzenlenmemekte ve dolayısıyla anılan satışlar muhasebe kayıtlarına intikal ettirilmemektedir. Başka bir ifadeyle gizli satış fatura ve

³⁵¹ Gökay,, s.122

³⁵² Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası,1980,s.195

³⁵³ Mazhar Hiçşasmaz, **İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol)**,4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.92

benzeri vesikalar düzenlenmeden yapılan satışlardır. Gizli satış olarak adlandırdığımız satış yolsuzluğunda işletmenin satış hâsılatı anılan satışlar kadar eksik beyan edilmekte ve bu durum dönem sonu kazancının eksik hesaplanmasına neden olmaktadır.³⁵⁴

b-Fatura Sahtekarlığı: Fatura sahtekârlığında satış muamelesi, gerçekte faturaya yansıtılmış olur. Ancak faturada fiyat, miktar veya her ikisi birden noksan gösterildiği için, faturanın içeriği gerçeğe aykırı olur. Böylelikle satış muamelesi muhasebe kayıtlarına noksan geçirildiği için satış hâsılatı kısmen gizlenmiş olur.

Fatura sahtekârlığı suretiyle yapılan hileli muameleler, ya alıcı ve satıcının ikisinin de istemesiyle yapılır veya satıcının tek taraflı iradesini alıcıya kabul ettirmesi suretiyle yapılır. İki tarafın da bu hileli muameleyi kabul etmesi halinde, büyük bir ihtimalle alıcının da bu işten bir kazancı vardır. Satıcının alıcıya hileli muamele yapma yönündeki iradesini tek taraflı olarak kabul ettirmesi halinde ise alıcı, malı satın almak zorunda olduğu için, satıcının düşük bedelli fatura düzenlemesini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Örneğin; piyasada akaryakıt darboğazının bulunduğu bir dönemde, fabrikası fuel-oil ile çalışan bir sanayici, üretimini devam ettirebilmek için, resmi satış fiyatının zerinde bir fiyatı ödemek, hem de satıcının resmi fiyattan düzenleyeceği faturayı kabul etmek durumunda kalabilir.

Fatura sahtekârlığının diğer bir şekli de çift fatura kullanma usulüdür. Bu şekildeki yolsuzluklarda müşteriye verilen fatura doğru, fakat işletmede saklanan ve muhasebe kayıtlarına geçirilen faturanın sureti tahrifli olur. Bu tür satışlar genellikle alıcının bilgisi dışında cereyan eder.³⁵⁵

Fatura sahtekârlığında, satış işlemi faturaya dayandırılarak kayıtlara geçirilmekte, ancak faturada fiyat, miktar ya da her ikisi birden gerçeği yansıtmamaktadır.³⁵⁶

³⁵⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.426

³⁵⁵ Gökay, s.122

³⁵⁶ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası,1980,s.195

Satış hâsılatını gizlemeye yönelik olarak yapılan fatura sahtekârlıklarını üç ana başlık altında toplayabiliriz:

- **Düşük Bedelli Fatura Düzenlemek** Uygulamada oldukça sık rastlanan satış hâsılatını gizleme yöntemlerinden birisi de düşük bedelli fatura düzenlemektir. Bu yöntemi de iki alt başlık altında incelemek mümkündür.

- ✓ **Gerçek firmalara yapılan düşük bedelli satışlar:** Anılan bu satış yolsuzluğunda ticari hayatta faaliyetlerini sürdüren gerçek firmalara yapılan satışlar için fatura düzenlenmekte ancak düzenlenen faturada satılan malın veya yapılan hizmetin fiyatı, miktarı veya her ikisi de noksan gösterilmektedir. Dolayısıyla söz konusu fatura satış işleminin gerçek durumunu yansıtmamakta ve satış hâsılatı muhasebe kayıtlarına eksik intikal ettirilmektedir.

- ✓ **Paravan firmalara yapılan düşük bedelli satışlar:** Bu satış yolsuzluğunda paravan firma olarak adlandırılan ve gerçekte ticari faaliyeti olmayan ve bu tür yolsuzlukların gerçekleştirilmesine imkân sağlamak amacıyla kurulan firmalar alıcı ile satıcı arasına girmekte ve genellikle satıcı firmanın kontrolü altında olmaktadır. Satıcı firma paravan firmaya düşük bedelli satış yapmakta, paravan firma ise gerçek alıcıya tam bedelli satış yapmaktadır. Böylece satıcı üzerinde oluşması gereken kar paravan firmaya aktarılmaktadır. Paravan firmaların genelde herhangi bir mal varlığı olmadığı için vergi ödeme güçleri de yoktur ve kısa süreler içinde kapanırlar. Anılan satış yolsuzluğu için bazen birden fazla paravan firma kullanılmaktadır.

- **Yüksek Miktarlı ve Düşük Fiyatlı Fatura Düzenlemek** Uygulamada fazla sık olmamakla birlikte zaman zaman karşılaşılan ve direkt olarak kazancı etkilememekle birlikte gizli satışları perdelemek amacını taşıyan satış yolsuzluklarından birisi de yüksek miktarlı ancak düşük fiyatlı fatura düzenlemektir. Anılan satış yolsuzluğunda düzenlenen satış faturası satış işleminin gerçek bedelini yansıtmakla birlikte gerçek miktar ve fiyatları yansıtmamaktadır. Satılan malın miktarı olduğundan fazla, fiyatı ise gerçek satış fiyatından düşük olarak belirlenmektedir. Bu durum firma tarafından yapılan gizli satışların döküm incelemesi (veya kaydi envanter) olarak adlandırdığımız inceleme tekniği ile ortaya çıkmasını engelleme amacı

taşımaktadır.**Örneğin;** firmanın 1.000 kg. demiri kilosu 45.000.000.-TL’ dan toplam 45.000.000.TL’ye sattığını ancak faturayı 1.500 kg. demir 30.000.-TL birim fiyatla toplam 45.000.000.000.-TL’ye satmış gibi düzenlendiğini varsayalım. Dikkat edileceği üzere faturanın satış bedeli doğru olmakla birlikte 1.000 kg. demir satılmasına rağmen 1.500 kg. demir satılmış görünmektedir. Aradaki 500 kg. fark firma tarafından faturasız satılan veya satılacak olan demiri gizlemektedir.³⁵⁷

- **Faturanın Aslı İle Örneklerinin Farklı Bedellerle Düzenlenmesi:** Bu satış yolsuzluğu yönteminde firmalar faturanın aslı olarak tarif edilen ve alıcıya verilen birinci örneğini satış işleminin gerçek durumunu yansıtacak şekilde düzenlemekte; işletmede kalan ve muhasebe kayıtlarına intikal eden örneğini ise düşük bedelli olarak düzenlemektedirler. Bu şekilde yapılan sahtekârlıklar genelde tek taraflı olmakta ve genelde alıcının bu durumdan haberi olmamaktadır.³⁵⁸

c-Uydurma Firmalara Satış: Bu tür satış yolsuzluklarında, aslında yapılmaya satışlar, hileli faturalar ve muhasebe kayıtlarında, yapılmış gibi gösterilir.

Uydurma firmalar (paravan firmalar) çoğu hallerde ticarethaneleri bulunmayan ve tuttukları basit defterlerde mevcut olmayan emtiayı satın almış ve satmış gibi göstermek suretiyle hileye alet veya vasıta olan, yani doğrudan doğruya sahtekârlık üzerine çalışan kimselerdir. Uydurma firmalarla uyuşan tüccarlar bunlar namına düzenledikleri sahte faturalarla, evvelce satın aldıkları veya imal ettikleri emtiayı düşük bedelle satmış ve teslim etmiş gibi gösterirler ve böylece söz konusu emtiayı yüksek bedelle el altından satma olanağını elde ederler. Uydurma firmaların sahipleri ise, bu tür hileli muamelelere alet olmaları karşılığında mal sahibi tüccarlardan belli bir komisyon alırlar. Bu tür uydurma firmalar aracılığıyla satış, daha çok, karaborsa dönemlerinde ve yurt dışında denetim yapma olanaklarının çok az olması nedeniyle de ihracatta görülür. **Örneğin;** bir ihracatçı kuruluş, ihracatını yaptığı malları yurt dışında paravan bir firmaya düşük bedelle satmış gözüküp aslında başka bir firmaya yüksek bedelle satabilir. Böylece hem hasılatını düşük göstereceği için vergi kaçırabilir hem de gerçek

³⁵⁷ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.426–427

³⁵⁸ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.427

satış fiyatı ile, uydurma firmaya gösterdiği satış fiyatı arasındaki farkı oluşturan dövizî ülkeye getirmeyerek yurt dışında tasarruf etme olanağına kavuşabilir.³⁵⁹

Uydurma firmalara yapılan satışlar, çoğu zaman ticarethanesi bile bulunmayan tuttukları basit defterlerde almadıkları malı, aldığı gibi gösteren satmadıkları malı sattı gibi gösteren, sahte karlığa vasıta olmak suretiyle –yüksek bedellerle- el altından satışı kolaylaştıran kimselere yapılan satışlardır. İşletme faturayı bunlar adına kesmekte ancak satışlarını el altında (gizli) olarak yüksek bedelle yapmaktadır. Bu türden uydurma (paravan) firmalar, naylon işletmeler, çıkardıkları faturalarda naylon faturalar olarak adlandırılmaktadır.³⁶⁰

2.Hâsılâtın Eksik Gösterilmesi: Satılan emtia bedellerinin, ücretle yapılan işlerde ücret tutarlarının tamamen ya da kısmen muhasebe kayıtlarına geçirilmeden, şahsen işletme sahibi tarafından tahsil edilmesi şeklinde ortaya çıkar.

Örneğin, hurda mal, malzeme, eşya, ya da amorti edilmiş demirbaşların satıldıkları halde hâsılât hesaplarına geçirilmemeleri, hâsılât toplamını etkileyecektir. Satışlar hesaba aktarılmış olsalardı, hâsılât toplamı artmış olacaktı. İşletme sahibinin özel ihtiyacı için, işletmesinden emtia alıp, defterine bu işlemi kasten geçirmemesi, hâsılâtı yine aynı yönde etkileyecektir.

İşletmelerin çeşitli kaynaklardan elde ettikleri hâsılâtı defterlerine doğru tutarlar üzerinden geçirmeleri gerekir. Ancak vergi gizlemek amacıyla elde edilen hâsılâtın tam (doğru) gösterilmeyerek, defterlere ve belgelere dayanarak bu yönde danişıklı kayıt düşüldüğüne rastlamak her zaman için mümkündür.

Örneğin; bir işletmenin müşterisine 100.000.-liralık mal sattığını ve vardıkları anlaşmaya göre satılan mala karşı satıcının 80.000- lira tutarında bir fatura

³⁵⁹ Gökay, s.122–123

³⁶⁰ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası, 1980, s.195

düzenlediğini varsayalım. Böyle bir hareket hâsılatı ve doğal olarak da karı 20.000,- lira azaltacak, vergi matrahı da 20.000,- lira aşındırılmış olacaktır.³⁶¹

Hâsılatın ilgili olduğu dönemin kar ve zarar hesabına yansıtılmış olması gerekir. Herhangi bir nedenle söz konusu döneme ilişkin bir hâsılat henüz defterlere geçirilmemişse, geçirilmeyen hâsılatın mali kar-zarar hesabında dikkate alınmaması gerekir. Ancak, yine matrah aşındırmak amacıyla özellikle dönem sonlarına yakın zamanlarda yapılan satışları, satış gerçekte o dönem içinde gerçekleştiği halde faturası sonraki dönemde düzenlenerek, bu kadar tutar hâsılat sonraki döneme aktarılmış olmaktadır.³⁶²

Vergi gizleme amacıyla girişilen tedbirlerden birisi de, fevkalade veya arızı hasılat ve karların, muhasebeye intikal ettirilmemesidir.³⁶³ **Örneğin,** çeşitli tazminatlar (sigorta tazminatı vb.) değersiz duruma girmiş olan alacaklardan, şüpheli duruma düşmüş ve karşılık ayrılmış alacaklardan yapılan tahsilât, mal alışlarında fatura dışında sağlanan özel menfaatler vb. bu türden hâsılat arasında sayılabilir.³⁶⁴

3.Satış Hâsılatının Gerçekte Olduğundan Farklı Gösterilmeye Çalışılması: Satışlar ve satış hâsılatı işletme ile ilgili birçok alana önemlidir. Özellikle kar payı almayı bekleyen yatırımcılar ve diğer ilgililer için karlılık analizleri satışlar dikkate alınarak yapılmaktadır. Burada brüt satışlar ile net satışlar arasındaki fark da önemlidir. Ancak yüksek kar beklentisi içinde olan yatırımcılara karşılık, kar payı veya vergi ödemesi yapmak istemeyen yöneticiler de olabilir. İşletmede işlerin iyi gittiğini göstermek için satış rakamları özellikle yüksek gösterilmek istenebilir. Tüm bu istekler ise hileli işlemlere yeşil ışık yaktmaktadır. Sebebi ne olursa olsun satış hâsılatının gerçekte olduğundan farklı gösterilmek istenmesi, gerçekte yapılan satışlar ile

³⁶¹ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası, 1980, s.194–195

³⁶² Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası, 1980, s.195

³⁶³ Gökay, s.127

³⁶⁴ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası, 1980, s.196

muhasabe kayıtlarına yansıtılan satışlar arasında fark olması anlamına gelecektir. Bu ise aşağıdaki şekillerde gerçekleştirilmektedir.³⁶⁵

4-Zarar ve İstisna Satışı: Diğer bir satış yolsuzluğu ise zarar ve istisnanın satışı veya devridir. İşletmeler arasında yapılan muvazaalı işlemlerden en çok görülenlerindendir.

Zararını mahsup etme süresi dolmakta olan işletmeden yüksek fiyatla mal alınarak alıcı işletmenin maliyetleri şişirilirken zararlı işletmenin karı artırılır. Zararlı işletmede ortaya çıkan kar zarara mahsup edileceği için vergi ödenmez. Alıcı işletme ise karı düştüğü için ödeyeceği vergi azalmış olur. Böylece zararı diğer işletmeye satılmış olur.

5-Satış Hâsılatını Gizlemeye Yönelik Muhasebe Hataları: Genel olarak muhasabe hataları bilgisizliğe dayanır. Ancak söz konusu hatalar belirli bir amaçla bilerek yapılırsa kasdi hata olur ve muhasabe hilesi sayılırlar. Bu aşamada satış hâsılatını gizlemeye yönelik yapılabilecek kasdi hataları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

Matematik Hataları:Satış hâsılatları yasal defterlere doğru ve geçek tutarları itibariyle kaydedilmesine rağmen aylık veya yıllık toplamaları alınırken kasdi yapılan eksik veya hatalı toplamalar sonucunda satış hâsılatları sonuç hesaplarına eksik intikal ettirilebilir. Genelde bu kasdi hata yapılırken çift kayıt sistemi nedeniyle diğer bir hesabında toplamı yanlış alınır ve bu hatanın mali tablolarda veya mizanlarda dengesizliğe neden olması önlenir.

Kayıt Hataları:Satış hâsılatını gizlemeye yönelik olarak yapılacak kayıt hatalarını iki grup altında toplayabiliriz.

Satış Faturalarının Yasal Defterlere İntikalinde Yapılan Hatalar:Satış faturalarının tamamının yasal defterlere intikal ettirilmesine rağmen bazı faturaların tutarı eksik kaydedilmek suretiyle satış hâsılatı ve dolayısıyla dönem kazancı düşük tespit edilebilir. Örneğin 580.000.000.000.-TL bedelli bir faturanın yasal defterlere

³⁶⁵ Küçük, s. 185

58.000.000.000.-TL olarak intikal ettirildiğini varsayalım. Bu durumda satış hâsılatı 522.000.000.000.-TL eksik beyan edilmiş olacaktır.

✓ Dönem içindeki bütün satışlar için fatura düzenlenmesine rağmen bu faturaların bir kısmı yasal defterlere intikal ettirilmeyebilir. Örneğin 100 adet faturanın yer aldığı bir cilt faturadan 52.000.000.000.-TL bedelli, 152.000.000.000.-TL bedelli ve 146.000.000.000.-TL bedelli üç adet faturanın yasal defterlere kaydedilmediğini varsayalım. Bu durumda satış hâsılatı 350.000.000.000.-TL eksik hesaplanmış olacaktır.

Satış Faturaları ile İlgili Muhasebe Kayıtlarında Yapılan Hatalar:Satış faturalarının yasal defterlere intikalini sağlayan muhasebe kayıtlarında yapılan hatalar ile satış hâsılatının eksik hesaplanmasına olanak sağlanabilir.**Örneğin;** 590.000.000.000.-TL'lik bir satışın yapıldığını ve bu satış nedeniyle aşağıda yer alan muhasebe kaydının yapıldığını varsayalım.

		/		
600 YURTIÇİ SATIŞLAR			500.000.000.000.-	
391 HESAPLANAN KDV.			90.000.000.000.-	
220 ALICILAR			590.000.000.000.-	

Söz konusu yevmiye maddesi hatalıdır ve bu hatalı yevmiye maddesi ile yurtiçi satışlarının dönem sonu bakiyesi 1.000.000.000.000.-TL azaltılmış olacaktır. Aynı amacı gerçekleştirecek bir başka muhasebe kaydı ise aşağıdaki şekilde yapılabilir:

		/		
610 SATIŞTAN İADELER			500.000.000.000.-	
191 İNDİRİLECEK KDV.			90.000.000.000.-	
220 ALICILAR			590.000.000.000.-	

Aynı amacı gerçekleştirecek bir başka hatalı yevmiye kaydı ise aşağıdaki şekilde yapılabilir:

		/		
153 TİCARİ MALLAR			500.000.000.000.-	
191 İNDİRİLECEK KDV.			90.000.000.000.-	
220 ALICILAR			590.000.000.000.-	

Kaynak: Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Denetim İlke ve Esasları 1. CİLT 147–160–403–607

Şekil 3: Satış Faturalarıyla İlgili Yevmiye Kayıtları

Dikkat edileceği üzere mükellefler tarafından satış hâsılatını gizlemeye yönelik birçok hatalı muhasebe kaydı yapılabileceği için anılan hatalı muhasebe kayıtlarını sınırlandırmak oldukça güçtür.³⁶⁶

4.2.2.Satış İndirimleri Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

Net satış hâsılatına ulaşabilmek için brüt satışlardan indirilmesi gereken değerleri kapsar.³⁶⁷

Satıştan İadeler (610)

Satış İskontoları(611)

Diğer İndirimler (612)

4.2.2.1.Satış İndirimleri Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

1-Satış İndirimlerinde Satış Hâsılatını Azaltmaya Yönelik Muhasebe Hataları: Kasdi yapılan muhasebe hataları ile satış hâsılatının azaltılmasına ve dönem kazancının eksik hesaplanmasına olanak sağlanabilir.

✓ **Matematik Hataları:** Satış indirimleri yasal defterlere doğru ve gerçek tutarları itibariyle kaydedilmesine rağmen aylık veya yıllık toplamaları alınırken kasdi yapılan fazla toplamalar sonucunda satış indirimlerinin tutarı artırılmış ve satış hâsılatı azaltılmış olabilir.

✓ **Kayıt Hataları:** Satış indirimlerine ilişkin olarak yapılan muhasebe kayıtlarındaki kasdi hatalar ve hatalı muhasebe kayıtları vasıtasıyla satış hâsılatı azaltılmaya çalışabilir. Bir firmaya yapılan satış indirimi mükerrer olarak muhasebe kayıtlarına intikal ettirilmiş olabilir. Bu muhasebe kayıtlarının oldukça farklı şekillerde yapılabileceği daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklandığından bu bölümde tekrardan kaçınılmıştır.

³⁶⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.427–429

³⁶⁷ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.249

2-Satış İndirimleri Ve Muvazaalı İşlemler: Satış indirimleri uygulaması firmalar açısından muvazaalı işlemlere konu olmaya müsait bir uygulamadır. İşletmelerin dönem kazançlarını ve Katma Değer Vergisi ve Geçici vergi beyanlarını dengeleyebilmek veya arzu edilen sınırlar içinde tutabilmek için muvazaalı işlemlere başvurdıklarına oldukça sık rastlamaktayız. Bu nedenle satış indirimlerinin gerçek bir muameleyi yansıtıp yansıtmadığı ve muvazaa olup olmadığı hususu yapılacak karşıt incelemeler sonucu tespit edilmelidir. Örneğin iade edilen malların sonraki dönem veya dönemlerde tekrar aynı firmaya satılmış gösterilmesi muvazaa yönünden dikkat çekicidir ve araştırılması gerekmektedir.

3-Satış İndirimleri ve Alıcı Firmalar: Uygulamada en çok karşılaşılan durumlardan birisi de satış iskontolarının alıcılar tarafından kayıtlara yansıtılmamasıdır. Bu durum ise alıcı firma açısından maliyetlerinin olduğundan yüksek ve dönem kazancının ise düşük olarak hesaplanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle geniş çaplı iskonto uygulaması yapan firmaların alıcı firmaları nezdinde yapılan karşıt incelemeler, alıcı firmalardaki vergi zıyaının saptanmasını kolaylaştırabilecektir.

4-Satış İndirimleri ve Örtülü Kazanç Dağıtım: İskonto uygulamalarında dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise iskontonun örtülü kazanç dağıtım hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesidir.

Örtülü kazanç dağıtımına ilişkin yasal düzenlemelere Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17'nci maddesinde yer verilmiştir. Kurumların ortakları ve kanun maddelerinde belirtilen diğer kişilerle olan iktisadi münasebetlerinin dikkatle incelenmesi ve kurum bünyesinde oluşması gereken kazancın örtülü yollar söz konusu kişilere aktarılıp aktarılmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.

5-Satış İadeleri Yoluyla Satış Hâsılatını Azaltmaya Yönelik Hatalar: Matematiksel hatalar, kayıt hataları ve muvazaalı işlemlere satış iadesinde de sıkça rastlanmaktadır. Bu konuda satış indirimleri konusunda yukarıda yapılan açıklamalar aynen geçerli olmakla beraber şunu eklemek özel önem taşımaktadır. Hizmet satışlarına

ilişkin olarak düzenlenen iade faturaları işin icabı olağan değildir. Bu nedenle muvazaa içeriyor olması ve gerçeği yansıtmaması kuvvetle muhtemeldir.³⁶⁸

4.2.2.2.Satış İskontoları Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Alış iskontoları, peşinat iskontosu olabileceği gibi, ciro iskontosu şeklinde de olabilir. Peşinat iskontoları genellikle faturalarda gösterilir. Ciro iskontoları ise yılsonlarında hesaplanıp dekontlarla bildirilen bir iskonto türüdür.³⁶⁹

Nakit veya kasa iskontosu, fatura üzerinde gösterilen ve gerçek satış tutarının belli bir oran veya tutarla azaltılmasını sağlayan iskontolardır. Bu iskontolarda KDV matrahı iskontodan sonraki tutardır. Dolayısıyla vergisel bir avantaj da sağlanmış olmaktadır.

Burada iskontoyu yapan veya iskonto yapılan taraf olunmasına göre muhasebe kayıtları farklılık gösterecektir. Şöyleki, iskontoyu yapan taraf için bu iskonto Brüt Satış Karını azaltıcı bir unsurdur ve Satışlar hesabından ayrı olarak 611 Satış İskontoları hesabına kaydedilerek takip edilir. Böylece faaliyet dönemi içerisinde ne kadarlık bir iskonto yapıldığı ve bu iskontonun Net Satışları nasıl etkilediği açık bir şekilde görülür.

İskonto yapılan taraf içinse bu bir indirimli alış işlemidir ve satın alınan ürün iskonto sonrası değerle stoklar veya diğer ilgili hesaba kaydedilir. Böylece alıcı istediği ürünü daha az para ödeyerek, başka bir deyişle ucuza almış olmaktadır. Özellikle iskontoların fatura üzerinde gösterilerek yapıldığı durumlarda iskontodan sonraki miktar değil, iskonto öncesi tutar dikkate alınmak suretiyle de maliyetlerin artırılması şeklinde muhasebe hileleri ile karşılaşılacaktır.

Miktar ya da yılsonu iskontosu ise faaliyet dönemi içinde gerçekleşen satışların, o yıl için kararlaştırılan satış ve pazarlama politikalarının sonucu olarak uygulanan iskontolardır. Genellikle bayilik anlaşmaları ile çalışılan firma ve ürünler için sıklıkla uygulanır. O yıl için belirlenen satış rakamı hedefine ulaşanlar ile aşanlar için

³⁶⁸ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.436–437

³⁶⁹ Gökay, s.124

bir nevi ödöl olarak uygulanan iskontolardır. En sık karşılaşılan uygulama bedelsiz satış şeklinde yapılanlardır.³⁷⁰

Bu tür iskonto yolsuzlukları, satıcılara, fatura dışında kabul edilen iskontolara ait meblağların, alıcı işletmenin muhasebesine intikal ettirilmeden iş sahibi tarafından tahsil olunması tarzında cereyan eder. Bu yolsuzluk kategorisi içinde, satıcıların, satışa aracılık eden tüccar adına tahakkuk ettirdikleri ve ödedikleri komisyonları da değerlendirebiliriz. Muhasebeye intikal ettirilmeksizin, tahsil suretiyle vergiden gizlenen iskonto ve komisyonlar bazı hallerde yüksek meblağlara ulaşır.³⁷¹

İskontolarla ilgili mükerrer kayıt yapılması hileler için uygun ortamlardır. Daha sonra bu mükerrer kayıtlar diğer hesaplara virman yoluyla aktararak firma C/H olması gereken düzeye getirilirken, stoklardaki hileler de örtülmüş olacaktır.³⁷²

4.2.3.Satışların Maliyeti Hesabı Tanımı, İşleyişi

İşletmenin dönem içindeki stok hareketleri ile satılan mamul, yarı mamul, ilk madde ve malzeme ile ticari mal gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetini kapsar.

Başka bir deyişle dönem içinde alıcılara satılan ya da devredilen mal ve hizmetlerin üretimi (imalatı) ya da satın alınması için yapılan tüm giderleri içerir.³⁷³

Satılan Mamuller Maliyeti (620)

Satılan Ticari Mallar Maliyeti (621)

Satılan Hizmet Maliyeti (622)

Diğer Satışların Maliyeti (623)

³⁷⁰ Küçük, s. 191–192

³⁷¹ Gökay, s.124

³⁷² Küçük, s. 192

³⁷³ Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, s.251

4.2.3.1.Satışların Maliyeti Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Satışların Maliyetini Etkileyen Alışlarda Yapılan Hileler (Yolsuzluklar):

- Yüksek Bedelli Alış
- **Herhangi Bir Mal veya Hizmet Alışını Temsil Etmeyen Alış**

Faturaları:

- ✓ Ticari Hayatta Faaliyet Gösteren Firmalardan Alınan Faturalar
- ✓ Gerçek Faaliyeti Olmayan Firmalardan Alınan Faturalar
- ✓ Hayali Kişi ve Firmalardan Alınan Faturalar
- ✓ Alış İskontolarını Kayıt Dışı Bırakma

Satışların maliyetlerinin hesaplanmasında ilk dikkat edilmesi gereken husus, maliyet hesaplarının doğru yapılıp yapılmadığıdır. Özellikle satış hâsılatının yüksek olduğu durumlarda dönem karının çok yüksek çıkmaması için başvuru hile satışların maliyetinin yüksek gösterilmesidir.³⁷⁴

4.2.4.Faaliyet Giderleri Hesap Grubu Tanımı, İşleyişi

İşletmenin esas faaliyeti ile ilgili bulunan ve üretim maliyetlerine yüklenmeyen araştırma ve geliştirme giderleri; pazarlama, satış dağıtım giderleri ve genel yönetim giderlerinden oluşan hesap grubudur. 7 numaralı grupta izlenen esas faaliyet dönem giderleri, yansıtma hesapları alacağı ile dönem sonlarında bu grupta yer alan hesaplara devredilir.³⁷⁵

³⁷⁴ Küçük, s. 193

³⁷⁵ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.440

4.2.4.1.Faaliyet Giderleri Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Giderler detay incelemeyi kolaylaştıracak şekilde mümkün olduğunca detaylı bir şekilde alt hesaplarda izlenmelidir. Gizliliğin hile belirtisi olabileceği unutulmamalıdır.³⁷⁶

Yönetici veya sahiplerin bilgisi doğrultusunda, işletmenin mali tablolarının daha iyi görünmesi amacıyla alınan krediler muhasebe kayıtlarına hiç yansıtılmamış olabilir. Bu durumda ay, dönem ya da yılsonu faiz hesaplarının da kayıtlara yansıtılmaması gerekir. Ancak, muhasebe kayıtlarına yansıtılmadan kullanılan kredi karşılığında harcamalar firma için yapılacaksa, çift taraflı kayıt fonksiyonu gereği bu paranın kaynağının bir şekilde hesaplarda gösterilmesi gerekecektir. Eğer bu kredi kasada görülen ve nedeni izah edilemeyen şişkinliğin giderilmesi için kullanılacaksa, hile ile gizlenmeye çalışılıyor denebilir. Bu durumda banka faizleri de hesaplara yansıtılamayacak, yine kasadaki para kullanılmış ve yine nedeni izah edilememiş olacak ve bu döngü bu şekilde dönmeye devam edecektir. Aksi durumda, yani kredinin hesaplara alınmayıp, kredi faizlerinin yansıtılması ve kaynağının da diğer hesaplarmış gibi muhasebe kayıtlarına yansıtılması ise hileli işlem olması yanı sıra, vergisel açıdan da sakıncalıdır.

Yönetici veya firma sahiplerinin kişisel hesaplarının şirket işlemleri için kullanılması gerekçe gösterilerek, bu hesaplarla ilgili tahakkuk eden faizlerin şirket kayıtlarına yansıtılması: Sebebi ne olursa olsun şirketin kendi hesapları dışında bir hesapla ilgili gider ve zarar unsurunun şirket muhasebe kayıtlarına yansıtılması hileli bir işlemdir. Mali tablolar ile ticari ve mali kar olumsuz etkilenecek, üçüncü kişiler yanıltılmış olacaktır.

P.O.S. cihazları kullanılarak, yönetici veya firma sahiplerine ait kişisel kredi kartlarından para çekilerek, işletme ihtiyaçları için kullanılması: Bankalardan kredi alınamadığı, kredi limitlerinin dolu olduğu veya kısa süreli ihtiyaçların karşılanması amacıyla zaman zaman başvuru olan bir yöntemdir. Gerçek bir satış işlemi olmadan, sebep ne olursa olsun bu şekilde bir para tahsilâtı örtülü kazancın geri işleyişidir

³⁷⁶ Küçük, s. 195

diyebiliriz. Bu durum kayıtlara alınsa bile bu işlem için tahakkuk edecek faiz kanunen kabul edilmeyen bir giderdir. Gider olarak kayıtlara alınması doğru değildir.

Kişisel hesaplara ait faizlerin işletme hesaplarına yansıtılması: Yönetici, firma sahibi veya personel tarafından kendi adlarına kayıtlı kişisel hesapların işletme ile ilgili işlerde kullanıldığı durumlarda, bu kişisel hesaplara tahakkuk ettirilen faiz, hesap işletim ücreti vs. giderlerin işletme hesaplarına gider olarak aktarıldığı görülür. İşletme ile ilgili işlemlerin yalnızca işletme ile ilgili hesaplarda yapılması işletmenin ayrı kişiliğinin olduğu ilkesi gereğidir. Dolayısıyla bu tür işlemlerin yapılıyor olması bir hile belirtisidir ve dikkatle incelenmesi gerekir.³⁷⁷

Giderlerin Yükseltilmesi: İşletme giderlerini olduğundan daha yüksek göstermekle (şişirmekle), emtianın satış maliyeti arttırılmış, böylece satış maliyeti ile satış bedeli arasındaki fark olarak tanımlanan katışık (gayri safi) kar düşürülmüş dolayısıyla yine matrah aşındırılmış olabilir.

Örneğin, dışarıya yaptırılmış bakım ve onarım işleri için yüksek bedelli faturalar almak. Amortismanına tabi yatırım varlıklarının değerini yükseltmek, yüksek bedelli satın almak (öyle gösteren belgeler düzenlemek) muvazaalı firma değişikliği yaparak amorti edilmiş bir değeri yeniden amorti etmek, araziyi binalar hesabına karıştırarak aynı yüzdeler üzerinden amortisman ayırmak, böylece amortisman giderlerini şişirmek. Amortismanına tabi değer için ayrılacak amortisman, söz gelişi bina amortismanı, ilgili bina kiralanmış olsa idi verilecek kiradan az ise, binayı başlangıçta ya da sonradan başkalarına geçirerek kira ödemek.³⁷⁸

Ticari ve mali kazancın hesaplanmasında bir kısım giderler yükseltilerek vergi matrahı küçültülmeye çalışılabilir. Vergiyi gizlemek amacıyla yukarıda gösterilen gider kategorilerine dahil her türlü işletme giderlerinin gerçek olmayan bir şekilde artırılması olanaklıdır. Bu, çeşitli yollarla olabilir. Gerçek dışı belgeler düzenlenmesi veya alınan gider belgelerinin, gerçek harcamalardan fazla tutarları ihtiva etmesi gibi, imalat giderleri arasında suiistimale elverişli giderlerden birisi de amortismanlardır.

³⁷⁷ Küçük, s. 203–204

³⁷⁸ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası, 1980, s. 192–193

Amortisman yolsuzluğu, amortismanına tabi servetlerin değerini yükseltmek, yüksek değerle satın almak, amortismanına tabi olan mallar ile olmayanları birbirine karıştırarak tümünü amortismanına tabi tutmak, yüksek nispette amortisman uygulamak veya amorti edilen bir malı tekrar amortismanına tabi tutmak v.b. gibi usulde yapılabilir.

İşletme giderleri ile ilgili bir diğer yolsuzluk şekli de, aktifleştirilmesi gereken giderlerin, doğrudan gider yazılmasıdır. **Örneğin,** bir sabit kıymetin kullanma ömrünü uzatıcı veya kullanma ömrü içindeki fonksiyonunu artırıcı giderlerin aktifleştirilmeleri lazımdır. Bu tür giderlerin doğrudan gider yazılmaları halinde, o yıl için vergi ziyanı söz konusu olur.

İşletme giderleri içinde yolsuzluğa en açık ve elverişli olan gider türü, genel idare giderleridir. Burada ücretlerin, bilhassa yolculuk ve temsil giderlerinin yüksek tutulması, teminindeki kolaylık nedeniyle akaryakıt giderlerinin yüksek boyutlarda olması ve aydınlatma, su, telefon ve ısıtma giderlerine ait faturaların mükerrer kaydı (örneğin; uygulamada PTT idaresinin yolladığı ödeme emri kağıdı ile fatura, birbirlerine çok benzemekte ve her ikisi de aynı gider olmasına rağmen ayrı ayrı gider yazılmaktadır) vergi matrahının daraltılması yollarının klasik örneklerindendir.³⁷⁹

Özel Giderleri İşletmeye Aktarma

İşletmeye ait olmadığı halde işletmeninmiş gibi gösterilen birçok giderlere, gider hesapları arasında rastlamak mümkündür. Uzman – denetçi bu konuda da gayet dikkatli davranmalıdır. Özellikle, işletme sahibinin kendi özel işleri için çektiği paraları işletmenin gideri imiş gibi hesaplara geçirmesi, çift yanlı işleme yönteminden yararlanarak olayı maskeleymesi bir başka hesaba diyelim ki genel giderler hesabına borç, kasaya alacak yazması vb. Durum ne olursa olsun, özel işler için ödenen tutarlar, ücretler, komisyonlar, iskonto – tenzilat vb. ad altında maskelenerek maskelenerek doğrudan doğruya işletmenin gideri imiş gibi gösterilebilir Bir de alınan mallara karşılık ödenen tutarlar için alınan faturalar, aslında ödenmiş olan tutarların üstünde düzenlettirilebilir Ya da mal alımı sırasında düzenlenen fatura, hem de mal bedeli ödenirken alınan makbuz ayrı ayrı hesaplara kaydedilerek, bir kez yapılan harcama iki

³⁷⁹ Gökay, s.125–126

kere kasadan geçirilmiş olur. Ancak bu gibi durumlar kasdi bir suç teşkil ederler. Bu tür bir işlem de işletmenin karını azaltıcı matrah aşındırıcı niteliktedir.³⁸⁰

Genel olarak, ödenecek vergiyi azaltmak amacıyla, bazen de ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle, işletme sahibinin şahsını ilgilendiren özel giderlerin, işletmeye ait giderlere ait giderlere karıştırıldığı görülür.

Çeşitlilik arzeden bu giderleri şöylece gruplamak mümkündür:

- ✓ Ev giderleri (Aydınlatma, ısıtma, haberleşme, su, kapıcı, hizmeti v.v.)
- ✓ şahsi giderler (yolculuk, misafir ağırlama, yardım, bağış ve hediyeler gibi)
- ✓ Mali giderler (zel sigorta primleri, şahsi borç faizleri gibi)

Bu giderler, genel olarak işletmeye, genel giderler hesabı üzerinden aktarılırlar. İş sahibinin işletmesine aktardığı tipik şahsi giderlerinden birisi de, özel otomobil giderleridir. İşletme sahibinin, esas itibariyle özel işlerinde kullandığı lüks otomobilinin işletme bakım giderleri ile şoför aylıkları da genel giderler hesabına geçirilmek suretiyle firmaya dettirilir.³⁸¹

Maaş ve cret Gideri: Bu kalem hileli finansal raporlama için önemli bir risk alanıdır. İşletmeler mamullere aşırı ücret gideri yüklemek suretiyle stokları ve net karı olduğundan yüksek gösterebilirler. İşletme alışanları bazen duran varlıkların inşasında çalıştırılır. Bu durumda aşırı ücret gideri duran varlıklarda aktifleştirilebilir. İşletmede alışmayan kişilere ödeme yapılıyor gösterilip tutar zimmete geçirilebilir. alışan işçilik saati olduğundan yüksek raporlanabilir.³⁸²

Birçok şirketin memurlarına ve bilhassa kilit noktalardaki personeline ikramiye verdiği ve hatta bu hususta personeliyle bir anlaşma yaptığı görülür. Denetçi, bu anlaşmaları gözden geçirmeli ve durumun kayıtlarda doğru bir şekilde izlenip

³⁸⁰ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası, 1980, s.190–191

³⁸¹ Gökay, s.127

³⁸² Güredin, **Denetim**, s.149

izlenmediğini tespit etmelidir. Bu incelemenin ikramiyelerin doğru hesaplandığı ve hesapların şişirilmemiş olduğu yönünden sürdürüleceği muhakkaktır.³⁸³

Döneme Ait Olmayan Giderler: Her vergi borcu belirli bir döneme ait olduğundan yalnız o döneme ait giderlerin dikkate alınması gerekir. Örneğin, büyük bir onarım ya da binalarda yapılan değişiklik için yapılan giderler, önceden kira bedelleri ile sigorta primlerinin yalnız söz konusu olan döneme ait kısımları kar ve zarar hesabında yer almalıdır.

Sonraki döneme ilişkin olan giderler, ilgili hesaplardan arındırılmış olmalıdır. Bu tür bir arındırma yapılmayarak yukarıda sayılan giderlerin tamamı, kar ve zarar hesabına aktarılmışsa, mali-kar-zarar'a geçişte bir düzeltmede yapılmamışsa, vergi matrahı aşındırılmış olur.

Giderlerin Aktifleştirilmesi: Aktifleştirilmesi gerekmeyen giderleri aktifleştirerek giderleri az, yatırım varlığını fazla göstermek söz konusu olabileceği gibi, aktifleştirilmesi gereken giderlerin aktifleştirilmeyerek gider hesapları içerisinde bırakılması, böylece giderlerin şişkin gösterilmesi de mümkündür.

Örneğin, değer artışı niteliğinde olmayan normal bakım ve onarım giderlerinin bakım ve onarım yapılan değere (diyelim ki tesisat) katılması, ilgili gider hesabına aktarılması.

Birbirini tamamlar nitelikte olmasına rağmen değişik zamanlarda, değişik yerlerden alınan elektrik tesisatı'na ilişkin satın almalar, elektrik tesisatı, ya da Tesisat Hesabına geçirilmek gerekirken, yani aktifleştirilecekken, giderler arasında yer alabilir..

384

Giderlerin Gizlenmesi: Özellikle, gizli satış, satışları gizleme, hesaplara yansıtma söz konusu olduğunda giderlerin gösterilmemesi, ya da düşük gösterilmesi bu kez giderlerinde gizlenmesi gerekir.

³⁸³ Ferruh Çömlekçi, **Muhasebe Denetimi**, Eskişehir; Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No.165,1976,s.172

³⁸⁴ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası,1980,s.192

Örneğin, denetimi yapılan döneme ait kira, vergi, tazminat komisyon ve yapılacak satış iskontolarının hesaplara yansıtılmaması, değersiz alacakların imha edilmemesi, amortismanların düşük ya da hiç ayrılmaması şüpheli alacaklar için karşılık ayrılmaması, söz gelişi, genel giderler hesabının borç toplamı, 3.850,TL fazla yazılarak, bilerek bir hesap hatası yapılmış, buna karşı da Borçlular hesabının alacak toplamı değiştirilmiş ise, bir yandan işletmenin karı 3.850,-TL azaltılmış, vergi matrahı aşındırılmış, öte yandan alacak miktarı da eksik gösterilmiştir.

İşçiye de ek çıkar sağlayarak işçilik ücretlerinin düşük gösterilmesi bu durumda ayrıca sigorta primi ve gelir vergisi tevkifatı da küçülmektedir. Bu durum çoğunlukla küçük işletmelerde, ya da faturasız çalışmaya yatkın perakendeci işletmelerde söz konusudur. Genellikle, ülkemizin küçük hatta orta büyüklükteki işletmelerinde ücretin halen bile işçi ile işveren arasında net olarak kararlaştırıldığı, vergi, sigorta vb. işçinin ödemesi gereken şeylerin işveren tarafından ödendiği, işverenin de bildirgesini dilediği şekilde düzenleyebildiği görülmektedir. Ayrıca bu tür bir oluşumun nedeni olarak, asgari ücretlerin yüksekliği, işletmeye yüklenen sosyal sorumluluğun büyük bir mali yük getirmesi gösterilmektedir. Ancak, vergi yönünden olay matrah aşındırmadan başka bir şey değildir.³⁸⁵

4.2.5.Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlar Hesap Grubunun Tanımı, İşleyişi

İşletmenin esas faaliyeti dışında iştiraklerden ve bağlı ortaklıklardan elde edilen temettü geliri ile faiz ve diğer temettü gelirleri, temerrüt faizleri, kambiyo karları, kira gelirleri, gayrimenkul ve menkul kıymet satış karları gibi diğer faaliyetlerden elde edilen olağan gelir ve karlar bu hesapta toplanır.³⁸⁶

³⁸⁵ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/Er Matbaası, 1980, s.193–194

³⁸⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları**, s.443

4.2.5.1.Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Dönem içinde alacaklar hesabında gerçekleştirilen hileli bir işlem genellikle şüpheli alacaklar hesabına aktarılacak, bir müddet bekledikten sonra bu alacak için karşılık ayrılacak, daha sonra da bu hileli işlemin ortadan kaldırılması için en uygun zaman olan dönem sonunda konusu kalmayan karşılıklar hesabına aktarılarak kapatılacak, böylece bu hileli işlem kayıtlardan çıkarılmış olacaktır. Bankalar hesabında gerçekleştirilen hileli işlemler ise faiz gelirleri hesapları kullanılarak dönem sonu işlemleri sırasında kayıtlardan çıkarılırlar.³⁸⁷

Sabit kıymetlerin satışından sağlanan karlar ve alınan tazminatlar gibi sık sık tekerrürü beklenmeyen kazançlar daima incelenmeli ve konu her yönüyle çalışma kâğıtlarına işlenmelidir. Bu tür kalemler hemen hemen daima alışılmamış yapıdadır. Bu nedenle işlemle ilgili her şey tespit edilmeli ve hesaba geçirilişler tetkik edilmelidir.³⁸⁸

Gelirler, ticari alacaklar ve nakit üzerlerinde tahrifat yapmaya ve çalınmaya müsait kalemlerdir. **Gelirler ile ilgili üç temel tahrifat söz konusu olabilir:**

- ✓ Gerçek olmayan hayali gelir kaydedilmesi yoluyla gelirlerin şişirilmesi.
- ✓ Gelirin zamanından önce tahakkuk ettirilmesi yoluyla gelirlerin şişirilmesi: Bu tür yolsuzluğa özellikle yönetimin bütçelenmiş satış hedeflerini tutturma baskısı altında olduğu durumlarda başvurulur. Yollama yapılmadan önce fatura düzenlenmek suretiyle gelir tahakkuku erkene alınmış olur. Bir diğer yöntem de taraflı anlaşma yapılarak satış koşullarını değiştirmektir. Dönem sonuna yakın zamanlarda önemli bir müşteriye çok uygun fiyatla ve sattığı zaman ödemek, satamadığında ise sınırsız iade yapma koşuluyla büyük miktarlarda satış yapılarak gelirler şişirilmeye çalışılır.

³⁸⁷ Küçük, s. 196

³⁸⁸ Ferruh Çömlekçi, **Muhasebe Denetimi**, Eskişehir; Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No.165,1976,s.173–174

✓ Gelirlerle ilgili hileli ayarlama kayıtları yapılması. En yaygın gelir ayarlaması satış iade ve indirimleri aracılığı ile yapılır. İşletme satış iadelerini denetçiden kaçırarak satışları ve karı şişirmeye çalışır. Şayet iade alınan mallar fiziki stok sayımına dahil edilirlse, raporlanan satılan malın maliyeti azalırken kar tutarı yükseltilmiş olur. Aynı zamanda fiziki sayımın sonucu bir varlık artarken, ilişkili ticari alacaklardaki azalış kayıtlara geçirilmez. Bu durumlarda satış iadelerinin eksiksiz kayıtlandığının belirlenmesi için bütün teslim alma raporları doğrulanmalıdır.

Gelirlerin hileli raporlandığına uyarı analitik inceleme teknikleri uygulanarak ve belgelerdeki tutarsızlıklar araştırılarak algılanabilir. Özellikle brüt kar yüzdesi ve alacak devir hızı hilenin var olduğuna işaret edebilir. Gerçek olmayan gelir kaydı ve satışların maliyeti dikkate alınmadan gelirin zamanından önce erken tahakkuk ettirilmiş olması brüt kar oranını yükseltir. Gerçek olmayan gelir kaydı, bu gelirler hiçbir zaman tahsil edilmeyeceği için, alacak devir hızını düşürür.

Gelirlerle ilgili hileli raporlamanın araştırılmasında bağımsız denetçi belge üzerindeki oynamalara ve olağandışı kayıtlara dikkat etmeli, belgelerin suretlerini değil daima asıllarını incelemelidir.³⁸⁹

³⁸⁹ Güredin, **Denetim**, s.146–147

5.SONUÇ

Bu çalışmayla amaçlanan, hileli finansal raporlama konusunda kavramsal çerçeveyi çizmek ve uygulamada karşılaşılmaması muhtemel hileli işlemleri; tekdüzen hesap planı çerçevesinde finansal raporlamaya taşıyan hileleri örneklemek ve açıklamaktır.

Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik çalışmamızı; toplam üç bölüm altında sınırladık. Birinci bölümde hata ve hile kavramlarına sadece muhasebe ve işletmede değil, hukuk alanındaki anlamlarıyla da açıklık getirmeye çalışılarak “hile” kavramı somutlaştırılmıştır. İkinci bölümde ise Finansal Tablolar Ve Hileli Finansal Raporlama başlığı altında ana konumuz olan hileli finansal raporlamayı incelemekten önce, finansal raporlama, finansal tablolar ve finansal bilgi manipülasyonlarına yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölüm olan Finansal Tablo Hileleri bölüm başlığı altında Hileli Finansal Raporlamanın uygulanması muhtemel hileli işlemlerinden hesap bazında ve hesap grubu bazında incelenmiştir.

Küreselleşmenin sonucunda; finansal piyasalardaki sınırların kalkması, sermaye piyasası işlemlerinin gelişmesi ve uluslararası nitelik kazanması, sermaye hareketleri ile şirket devir ve birleşmelerinin uluslararası nitelik kazanarak yatırım kararlarını etkilemesi, finansal tablolardaki bilgilerin güvenilir olmasına olan ihtiyacı her geçen gün daha da artırmıştır. Bu durum yani sermaye piyasalarının sınırlarının olmaması aslında hatalı ve hileli finansal raporlamanın bir nevi küresel boyutlarda risk taşıdığının da bir göstergesidir. Bu nedenle hileli finansal raporlama riski ulusal boyutlardan uluslararası boyutlara taşınmıştır. Önlemlerinde bu çerçevede geliştirilmesi gerekmektedir.

ABD’de 1990’lı ve 2000’li yıllarda ard arda ortaya çıkan Xerox, Anicom, Lucent Technologies, Rent-Way, Banker Trust ve Enron gibi skandallar patlak vermiştir. Bu global muhasebe skandalları neticesinde Enron kapanmak zorunda kalmış Enron’u denetleyen ve Enron’un borçlarını gizlemek amacıyla karmaşık yapılar oluşturduğu ve kamuya açıkladıkları şirket kayıtlarını, yatırımcıların beğeneceği şekilde sunmalarına yardım eden Arthur Andersen’de en sonunda kapanmak zorunda kalmıştır

Zararda olan şirketlerin kamuya açıklanan finansal tablolarında, muhasebe hileleriyle ve denetim şirketlerinin bu hilelere göz yummasıyla birlikte gerçek olmayan kar rakamları ilan edilmiştir. Bu şekilde bu şirketlerin hisseleri haksız bir şekilde yükselmiştir. Yatırımcılar, olumlu finansal tablolar ve sürekli yükselişte olan hisse senedi piyasasında şirket hakkında büyük beklenti içerisinde girmişlerdir. Gerçek durum karşısında şirketlerin zarar ettiğinin ortaya çıkmış, bu durum karşısında fiyatlar düşmüş ve yatırımcılar zarar etmiştir.

Enron'un çöküşü kurumsal yönetim, finansal raporlama ve denetime olan güveni Amerika ve İngiltere dahil tüm dünyada sarsmıştır. Durum böyle olunca; gelişmiş ülkeler işletme yolsuzlukları konusuna önemli yol aldıkları halde yine de sorunları tümüyle aşamamışlardır. ABD'de bu amaçla kurulmuş olan Hile Denetçileri Enstitüsü kanalıyla hile denetçileri ve yeni bir meslek olarak ortaya çıkan Adli Muhasebeciler bu alanında önemli mücadeleler vermektedir. Türkiye de de hilenin önlenmesi ya da hile riskinin minimize edilmesine yönelik kurumsallaşma çabaları hile adı altında spesifik bir tanımlamayla anılmasa bile TUMUDES, SPK, TURMOB tarafından; bağımsız denetim, muhasebe ve finansal raporlama standartları, vergi denetimi gibi konularda hilenin dolayısıyla da hileli finansal raporlamanın önlenmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Bu kurumlarımızın çalışmalarının yeterli olması mümkün değildir. Özellikle gelişmiş ülkelerde karşılaşılan olayların benzerleri ülkemizde de yaşanmaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarının birçoğu bizim içinde geçerlidir. Ülkemizde ne yazık ki işletmelerde yapılan hileli eylemlerin önlenmesi veya ortaya çıkartılmasına gereken önem verilmemektedir. Ülkemizde hilelerin önlenmesiyle ilgili uzmanlaşmış bir kurumun olmaması, ülkemizdeki birçok işletmenin kurumsallaşma çabalarının olmaması, patron şirketleri olması, muhasebeye, iç kontrol sistemlerine, denetim ve güvenlik alanlarına yapılacak yatırımlara gereksiz bir yük olarak bakılması, hilelerin önlenmesini engelleyecektir. Oysa bu yapıların işletme içinde organize edilmemesi, gereken önemin verilmemesi bir maliyet unsuru olarak görülmekte, ancak bu maliyet hileli işlemler sonucu katlandıkları zararlar yanında oldukça küçük boyutta kalmıştır.

İşletmelerde yapılan hileler önemli ölçüde sorun olmaktadır. İşletmelerin büyüklükleri ne olursa olsun bu tehlike ile karşı karşıyadırlar. Ülkemizde; işletmelerde kurumsal yapıdan uzakta, muhasebenin işletme için taşıdığı önemin bilincinde olmayan, iç denetim fonksiyonunun iç rahatlatma fonksiyonundan öte gidemediği çoğu işletmede birçok hile ve yolsuzluk gün ışığına çıkmamakta ya da kendi içinde sonlanmaktadır. Hatta bu tür hile ve yolsuzluklar görünmeyen maliyetler diye adlandırdığımız maliyetler içinde şirket sahiplerinin ruhu bile duymadan eriyip gitmektedir.

Kurumsallaşmamış yapılarda özellikle şirket sahiplerinin finansal raporlama sürecine müdahalede bulunması, hileli finansal raporlamada işin özünü oluşturmaktadır. Şirket yöneticileri (özellikle sahip ve ortakları) finansal raporlama sürecine etki etmek için, finansal tablolarda yer alan verilere sıkça müdahalede bulunmaları hileli finansal raporlamanın temel başlangıç noktasıdır diyebiliriz. Özellikle ülkemizde “*kayıtdışının*” büyük yüzdelere dayanıyor olması bu sıkça müdahalelerin nedenini açıklamaktadır.

Denetim organlarının da işletmede hileli işlemleri tespit etme süreci belirli sınırlarla ya da örneklerle gerçekleştiğinden, denetim mekanizmalarının da hileli işlemleri tespit etmedeki yetersizliğini gözlemlemek mümkündür. Örneğin; kendi içinde sistematığı kurulmamış, iç kontrol mekanizmalarıyla desteklenmemiş bir muhasebe sisteminde stokları denetlemek mümkündür. Ama bu denetimin sağlıklı olması söz konusu değildir. Programdan kaynaklanan ayrıntılar, stoklarla ve stok maliyetleriyle oynayarak finansal raporlamaya hile karıştırmak isteyen yöneticilerin uzmanlık alanı gibidir. Denetim mekanizmasının sınırlı bir zamanda, sınırladığı bir çalışma sahası ile yani örneklemelerle bu tür hileleri bulmaları imkansızdır. Bu ve benzeri nedenlerle denetim mekanizmalarının da aciz kaldığı durumlar göz göre göre gerçekleşmektedir.

İç kontrol mekanizması, bir işletmedeki hile, hata ve yolsuzlukla ilgili eylemlerin önlenbilmesinde ana öğedir. Hileyle mücadelede başka bir eksiklik iç kontrol mekanizması olmadan yürütülen işletme faaliyetleridir. Türkiye’deki orta, küçük ve hatta bazen de büyük işletmelerdeki “*sistem*” , “*kurumsallaşma*”, “*organizasyon*” kavramlarına beslenen antipati ve tüm bu kavramların yerine aile şirketi ya da tek adam şeklindeki yönetimlerle cevap verilmesi; hilelere zemin hazırlamaktan öte bir vazife görmeyecektir. İç denetim ise, her türlü düzensizlik veya

kuralsızlıkları tespit edip çözümler üreten bir kurumdur. Yöneticiler gerekli gördüklerinde bu düzensizlikleri kaldırır ve yanlışlıkları düzeltirler. Bazen iç denetim mekanizmasının raporları yine patron şirketlerinde sadece görüntüde bir departman olarak kalmaktan öte bir duruma geçmemektedir. Bu departmanın varlığı çoğu zaman psikolojik etki (yani korkutma ve caydırma) yaratmakla eş anlamlıdır. Çok büyük sermayelere sahip işletme patronlarının dahi içgüdüsel tarzda şirket yönettikleri bilinmektedir. *"Bütün çalışanlar hileli işlemlere meyillidir, belirlediğim oranda götürmediği sürece göz yummak ta gerekir."* düşüncesinde olan patronların varlığı yadsınamaz. Oysa iyi kurulmuş bir iç kontrol sistemi ve uzman bir iç denetim departmanı bu kötü yargıyı bilimsel olarak kanıtlayacak verilerle donatılmıştır.

Hilelerin tamamen ortadan kaldırılması büyük bir oranda söz konusu olmasa bile minimize edilme oranındaki yükseklik hileyle mücadelede önemli bir gösterge olacaktır.

Özetle; Bu çalışma ile hile ve hileli finansal raporlama ile ilgili birçok kavramsal boyut irdelenmiş, birçok açılardan ele alınmış ve Türkiye’de uygulanan Tekdüzen Hesap Planı Çerçevesinde ve Hesap Planı bazında yapılması muhtemel hileli işlemler örnekleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu örneklemeler, Gelir Tablosu ve Bilânço gibi genel amaçlı finansal tablolarındaki olası hileli işlemler örnek alınarak sınırlı tutulmuştur. Aynı zamanda; hileli finansal raporlamaya neden olan hileler yöneticilerin yaptıkları hileler üzerinde durulmakla birlikte; sonuçları itibarıyla finansal tablo verilerini dolayısıyla finansal raporlamayı etkileyen; işletme çalışanlarının işletme varlıklarına yönelik hilelerine zaman zaman yer verilmiştir. Türk Muhasebe Sisteminde olası hileli işlemlerin varlığı örneklerle ortaya konulurken; muhasebe sisteminin ve dolayısıyla da finansal raporlamanın daha sağlıklı yürütülmesinin gerekliliği sonucuna varılmıştır. İlgili önlemlerin öncelikle şirket bazındaki iç kontrol mekanizmalarıyla sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, işletmelerin kurumsallaşma yolunda adım atmaları ve hilenin önlenmesiyle ilgili ülkemizde de uzmanlaşmış bir yapı içerisinde hilelerin minimize edilmesi gerektiği görüşüne ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Altuğ, Osman, **Maliyet Muhasebesi**, 14.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2006

Arens Alvin A. **Auditing , and Assurance Services** Eleventh Edition

Akıntürk, Turgut, **Borçlar Hukuku**, İkinci Basım, Ankara, Savaş Kitap ve Yayınevi,1989

Ataman, Ümit, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları** Alfa 2001

Ataman, Ümit, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, 2.Baskı: Türkmen Kitabevi, İstanbul,2003

Ataman, Ümit, **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri Genel Muhasebe**, 15.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2005

Ataman, Ümit, **Muhasebede Dönem içi İşlemleri Genel Muhasebe**, 6.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2005

Ataman, Ümit ve Diğerleri, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, 1. Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayım,2001

Arkun, Osman Fikret, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İstanbul Üniversitesi, 1980

Arkun, Osman Fikret, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İstanbul Üniversitesi, 1975 el-tüt Matbaacılık

Altuğ, Osman, **Maliyet Muhasebesi**, 14.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2006

Ardıç, Oğuzhan ve Emel Ersol, **Borçlar Hukuku**,5.Basım, Ankara: Agon Bilgi Akademisi,2007

Akdoğan, Nalân ve Orhan Sevilengül, **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Beşinci Baskı: Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları,1995

Akdoğan, Nalân ve Nejat Tenker, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, 11.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi,2007

Bozkurt, Nejat, **Muhasebe Denetiminde Parasal Birim Örneklemesi Yöntemi Ve Bir Uygulama**, Yayın No: 368: İstanbul, M.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları,1985

Çabuk, Adem, **Finansal Tablolara Analizi**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Yayın No:38 Bursa, 1989

Çömlekçi, Ferruh, **Mali Tabloların Denetimi**, Eskişehir 1997

Çömlekçi, Ferruh, **Muhasebe Denetimi**, Eskişehir 1997

Çalgan, Erkan ve Diğerleri, **Muhasebe Denetimi** İSMMO Yayınları Yayın no:113

Erdoğan, Melih, **Denetim Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, Maliye Hukuk Yayınları

Ergin, Hüseyin, **Denetim**, Kütahya, 2007

Güredin, Ersin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri** ,11.Bası,İstanbul;Arıkan Basım Yayım,2007

Güredin, Ersin, **Denetim**, 5.Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım,1993

Güçlü, Faruk, **Muhasebe Denetimi**,1.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık,2005

Gökçen, Gürbüz ve Diğerleri, **Türkiye Muhasebe Standartları Uygulamaları (Uluslararası Muhasebe Standartları İle Uyumlu)**, 1. Baskı: İstanbul, Beta Basım Yayım, 2006

Gürbüz, Hasan, **Muhasebe Denetimi**, 4.Baskı, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi,1995

Gökay, Yako, **İşletmelerde Vergi Denetimi**, 1.Baskı, Boyut Yayıncılık,1994

Hiçşasmaz, Mazhar, **İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol)** 4. Baskı

Holmes ,Arthur W., Wayne S.Overmyer, **Muhasebe Denetimi “AUDITING” Standardları ve Yöntemleri** Cilt 1,, Oğuz Göktürk (çev.), İstanbul:Bilimsel Yayınlar Derneği,1975

Hiçşasmaz, Mazhar, **Bilânço ve Gelir Tabloları Analizi**, Ankara iktisadai ve ticari ilimler akademisi yayını, 3 baskı 1977

Irmak, Ramazan ve Diğerleri, **Muhasebenin Genel Esasları Muhasebe Hata ve Hileleri İle Bunların Tespit Yöntemleri ve Hesapların Denetimi**,1. Baskı, Ankara: Şafak Matbaacılık,2002

Kepekçi, Celal, Bağımsız **Denetim**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Kaval, Hasan, **Muhasebe Denetimi**, 1.Baskı, Gazi Kitabevi, 2005

Küçüksözen, Cemal, **Finansal Bilgi Manipülasyonu Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, Ankara 2005

Kırbaş, Sadık, **Vergi Hukuku Temel Kavramlar, İlkeler Ve Kurumlar**, 13.Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2001

Kürşat, Zekeriya, **Borçlar Hukuku Alanında Hile Kavramı**, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınlar No: 168, 2003

Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları 1. CİLT** 147–160–403–607

Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu** 2007, 1.Baskı, İstanbul: Acar Basım, 2007

Muşul, Timuçin, **İflas Suçları Taksirath ve Hileli İflas Suçları İle Diğer İflas Suçları**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998,

Oluş (Özbalcı) Mali Hukuk Bürosu, **Tüm Vergi Kanunları**, 7.Baskı, Ankara: Oluş Yayıncılık, 2002

Örten, Remzi, **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulama Rehberi Cilt 1:Sistemin Tanıtılması ve Hesapların İşleyişi**, 1. Baskı, Gazi Büro Kitabevi, Ankara:1993

Öğredik, Güray, **Vergisel Yönden Stokların Denetimi Ve Randıman Analizi**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Kasım 2006

Özön, Mustafa Nihat, **Küçük Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, 7.Basım, İstanbul: İnkılap Kitabevi 1996

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, **Uluslararası Finansal Raporlama (IFRS/IAS) İle Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları**, TMSK Yayınları:2, 2007

Uysal, Ali ve Nurettin Eroğlu, Ali Uysal ve Nurettin Eroğlu, **Açıklamalı ve İçtihatlı Vergi Usul Kanunu**, 3.Baskı, Ankara, Sözkesen Matbaacılık, 2005, s.168

Yıldırım, Kamil, **Hileli İflas Suçları**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2000

Sürekli Yayınlar

Alptürk, Ercan, **Bilanço Oyunları ve Muhasebe Hileleri**, Vergi ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi, Yıl.22, Sayı:233,(Eylül 2007)

Abdioğlu, Hasan, **Mortgage Sözleşmelerinde Üçüncü Taraflarca Yapılan Hileler ve Bu Hileleri Ortaya Çıkarmaya Yönelik Kırmızı Bayraklar**, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı: 35, 2007

Arzova, Burak, **İşletmelerde Çalışanlar Tarafından Yapılan Hilelerin Kırmızı Bayraklar Yoluyla İzlenmesi**, Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 20,2003

Brian Sinleton-Green,**Enron'un Sonuçları** ,Cengiz Toraman (çev.), Muhasebe ve Finansman Dergisi.Sayı 15,2002

Brian Sinleton-Green,**Enron'a Karşılık Vermek** ,Cengiz Toraman (çev.), Muhasebe ve Finansman Dergisi.Sayı 15,2002

Brian Sinleton-Green,**Enron: Dolandırıcılık Sistemi Nasıl Çalıştı** ,Cengiz Toraman (çev.), Muhasebe ve Finansman Dergisi.Sayı 16,2002

Bozkurt, Nejat, **Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri**, T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Uygulama ve Araştırma Merkezi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Yıl.9, Sayı:12,(Nisan 2000)

Bozkurt, Nejat, **İşletmede Hile Yapan Çalışanların Karakteristik Özellikleri**, Yaklaşım Dergisi, Yıl:8,Sayı.93,2000

Bozkurt, Nejat, **Kobi'lerde Yapılan Hileler, Ortaya Çıkarılması Ve Önlenmesi**, Yaklaşım Dergisi, Yıl.8, Sayı.96,2000

Bozkurt, Nejat, **İşletme Çalışanları Tarafından Yapılan Hileleri Doğuran Nedenler**, Yaklaşım Dergisi, Yıl.8, Sayı.92,2000

Çatıkkaş Özgür ve Yıldırım Ercan Çalış, **İşletmelerde Muhasebe Hilelerinin Önlenebilmesi İçin Hile Belirtileri**, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi. Cilt 9, Sayı.2,2007

Erdoğan,Nurten.,**Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS No.82**,.Muhasebe ve Denetime Bakış.Sayı.6,2002

Emir, Murat, **"Hile Denetimi"**,Mali Çözüm Dergisi, Sayı 86,2008

Kırlioğlu, Hilmi, Nermin Akyel, **"Enron Sonrası Bağımsız Denetimde Yaşananlar"**. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 23,2004

Kiracı, Murat, **"Hile Riski Değerlemesinin Ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü Ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma"**,Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi. Yıl:4,Sayı 14,2005,s.105

Özbirecikli,Mehmet ,**Bağımsız Denetçinin Müşteri Firmanın Yolsuzluk Eylemi Karşısındaki Tutumu: Şirket Yolsuzluk Vakaları Ve Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Bir İnceleme**,.Muhasebe Ve Denetime Bakış,Yıl:5:Sayı 18,2006

Örerler, Esin Okay, **Finansal Değerlendirme Açısından Finansal Tabloların Şeffaflığı**, Muhasebe Ve Denetime Bakış, Yıl:5,Sayı 15,2005

Pedük, Türkben, **Kanuna Karşı Hile, Muvazaa, Peçeleme Ve Vergi Planlaması Kavramları**, Yaklaşım Dergisi, Yıl:13,Sayı:155,2005

Saban,Nihal,**Bir Analiz:Türk Hukukunda Hile Kavramının Unsurları**,.Muhasebe ve Finansman Dergisi.Sayı 31,2006

Sipahi, Barış, **SAS 82 Çerçevesinde Muhasebe Denetiminde Hile Riskini Ortaya Çıkaran Faktörler” Mali Çözüm Dergisi**, Yıl 14, Sayı:67,(Nisan-Mayıs-Haziran 2004)

Saltoğlu, Müge, **Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü Ve Enron Örneği**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi. Yıl:3,Sayı 10,2003

Toraman, Cengiz,”**Enron Olayı ve Bu Olaydan Çıkarılması Gereken Dersler”**,Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 15,2002

Yılancı, Münevver, **Denetim Komitesinin İç Denetim Etkinliğini Sağlamadaki Ve Hileleri Önlemedeki Rolü**, Muhasebe Ve Denetime Bakış, Sayı 8,2003

Tezler

Çelik, Alper, **Stok Hileleri ve Bir Uygulama**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2007)

Çıtak, Nermin, **Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2008)

Kaymak, Can, Muhasebede **Yapılan Hata Ve Hilelerin Muhasebe Ve Muhasebe Denetimi Yönünden Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1996)

Küçük, İsmail, **Finansal Raporlamada Hile-Manipülasyonlar Ve Önlenmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2008)

Pamukçu, Ayşe **Muhasebedeki Hata ve Hilelerin Raporlama İlkeleri Yönünden Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2000)

Pişkin, Ayşe İrem, **İşletmelerde Hileli Mali Raporlama**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2004)

Yaman, Tuba, **Finansal Tablolar Aracılığı İle Kullanıcılara Yanıltıcı Bilgi Sunulması Ve Sonuçları**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2008)

İnternetten Alınan Kaynaklar

<http://www.hukuki.net/kanun/6762.13.frameset.asp> (Erişim Tarihi) 1.05.2008

<http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/guray/012>. ErişimTarihi 30/04/2009

2002 Report to the Nation Occupational Fraud And Abuse Association of Certified Fraud Examiners, s.2.Erişim Tarihi:15/05/2008)

<http://www.tmsk.org.tr>/ErişimTarihi:31/05/2008

Ertan Aygördü, ”Muhasebe’de Hata ve Hileler”
<http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/ertan/001/yazdir.php>ErişimTarihi:27/04/2008

<http://www.spk.gov.tr/yayin.aspx?type=yay02>-ErişimTarihi02/05/2008

http://www.alomaliye.com/halil_soyler_isletmelerde_yap_hileler_2.htm

<http://www.muhasibeturk.org/bumin-dogruso-z-tum-yazilari-/vergi-kacakciligi-sucuna-yeni-duzenleme.html>ErişimTarihi:02/03/2008

<http://www.vergiturk.com/vukmd359.htm> (Erişim Tarihi 01.05.2008)

<http://www.ymm.net/BagimsizDenetimHizmetleri/hileusulsuz.html>ErişimTarih
i:27/04/2008